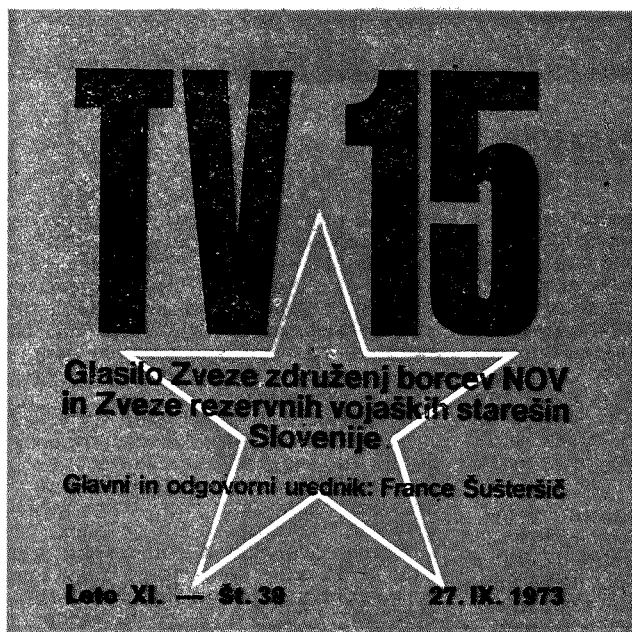

Ostre obsodbe zločina na Robežu

Širom po naši domovini delovni ljudje obsojajo gnusno početje fašističnih elementov na Koroškem, ki so razrušili spomenik na Robežu. Protestom naših ljudi pa se pridružujejo tudi protesti mednarodne javnosti.

Sekretariat mednarodne federacije borcev odpora — FIR, ki ima svoj sedež na Dunaju, je spričo tega zločina podal tole izjavo:

Mednarodna federacija odpora — FIR, ki združuje milijone nekdanjih borcev odpora in žrtev fašizma 21 evropskih dežel, je zvedela za zločinsko razstrelitev spomenika v Robežu na Koroškem in ta zločin obsodila z gnusom in odporom.

Ni dvoma, da je ta kriminalni atentat posledica tiste politične klime, ki prav na Koroškem odpira stare nemško-nacionalne težnje, mržnjo in netolerantnost. Zato so tam ugodna tla za desničarsko ekstremistično in neonacistično združevanje.

Pričakujemo, da bodo pristojne oblasti ukrenile vse, da bodo zaustavile ta zločinska početja, katerih žrtev so že ponovno bili spomeniki in grobišča partizanov ter borcev za svobodo.

Spomenik na Robežu, odkrit 1. IX. 1973. Tudi tega spomenika ni več...

Jasna stališča o novi ustavi

NA SEJI PREDSEDSTEV ZZB NOV IN ZRVS JUGOSLAVIJE

Minuli teden je bila v Beogradu skupna seja predsedstev ZZB NOV Jugoslavije in Zveze rezervnih vojaških starešin. Na nji so razpravljali in sklepali o deležu obeh pomembnih organizacij v sedanji vseljudski razpravi o osnutku nove ustave. Na seji je bil navzoč tudi predsednik zvezne koordinacijske komisije za pripravo ustave, Edvard Kardelj, ki je v izčrpnem govoru pojasnil številna zelo pomembna vprašanja o novi ustavi in njenem uresničevanju.

Uvodno poročilo je imel generalni sekretar zveznega odbora ZZB NOVJ Dušan Sekić. Dejal je, da so borci in rezervni vojaški starešine tako kot vsi zavedni občani doslej, med dotedanjim razpravo, odločno podpirali načela nove ustave, saj v njih vidijo poglobljanje ter utrjevanje pridobitev narodnoosvobodilne vojne. Dosedanje razprave so bile podpora politiki Zveze komunistov Jugoslavije. Značilnost teh razprav je na poudarku, da je treba kar najbolj dosledno uresničevati sprejeto politiko.

Zveza komunistov je zadnje čase kritično pretresla mnoge pomanjkljivosti in se odločno zavzela ter zavezala, da bo uresničila naša revolucionarna načela. Prav to so doslej borci v razpravi o ustavi najodločneje zahtevali. Sicer pa med to razpravo niso zastopali kakšnih posebnih, svojih stališč. Niso se zavzemali zase. Zastopali so stališča družbe kot celote, obravnavali skupna naša najbolj pereča družbenogospodarska vprašanja. Dušan Sekić je poudaril, da so borci in rezervni vojaški starešine trdno prepričani o tem, da se naša samoupravna družba ne more uspešno razvijati brez ZKJ kot avantgarde; delavski razred in naše samoupravljanje nujno potrebuje močno Zvezo komunistov. Zato pa so tudi popolnoma sprejemljiva stališča, ki so opredeljena v osnutku nove ustave.

V razpravo na seji je poseglo več udeležencev. Tako je generalpolkovnik Milojica Pantelić zahteval, naj bodo ustavne določbe kar najbolj natančne, da bi premalo jasnih opredelitev kdo ne zlorabil za skrivnice za rovarjenje proti samoupravni ureditvi. — Hamdija Omanović je dejal, da v novi ustavi vidi zmago za zgraditev naše družbe na samoupravnih temeljih. V zvezi s tem je zagovarjal predlog, da bi spremenili ime naše države, ki bi se naj tako imenovala »Socialistična samoupravna republika Jugoslavija«. — Čedo Kapor se je zavzemal za to, naj bo besedilo ustave kar najbolj poljudno, splošno razumljivo ter jasno. — Pero Car je menil, da je v osnutku ustave preveč zadržano omenjeno povezovanje, združevanje naše samoupravne skupnosti; to povezovanje bi moralo dobiti večji poudarek, ne da

bi se bali prizvoka nesprejemljivega unitarizma.

Na vsa vprašanja, ki so jih sprožili na seji, kakor še na mnoga druga, je izčrпно odgovoril Edvard Kardelj. Strnjal se je z mnenjem, da besedilo v osnutku ni vselej dovolj jasno in razumljivo delovnim ljudem. Povedal je, da bo koordinacijska komisija (ki ji predseduje), pridobila skupino jezikoslovcev, da bodo pomagali besedilo prelisti v kar najbolj jasn, poljuden jezik, pri čemer pa ševeda ne bo smela trpeti natančnost ustavnih določb.

Edvard Kardelj je nato poudaril, da delo nikakor ne bo končano, ko bomo ustavo sprejeli, zakaj to pomembno li-

stino bo treba nadalje pojasnjevati in zlasti — kar je pač najpomembnejše — uresničevati ustavna načela. Nova ustava je pravzaprav tako le kašipot za veliko nadaljnjo družbeno dejavnost. Ze zdaj, še preden bo ustava sprejeta, pa se morajo povsod — v republikah, občinah in delovnih organizacijah — lotiti izdelovanja svojih temeljnih listin, ki bodo nadalje razčlenjevale, opredeljevale ter določale uresničevanje ustave. Temelj, ki po novi ustavi sloni naša družba pravno in gmotno, je temeljna organizacija združenega dela — gospodarjenja z dohodkom družbenega dela. Zato pa tudi moramo nemudoma sprejeti vse potrebne družbene pravne listine in storiti ukrepe, da se bo temeljna organizacija združenega dela popolnoma uveljavila po ustavnih načelih. Preprečiti je treba, da bi se družbena sredstva ne razdrobila, saj bi pomenilo zelo veliko gospodarsko škodo.

Tovariš Kardelj je nadalje poudaril — glede na zahtevo, naj bi bilo v ustavi posebej določeno, da delavci neposredno odločajo o zadevah federacije —

da je poglavitno zagotoviti glavno besedo delavcem v republiki in občini, saj bo s tem hkrati zagotovljeno njihovo odločanje v federaciji. Prav pa je, da bi to v ustavi tudi posebej zapisali. Sicer ne pomeni, da ustava tega ne zagotavlja, ker to v osnutku ni posebej zapisano. Saj bosta oba doma v federaciji sestavljena iz delegacij delovnih ljudi. Zvezni zbor bo namreč neposredno kandidiran v delegacijah tovarn, delovnih organizacij itd. Tako bo samo po sebi tu večina ljudi iz tovarn, iz vrst delavstva. Zbor republik pa bodo sestavljale delno te delegacije in delno politični zbori republik ter pokrajin.

Kardelj je posebej natančneje obravnaval tudi delovanje našega trga v tesni zvezi z ureditvijo in razmerjem s temeljnimi organizacijami združenega dela. Menil je, da bodo delavci v razmerju do tržnih zakonitosti med seboj že od vsega začetka vzajemni (solidarni), njihova vzajemnost pa bo nadalje čedalje bolj pomembna. To pa bo pot, ki bo prevladala nad tržnimi razmerji; zlasti pomembno je, da poslej odpravljamo trg s kapitalom v tem pogledu, da si ne bo mogel nihče s prilaščanjem minulega dela pridobiti kakšnih prednosti; poslej namreč banke nimajo svojega kapitala. Prav tako velika trgovina (trgo-

(Nadaljevanje na 5. strani)

Na proslavi 30. obletnice splošne ljudske vstaje v Kopru se je zbralo več kot 5.000 ljudi. Glej reportažo na 3. strani!

besede in dejanja

VIŠJE CENE ZA NAVIDEZNO NOVE IZDELKE

V osmih mesecih letos so inšpektorji beograjskega mestnega inšpektorata zaplenili različnim delovnim organizacijam za več kot 34 milijonov dinarjev neupravičeno pridobljenega premoženja. Največ so si ga pridobile v tako imenovanih novih izdelkih, ko so le nekoliko spremenile stare izdelke in jih kot nove poslale na trg, a precej dražje.

Prav tako si vsi v prodaji zaračunavajo najvišje marže, namesto da bi si jih med seboj razdelili v mejah predpisanega odstotka ali

zneska. Posebno oblika podražitev je tudi nepravilno zaračunavanje obresti na potrošniška posojila, s čimer si delovne organizacije pridobijo tudi za 100 odstotkov večje obresti, kot so dovoljene.

Dnevnik, 18. IX. 1973

ODNOS DO INVALIDNIH OSEB

Odnos do invalidnih oseb, kakršnega so poznali v stari Jugoslaviji, je bil slab, saj je bil tedaj višek blagostanja vojnega invalida delo v trafiki. Vojni invalidi so v povojni socialistični Jugoslaviji dobili stalna sredstva za življenje. Res obstaja vrsta napak in pomanjkljivosti v odnosu do članov naše družbe, o katerih danes govorimo, vendar ne bi objektivno ocenjevali, če ne bi spre-

govorili tudi o načelnih zadevah. Naš cilj je, da pomagamo vsem invalidom ne glede na to, kako so postali invalidi.

Komunist, 17. IX. 1973

DELAVSKA VEČINA

Tobačna tovarna v Nišu je prva od večjih podjetij, ki je v partijski organizaciji zagotovila delavsko večino. Od pisma do danes je partijska organizacija te tovarne sprejela v članstvo štirideset mladih delavcev, a kmalu jih bo sprejela že šestdeset. Sličen primer je zabeležen v elektronski industriji, kjer so v zadnjih mesecih sprejeli v vrste ZK 195 članov, od katerih je 113 neposrednih proizvajalcev.

Politika, 18. IX. 1973

● Zvezni izvršni svet je na svoji seji pod predsedstvom podpredsednika Jakova Širotkovića proučil več vprašanj s področja gospodarske politike in odnosov z inozemstvom. Pred obiskom predsednika ministrskega sveta Sovjetske zveze Alekseja Kosigina, ki je na vabilo predsednika zveznega izvršnega sveta Džemala Bijedića obiskal Jugoslavijo, je zvezni izvršni svet preučil vprašanje odnosov in možnosti nadaljnjega napredka prijateljskega sodelovanja med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo. Pričakujejo, da bo Kosigina sprejel tudi predsednik Tito.

● Na seji predsedstva sveta Zveze sindikatov Jugoslavije je sekretar Marijan Rožić poudaril, da sta v oceni sedanjega gospodarskega položaja v Jugoslaviji najpogostejše prisotni dve skrajnosti: nekateri ga olepšavajo, drugi pa ne vidijo, ali pa nočejo videti, pozitivnih rezultatov stabilizacije in vse kritizirajo in obsojajo. Od pozitivnih rezultatov stabilizacije je posebej omenil obračunavanje s tehnokratizmom, zmanjševanje števila nelikvidnih podjetij in delavcev, ki dobivajo zmanjšane plače in postopno preusmerjanje gospodarstva na amandmajška načela. Po njegovih besedah pa je precej tudi neuspehov. Ob tem je navedel, da ni zaustavljena inflacija, da se zmanjšuje življenjska raven in da storilnost stagnira.

● Član predsedstva ZKJ in predsednik zvezne koordinacijske komisije za pripravo ustave Edvard Kardelj je govoril na skupni seji predsedstva ZZB NOV in ZRVS Jugoslavije. Ko je govoril o dosedanjih ustavnih razpravah, je med drugim kot upravičene označil pripombe, da besedilo ustave za delovne ljudi ni dovolj jasno. Povedal je, da bo posebna delovna skupina pravnikov imela nalogo, da bo — kjer je mogoče — pripravila jasnejše formulacije, seveda take, ki ne bodo krnile bistva ustave. Komentiral je tudi predloge, naj ustava predvidi, da naj delavci neposredno odločajo tudi o zadevah v federaciji, pri tem pa povedal, da je načelo vschovano v osnutku. Kot primer je navedel, da bo poseben zbor zvezne skupščine sestavljen iz delegacij združenega dela.

● Generalna skupščina OZN je sprejela v svoje vrste tri nove države — obe Nemčiji in Bahamsko otočje. Združeni narodi imajo zdaj 135 članic. 28. zasedanje Generalne skupščine se je začelo z izvolitvijo njenega predsednika. Ta je postal ekvadorski veleposlanik dr. Leopold Benitez. Včlanjenje nemških držav je označil za začetek resnične univerzalnosti. Nekaterim silam pa je očitno, da se posmehljivo vedejo, ko majhne države, ki sestavljajo večino združenih narodov, ocenjujejo kot »nezrele«. Po njegovih besedah lahko misel o posebni teži nekaterih glasov razbije Združene narode. Posebej je opozoril na gospodarsko neuravnovešenost sveta ter menil, da poudarjanje notranjih političnih svoboščin brez gospodarske varnosti ne pomeni ničesar. Po njegovih besedah je moralno nedopustno, da močne države podpirajo zasebne družbe, ki ropajo bogastva držav v razvoju.

● Predsednik Bumedien je v Alžiru sprejel veleposlanike Sovjetske zveze, LR Kitajske in Velike Britanije ter šefa službe, ki v Alžiru zastopa interese ZDA. Diplomate je seznanil s sklepi 4. konference šefov držav ali vlad neuvršenih držav, ki se nanašajo na aktualne mednarodne probleme, in z željami teh držav, da bi našli ustrezne rešitve v prid resničnemu sodelovanju, oprtemu na razumevanju in vzajemno korist.

● Član predsedstva ZKJ in predsednik republiškega odbora za proslavo 30. obletnice priključitve Istre, Primorske, Reke, Zadra in Kvarnerskih otokov k Jugoslaviji dr. Vladimir Bakarić je v pogovoru s časnikarji opozoril na pomen teh zgodovinskih dogodkov. Ljudstvo Istre in Primorske se je pred 30-letji z vstajo otreslo tujega jarma in izbojevalo priključitev Istre in Primorske k Jugoslaviji. Odnos do italijanske narodnosti v Istri, je po Bakarićevih besedah, ustvaril pot sodelovanja med obema državama. Bratstvo, ki se je kovalo v NOB je tudi danes posebne važnosti. Glede današnjih odnosov med Jugoslavijo in Italijo Bakarić sodi, da so ti odnosi dobri in da se dobro razvijajo. Celo formalno nerešena vprašanja meje ne ovirajo razvoja odnosov.

● Te dni je minilo leto dni, odkar sta predsednik Tito in izvršni biro predsedstva ZKJ naslovila na komuniste in vse delovne ljudi Jugoslavije znano pismo. Ob tej obletnici je sekretar izvršnega biroja predsedstva ZKJ stane Do-

lanc poudaril: »V pismu smo opozorili na vse probleme, ki so se nakopili v zadnjih letih. Pismo je treba razumeti v okviru boja za nadaljnji razvoj samoupravne socialistične demokracije v naši državi. Treba ga je razumeti kot opozorilo in napotilo za akcijo, da bi se ti odnosi čim hitreje in čim učinkoviteje razvijali.

● Sekretar za zunanje zadeve Miloš Minić je sprejel delegacijo koroških Slovencev, ki so mu obrazložili položaj slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem, zlasti pa še zločinski atentat neonacistov na partizanski spomenik na Robežu. Miloš Minić je predstavnikom koroških Slovencev zagotovil vso podporo jugoslovanske vlade v boju za njihove pravice ter ostro obsodil fašistično dejanje, ki resno ogroža odnose med obema državama.

● Minulo soboto in nedeljo je bila v Jablanici na Neretvi velika proslava — 30. obletnica bitke za ranjence in legendarnega prehoda čez preostanek porušenega mostu v Jablanici, in 30. obletnica ustanovitve 29. hercegovske udarne divizije. Predsednik odbora za proslavo in bivši komandant 29. udarne divizije, narodni heroj Vlado Segrt je izjavil, da ta proslava sega daleč čez okvir Jablanice ter Bosne in Hercegovine, saj je boj za ranjence, ki jih je bilo od 4 do 5 tisoč, ena najpomembnejših bitk ljudske revolucije. Na proslavi je govoril predsednik Džemal Bijedić.

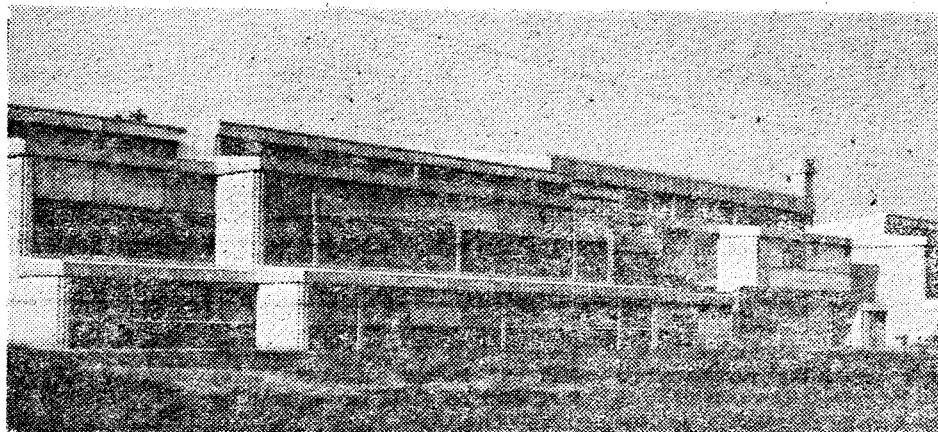
● Na Brionih je bila seja izvršnega biroja predsedstva Zveze komunistov Jugoslavije, na kateri so obravnavali in določili program dejavnosti izvršnega biroja in predsedstva ZKJ v prihodnjem obdobju. Naloge v prihodnjem obdobju so povezane s pripravami na X. kongres ZKJ, uresničevanje ustavnih sprememb, zlasti pa z dejavnostjo za učinkovito uresničevanje doslej sprejetih stališč in politike ZKJ v izvajanju gospodarske stabilizacije, socialne politike ter nadaljnjega idejnopolitičnega in organizacijsko-kadrovskega usposabljanja.

● Generalni sekretar vlade čilske vojaške hunte Pedro Ewing je potrdil, da so vojaške sile odkrile odporniško ekstremistično organizacijo. Hunta sporoča, da se čistke v državi nadaljujejo. Veliko ljudi, kakih 7000 nasprotnikov režima in politično osumljenih, je za zapahi. V Argentini so ustanovili »domovinsko fronto za osvoboditev Čil«, medtem ko se v čilskih goratih predelih sruje nova partizanska vojska. Jugoslovanski veleposlanik v Čilu Radomir Radović je odpotoval iz Santiaga v Beograd.

● Na predsedniških volitvah v Argentini je zmagal Juan Peron, dobil je 62 odstotkov glasov. Njegova žena Isabel Martinez pa je postala prva žena podpredsednica v zgodovini Latinske Amerike. Kandidata radikalne meščanske unije sta dobila 24,5 odstotkov glasov, narodne federalistične zveze 12,5 odstotkov, kandidata socialistične delavske stranke pa 1,13 odstotkov glasov.

● Jordanski Kralj Husein je podelil vse politične jetnike in vse tiste, ki jih policija išče zaradi »zločinov«. Jordanska vlada ni še objavila seznama pomiloščenih, kaže pa, da je med temi veliko voditeljev palestinskega odporiškega gibanja. Med pomiloščenimi je tudi Abu Daud, ki je bil aretiran in obsojen na smrt februarja letos. Husein je pozneje spremenil smrtno kazen v dosmrtno ječo.

naši delovni uspeh

Nova osnovna šola »Peter Kavčič-Jegorov« v Podlubniku je znatno omilila prostorsko stisko škofojloških osnovnošolcev. V zgradbi je 23 učilnic in kabinetov ter telovadnica in kuhinja za potrebe osnovne šole pa še 8 učilnic za posebno osnovno šolo. Vrednost poslopja z opremo znaša kakih 17 milijonov dinarjev, ki so jih zbrali s samopriskpevom občanov in delovnih organizacij.

Besedilo in fotografija: Stane Jesenovec

Koraki k varnosti

Minuli teden je bil izredno bogat z mednarodnopolitičnim dogajanjem — takšnim, ki je velikega pomena za nadaljnji razvoj ožjega in širšega prostora, v katerem živimo. Pravzaprav ni šlo za neko zaključno dogajanje, ampak za začetek oziroma nadaljevanje nekih procesov, ki naj bi šele čez čas — krajši ali daljši — pripeljali svet v neko varnejše in pravičnejše obdobje. Slo je torej za dogodke, ki bi jim lahko rekli: koraki k večji varnosti in pravičnosti sveta.

Za tele dogodke gre: začetek 28. zasedanja generalne skupščine združenih narodov, trgovinsko zasedanje GATT v Tokiu, začetek druge faze evropske konference o varnosti in sodelovanju in začetek letne konference svetovne banke in mednarodnega denarnega sklada v ke-nijskem glavnem mestu Nairobiju.

Letošnje 28. zasedanje generalne skupščine združenih narodov se je že začelo z izredno pomembnim dogodkom: s sprejemom treh novih članic v svetovno družino držav. Bahamsko otočje je postalo 133., DR Nemčija 134. in ZR Nemčija 135. nova članica svetovne organizacije. Najpomembnejši je seveda sprejem zadnjih dveh držav. Nemčija, tokrat razdeljena v dve državi, se po 40 letih znova vključuje v mednarodno organizacijo — prav pred štirimi desetletji je namreč nemški rajh pod Hitlerjem izstopil iz tedanjega društva narodov in se s tem odpovedal vsem mednarodnim normam, da bi lahko neovirano začel svoj zločinski pohod na svet.

Dve nemški državi sta se vključili v svetovno družino držav potem, ko sta v zadnjih letih dokaj utrdili svoj ugled in veljavo v mednarodnem dogajanju. Obe sta postali gospodarski velesili. Obe diplomatsko priznava večina svetovnih držav. Obe sta v procesu popuščanja napetosti, ki je prevladal v odnosu med Vzhodom in Zahodom, doslej že precej dokazali, da si prizadevata odstraniti mračno dediščino preteklosti in prispevati k varnejši podobi sveta.

Seveda ni šlo brez težav. Berlin je bil dolga leta tisti vnetljivi sod smodnika, ki bi lahko vsak hip spremenil »hladno vojno« med dvema vojaškima blokoma v tretjo — in najbrž poslednjo — svetovno katastrofo. Toda od lanskega leta naprej se je začel ta sod smodnika hladiti, k čemur sta precej prispevali tudi obe Nemčiji, ko sta se začeli

PREDLAGAJO »SVETOVNI TEDEN RAZOROŽITVE«

Na mednarodni konferenci meddržavnih organizacij, na kateri so obravnavali vprašanja razorožitve, so predlagali, naj bi po vsem svetu uvedli »Svetovni teden razorožitve«. Za letos naj bi za ta teden določili čas od 15. do 21. oktobra.

medsebojno pogovarjati in sporazumevati. Zahodna Nemčija pod Willyjem Brandtom — ta je že prispel v New York, da spregovori pred generalno skupščino OZN — pa je obenem sklenila sporazume s Poljsko in Sovjetsko zvezo, s katerimi je priznala poveljne meje in s tem utišala doma zadnje zagrizene revanšiste.

S sprejemom obeh Nemcij v OZN je svetovna organizacija nedvomno pridobila na svoji univerzalnosti. Ta sprejem pa hkrati napoveduje še več: to namreč, da bo svetovna organizacija sčasoma vendarle lahko presegla tiste notranje ideološke ali blokove razprtije, ki jo zdaj še pogosto razdvajajo, in postala res učinkovit organizem za graditev novega, boljšega in varnejšega sveta.

Prav pri tem pa je še posebno pomembna vloga neuvršenih držav, ki predstavljajo večino njenega članstva in ki si bodo na pravkar trajajočem 28. zasedanju generalne skupščine prizadevale uveljaviti tiste sklepe in stališča, ki jih je sprejela njihova četrta vrhunska konferenca v začetku tega meseca v Alžiru.

Svoj odmev je imela ta konferenca tudi že na samem začetku druge faze evropske konference o varnosti in sodelovanju, ki se je začela minuli teden v Ženevi in ki bo verjetno trajala več mesecev. Tej drugi fazi (prva faza je bila konferenca zunanjih ministrov v Helsinkih) bi lahko rekli »strokovna«, ker na njej sodelujejo strokovnjaki za razna vprašanja (vojaška, gospodarska, politična, informativna, kulturna in druga) iz evropskih držav, Kanade in ZDA (slednji dve državi namreč tudi sodelujeta na evropski konferenci). V Ženevi naj bi ti strokovnjaki izdelali razne dokumente in predloge za prihodnje evropsko varnost in sodelovanje: dokončno pa naj bi te dokumente potrdili šefi držav in vlad evropskih držav v tretji, vrhunski fazi evropske konference. ki bo prihodnje leto.

Znano je, da so neuvrščene države na svojem četrtem vrhu v Alžiru sklenile, da evropske varnosti ni moč ločevati od splošne svetovne varnosti — se posebno pa ne od varnosti v Sredozemlju in na Bliznjem vzhodu. Ta alžirski sklep je v Ženevi doživel svojo delno uresničitev: tu so namreč sklenili povabiti k razpravam o evropski varnosti tudi šest neevropskih sredozemskih držav, Maroko, Alžirijo, Tunizijo, Egipt, Sirijo in Izrael (sprejetju slednje države se je naša delegacija upirala, češ da Izrael zaradi pogostnih agresij na sosednje arabske države ne more prispevati k ustvarjanju širše varnosti na tem področju). Te države bodo lahko evropski konferenci predložile svoja stališča.

Zenevska druga faza evropske konference o varnosti zdaj nadaljuje delo v raznih komisijah in podkomisijah, ki se ukvarjajo največ še s proceduralnimi vprašanji, pri čemer nemalokrat pridejo do izraza razne blokove razprtije. V takih primerih je vloga naše države — ene od treh evropskih neuvršenih držav (z Malto in Ciprom) — izredno pomembna; Helsinkih so dokazali, da zna biti tudi zelo koristna.

Med zasedanjem GATT v Tokiu je bilo prav tako kot na začetku 28. zasedanja generalne skupščine OZN in na začetku druge faze evropske konference v Ženevi čutili močan vpliv neuvršenih držav, ki so malo pred tem končale svojo alžirsko konferenco. Številne navzoče neuvrščene države so namreč zahtevale ustvaritev takšnih novih mednarodnih trgovinskih odnosov, ki bi dežlam v razvoju omogočile čim več možnosti za njihov nadaljnji razvoj.

Ta zahteva je označila tudi začetek letne konference svetovne banke in mednarodnega denarnega sklada v Nairobiju. Tu se je namreč sestala skupina 24 držav v razvoju, med katerimi je tudi Jugoslavija, ki je poudarila interes nerazvitih držav za spreminjanje mednarodnega denarnega sistema in terjala, da »posebne pravice do črpanja« povežejo s financiranjem razvoja manj razvitih držav.

Tako so se torej minuli teden alžirski sklepi že začeli uresničevati: sklepi neuvršenih držav, da aktivneje kot doslej posežejo v mednarodno dogajanje povsod tam, koder je po sredi njihov interes. In opaziti je, da je ostali svet to že začenjal upoštevati.

KOMENTATOR

V znamenju sožitja in dobrega sosedstva

V Kopru so v nedeljo slavili 30. obletnico splošne vstaje primorskega ljudstva. Na slovesnosti se je kljub negotovemu vremenu zbralo več kot 5.000 ljudi, večinoma borcev NOV in aktivistov OF. Govoril je podpredsednik ZIS dr. Anton Vratuša.

Prireditveni prostor ob cesti JLA v Kopru je bil ves v zastavah. V vetru so vihrale slovenske, jugoslovanske in proletarske, pa tudi italijanske zastave z rdečo zvezdo. Tako je bilo tudi na vpadnicah in po samem Kopru, kjer so na revolucionarno obletnico opozarjala mnoga gesla. S koračnicami so godbe vabile ljudi, ki so se zbirali že od ranega jutra. Koncertirali so tudi pevci. Izza sivih oblakov se je nasmihalo sonce. Tik pred začetkom prireditve je pluskala ploha, a je brž ponehala.

Po 10. uri so na prireditveni prostor prikorakali borci Istrskega odreda, 2. in 3. prekomorske brigade, borci-pomorci, topničarji, odred partizanske enote, pripadniki mladinske delovne brigade, aktivisti in drugi. Potem so prišli pokrovitelji slovesnosti: Lidija Šentjura, dr. Aleš Bebler in Branko Babič, pa še dr. Marijan Breclj, dr. Anton Vratuša, Vida Tomšič, Sergej Kraigher, France Popit, generalpolkovnik Stane Potočar-Lazar, generalpodpolkovnik Franc Tavčar-Rok pa še mnogi drugi ugledni gostje in revolucionarji. Ob 10. uri in 30 minut se je slovesnost začela z raportom, ki ga je Branku Babiču predal narodni heroj Albert Gruden-Blisk iz Sežane.

Zbrane borce sta potem pozdravila Livio Jankomin in predstavnik italijanske narodnostne skupnosti prof. Ennio Agostini. Sploh je zborovanje potekalo v znamenju sožitja in dobrega sosedstva obeh narodov — v slovenskem in italijanskem jeziku, kar velja tudi za govor dr. Vratuše, ki je prav sožitju in dobremu sosedstvu posvetil največ misli.

Dr. Vratuša je ugotovil, da politika dobrega sosedstva in sožitja z italijanskim ljudstvom, ki jo mnogi navajajo za zgled, izhaja še iz tistih časov, ko je rdeča zvezda na zastavah obeh narodov združevala sile v protifašističnem boju proti okupatorju in njegovim hlapcem. Borci v italijanskih in slovenskih brigadah je združevala želja, da bi izkoreninili fašizem v vseh oblikah, zakaj ta fašizem je enako neusmiljeno obračunal z vsemi, ki so mislili napredno, pa naj so bili Italijani ali Slovenci, posebno če so bili delavci...

V nadaljevanju je dr. Vratuša povedal nekaj podatkov o gospodarskem napredku Primorske, Istre in slovenske obale. Tako je bil ob osvoboditvi narodni dohodek na prebivalca za 40 odstotkov manjši od slovenskega povprečja, danes pa to povprečje že presega za 46 odstotkov. Še 1955. leta je znašal primorski delež v narodnem dohodku Slovenije 2,1 odstotka, lani pa je bil že dvakrat tolikšen. Napredek Primorske pričča, da rastejo sposobnosti naše dežele za tvorno sodelovanje v mednarodni delitvi dela. Ključ naših uspehov, ki so v tem smislu izjemni, je predvsem v sistemu samoupravljanja, ki bolj kot katerikoli družbeno-ekonomski sistem bori in spodbuja ustvarjalnost proizvajalcev.

Materialni razvoj je pomemben iz dveh stališč: ker razvija proizvodne sile in dviga splošno blaginjo in ker krepi materialno osnovo samoupravljanja. »Se pravi, da ustvarja tudi materialne pogoje, v katerih bo delovni človek na svo-

jem delovnem mestu osnovni dejavnik pri odločanju o lastnem družbeno-ekonomskem položaju in pri razpolaganju z dohodkom, vključujoč pri tem družbeno reprodukcijo... Nova ustava mora postati osnova in okvir celotnega družbenega in političnega delovanja ter uresničevanja samoupravnih pravic in dolžnosti delovnega človeka... Izdelati moramo dolgoročno idejno-politične perspektive samoupravnega razvoja na vseh področjih družbene dejavnosti. Tanaloga je zaobsežena v znani programski misli ZK, da je treba svet vladanja človeka nad človekom spremeniti v svet, kjer ljudje v vzajemni odgovornosti in solidarnosti upravljajo s stvarmi...«

Precej svojega govora je dr. Vratuša posvetil politiki neuvrščeni, ki je postala borbeno, ocenil pa je tudi nekatere zaskrbljujoče pojave v svetu, kot so oživiljenje fašizma in iredentizma, zločinski državni udar v Čilu in razstrelitev spomenika na Robežu. Na koncu je poudaril, da naše jubilejne proslave nimajo namena samo obujati spominov na velike dogodke iz preteklosti, ampak so predvsem dogovor o akciji za prihodnje, kajti boj za cilje naše revolucije še ni končan.

Sledil je kulturni spored, ki so ga

Miroslav Cotič iz Oseka pri Šempasu je bil topničar v 2. prekomorski brigadi in si za svoje junaštvo pridobil več odlikovanj.

izvedli združeni pevski zbori iz Slovenske Istre (5 zborov), slovenski pevski zbor italijanske skupnosti iz Izole in 4 godbe na pihala skupaj z umetniki slovenskega gledališča iz Trsta. Nastopajoči so

pokazali veliko kulturno zavzetost in so glasbeno zelo zahteven spored odlično izvedli.

Kakor na drugih ljudskih zborovanjih in partizanskih srečanjih se je tudi v Kopru srečalo mnogo vojnih tovarišev, ki so se objemali in veselili snidenja. Mnogo je bilo tudi takih, ki so hodili med množico in iskali znanih obrazov iz dni naše revolucije, mnogo so si na prsi pripeli odlikovanja. Z obrazov in oči je bilo razbrati, da je le malo takih, ki jim je povojni čas prizanesel s težavami, boleznimi ali celo krivicami. In vendar so ti ljudje v mislih in čustvovanjih še prav takšni kot takrat, ko so s puško v roki utirali pot svobodi, napredku, pravičnejšemu družbenemu redu in samoupravni družbi.

Ne morem si kaj, da ne bi ob koncu tega zapisa dodal še ene misli. Primorska je bila vedno tako enotna, kar velja tudi za Brkine in Slovensko Istro. Ljudska zborovanja so bila tak zgled množičnosti, da si jih na Dolenjskem in Notranjskem niti predstavljati nismo mogli. Letos pa se je zgodilo, da je v tem smislu povedla Notranjska. Nekaj vzrokov za to je iskati v poslabšanju vremena, gotovo pa ti niso poglavitni. Najbrž smo se v praktični politiki premalo približali ljudstvu s podeželja, ki je med NOB in po njem tako zavzeto stalo na braniku revolucije, najbrž smo premalo prisluhnili njegovemu utripu in njegovi volji, organizatorji pa so bili premalo odločni, da bi te slabosti lahko presegli.

FRANCI STRLE

Z ustavo utrjujemo revolucijo

Velik zbor borcev in aktivistov v Cerknem minulo nedeljo je bil ne le praznik zmagoslavja primorskega ljudstva ob tridesetletnici njegove osvoboditve in vseljudske vstaje, marveč tudi ena izmed manifestacij naših delovnih ljudi v tem času, ko z jasnimi pogledi odločno stopamo v novo obdobje, ki bo zanj pomenila nova ustava zgodovinski mejnik. To je dobilo jasen izraz v govoru sekretarja sekretariata CK ZKS Franca Šetince.

Govornik je predvsem orisal nazor na naše politične razmere v bližnji preteklosti, ko so bili poskusi, da bi nekateri razbili našo fronto »z ločevanjem liberalcev, ki bi bili pripravljeni na odstopanja in morda celo na narodno spravo, od »dogmatikov«, kakor so imenovali tiste sile v naši družbi, ki so se odločno uprle rahljanju razrednih osnov pri graditvi samoupravne družbe«. Šetinc je poudaril, da je na naše ljudstvo v boju za socialistično samoupravljanje enotno, kot je bilo takrat, ko so se na Primorskem v Osvobodilno fronto strnile najširše ljudske množice. Sedanji čas pa dokazuje, da žrtve niso bile zaman. Z uresničevanjem ustavnih sprememb utrjujemo nov položaj za revolucijo. Ustvarjamo novo družbeno razmerje, v katerem bo imel delovni človek v združenem delu prevladujoč vpliv na vse družbeno življenje. Iz nekdanjega podložnika vstaja človek, ki mora postati temeljno izhodišče napredovanja in družbenega povezovanja.

Naš smoter je ne le sproščati samo velike, neslutene rezerve za zvečanje gmotnega bogastva; to pomeni hkrati uveljaviti človeške razsežnosti novega življenja — svobodo osebnosti, bogastvo duhovnega ustvarjanja.

Toda ta pot je šele na začetku; samoupravni socializem še ni dokončno uresničen. Nova ureditev bo zaživela z novimi ustavami, z novim načinom družbene reprodukcije in z življenjem družbe nasploh. V takšni ureditvi bodo delovni ljudje zares vladajoči, brez posrednikov in klasičnih političnih zastopnikov, brez tistih sil, ki so v vsej zgodovini odtujevale sadove dela in si s tem tudi prisvajale oblast. V takšni ureditvi bodo ljudje osvobodjeni monopolov in sebičnih koristi.

Kdo pa nas še ovira na tej poti? Vsi tisti, ki bi radi še nadalje vladali namesto ljudi, a pri tem bremenijo odgovornosti in svojih napak prelagali na pleča delovnih ljudi; tisti, ki se hočejo izmikati nadzorstvu delavcev, da bi si lahko še nadalje prisvajali presežno vrednost; tisti, ki imajo skomine — po takšni demokraciji, kakršna bi dopuščala samovoljo, nered in celo sovražno dejavnost. Zato pod krinko, da se bojujejo proti stalinizmu, napadajo vsako zahtevo po redu, po zavarovanju pridobitev revolucije, po delavskem nadzorstvu itd. Niso za samoupravljanje kot diktaturo proletariata, marveč za samoupravljanje kot plašč za nedemokratsko metodo in prakso. Brez sramu bi požrli položaje, privilegije, oblast, po-

tem pa bi vzklikali: Živela demokracija!

Tako so ravnale tehnokratske in liberalistične sile. Govorili so: Smo za napredno, visoko produktivno, dobro organizirano Slovenijo, pri tem pa so zamolčali, da so tudi za družbeno nedopustne socialne razlike, za gospodarski kriminal, za samovoljo nad samoupravljanjem... Celo klerikalizem se je pri nas pridružil zboru, ki je pel o demokraciji, ker je videl v takšni »demokraciji« možnost za zlorabo vere in za politiko. Delali so se celo, da so za socializem. Toda za kakšen? Takšen, ki je podiral moralne vrednote in opravičeval računarsko dobičarsko logiko.

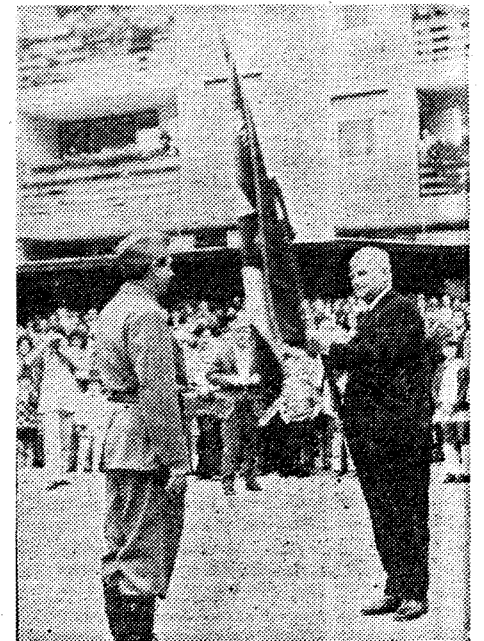
Govornik je nadalje zavrnil razne neutemeljene očitke, ki letijo na račun naše sedanje politične smeri. Dejal je, da smo doslej v spopadu z inflacijo dobili že prenekatero bitko, ki sicer še zdaleč niso dokončne. Proti inflaciji pa se ne bojujemo za to, da bi zmanjšali življenjsko raven ljudi. V resnici se zavzemamo za takšno trdnost, da bomo mogli pomnožiti družbeno bogastvo in ga tudi pravičnejše deliti. Zato ni res, da so sedanja naša prizadevanja napad na visoko življenjsko raven, če je bila ta dosežena s poštenim delom. Smo pa proti bogastvu, ki je bilo nagrabbano s spekulacijami, krajam, z grabežem; smo proti razraščanju bogastva, ki slovi na malomeščanskem malikovanju lastnine in gmotnih dobrin.

Boj za trdnost našega gospodarstva pa pomeni hkrati tudi spopad s tem, kar je slabega v nas samih — s slabim delom, s premajhno vestnostjo, z nedisciplino, ravnodušnostjo itd. Znebiti se moramo razvad, da si jemljemo veliko časa za razpravo, kaj je dobro in kaj ni, potem pa nam poideta volja in pripravljenost, ko bi se morali dogovoriti za ukrepe in da bi jih tudi uresničili. Sama spoznanja ter ugotovitve, kaj je slabo, ne morejo nič spremeniti. Premalo je le hoteti, treba je tudi znati. Zato je nujna mobilizacija vseh naših ustvarjalnih sil, našega čuta za disciplino in odgovornost, da bomo naloge res dokončali. Komunisti morajo biti v tem boju zgled sposobnosti in revolucionarne vneme, poštenosti in spoštovanja zakonitosti.

Govornik je tudi napravil kratek pregled o življenju in razvoju na Primorskem v zadnjih tridesetih letih. Dejal je, da smo lahko ponosni na Primorsko, na njene uspehe ter rast. Z njo se je ZK potrdila kot edina sila, ki je sposobna, da začrta jasno naloge; z njo je dokazala, da ni ostala le pri deklaracijah. Vseposod je zabrstelo

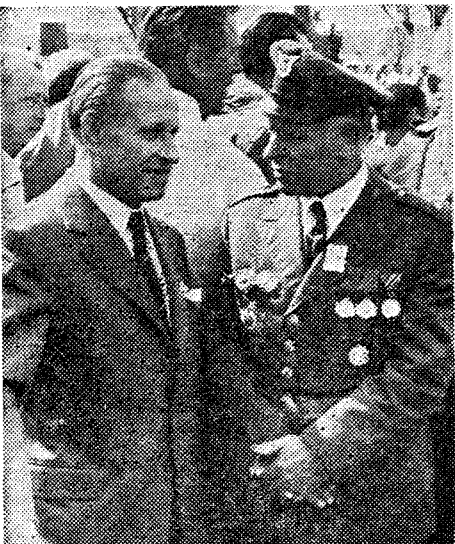
novi življenje. Nekoč je prevladovalo revno kmečko prebivalstvo, zdaj pa prevladujeta industrija in turizem. Na Primorskem je samo po letu 1958 naraslo število zaposlenih ljudi za 30.000. Skokovit napredek je bil tudi na Istrskem in Cerkljanskem. Po letu 1961 so vložili v gospodarstvo nad 18 milijard Sdin. Izčrpani rudnik živega srebra nadomeščajo postopno nove tovarne. Tu di kmetijstvo se preraja; nastajajo specializirane kmetije, povezane z zadrgami.

Šetinc je končno govoril še o zunanjepolitičnih razmerah. Dejal je, da so ljudje na obeh straneh meje na Primorskem — Slovenci in Italijani, zlasti še narodnostne skupne — ogromno prispevali, da je nastalo ozračje razumevanja in se je utrdilo spoznanje, kako

S proslave v Cerknem: predsednik SO Idrja Stanko Murovec izroča bojno zastavo komandantu partizanskega bataljona »Jozeta Mihevc-Rudarja« (foto Janez Jeram)

nujno ter koristno je prijateljsko sodelovanje. Pogoj za takšno sodelovanje na raznih področjih pa je skupen boj proti različnim iredentističnim silam, ki bi rade skalile odnose med Italijo in Jugoslavijo. Rovarjenje teh sil je naperjeno tudi proti sedanjim zadovoljivim mednarodnim gibanjem v Evropi. Ob sodil je sramotno početje mračnih sil na Koroskem, ki so razstrelile spomenik protifašističnim borcem. Dejal je, da mednarodna reakcija besni — primer — Čila — ker izgublja postojanke; Čile je spet zavzela, a ne za dolgo. Žrtve v Čilu in smrt Allendeja niso bile zaman; iz njih bodo vzklije nove, še mogočnejše revolucionarne sile.

Upokojeni letalski major Stanko Truden-Dusan, ki je bil junija 1942 komandir čete v bataljonu »Miloša Zidanška«, iz poznejšega časa pa je znan zlasti kot komandant 2. bataljona Istrskega odreda, na proslavi v Kopru srečal borca-prekomorca, s katerim je služil pri planincih bivše jugoslovanske vojske in s katerim je ob razpadu skril pri Turjaku puškomitraljez »zbrojevka«.

Radio delavnice 99 d

Letos poteka 30 let, odkar so bile na osvobojenem ozemlju ustanovljene partizanske radiodelavnice 99 d. Ob tej priložnosti je Iskra odkrila spominsko ploščo in izdala brošuro s kratkim opisom razvoja in pomena teh delavnic. Ker je večini bralcev TV-15 pa tudi drugim ta vrsta dejavnosti med NOB zelo malo znana, bomo skušali prav na kratko opisati nastanek in delo partizanskih radiodelavnic.

Na začetku tega sestavka moramo poseči malo nazaj, in sicer v leto 1941, ko je bil v Ljubljani pri Centralni tehniki KPS osnovan radijski sektor. Njegova naloga je bila izdelati radijske postaje za propagando, radiotelegrafsko postajo za zvezo s tujino in vrsto postaj za zveze med partizanskimi enotami. Delo v radijskem sektorju so opravljali tako poklicni radiotehnikarji in elektroinženirji kot tudi študentje amaterji, mehaniki in drugi. Do novembra 1941 so izdelali oddajnik za propagando, ki so ga imenovali »Kričica« in je redno oddajal do aprila 1942. Ze poleti in jeseni 1941 so izdelali serijo majhnih baterijskih sprejemnikov za potrebe političnih delavcev na terenu in v partizanskih enotah. V istem času so tudi pričeli z gradnjo radiotelegrafskih sprejemno-oddajnih postaj, ki so jih do srede leta 1942 poslali na Krim. Žal je večina teh aparatov propadla ob veliki italijanski ofenzivi. Z materialom pa, ki so ga rešili, so partizanski tehniki izpopolnili radijsko postajo, s katero so julija 1942 vzpostavili zvezo z Moskvo.

Medtem pa so v Ljubljani že delali nove sprejemnike in oddajnike, hkrati pa oskrbovali partizanske tehnike z radiotehničnim materialom in orodjem za delo. Poslali so jim tudi oddajnik »Kričica«, ki so ga partizani predelali na telegrafijo in z njim vzpostavili zvezo z Vrhovnim štabom. Žal se je marsikatera pošiljka tehničnega materiala »zgubila« ali pa prišla v nepravne roke, zlasti orodje in radijski sprejemniki.

Ko se je partizanska vojska julija 1943 reorganizirala in so bile ustanovljene prve divizije, so postale potrebe po modernih brezžičnih zvezah nujne. Zato so v Glavnem štabu sklenili, da se ustanovi radiotehnična delavnica na osvobojenem ozemlju.

Radijski sektor je v ta namen poslal septembra 1943 dva svoja člana na Dolenjsko, da bi tam organizirala delavnico. Za partizanske delavnice je bila izbrana dolina Starih žag blizu Črmošnjic, ki je imela to prednost, da je bila odmaknjena od velikih komunikacij in je imela na razpolago dovolj vodne sile. Ker so tu prej živeli Kočvarji, ki so se skoraj vsi izselili, je bilo na voljo tudi precej praznih in še kar dobro ohranjenih hiš. Tu sta tovariša, poslana iz Ljubljane, izbrala prostora in ga pripravila za delavnico. V njem sta uredila tudi električno centralo. Kmalu za njima je prišlo še pet tovarišev iz radijskega sektorja, s seboj pa so pripeljali tudi precej tehničnega materiala in orodja. Poleg tega je bilo v tistem času, po italijanski kapitulaciji, na razpolago še mnogo najrazličnejših italijanskih vojaških aparatov, tako da je bila delavnica za začetek kar dobro preskrbljena z materialom. Seveda ni bil vselej tak, kot bi ga potrebovali, ampak temu so se pač prilagodili.

Enoti je bil kmalu dodeljen še komisar, star partizan, intendat, ki je skrbel predvsem za zbiranje materiala in dve tovarišici za kuhanje, pranje ipd. Skupina je štela sedaj 12 članov in dobila naziv 99d. Podrejena je bila odseku za zveze pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije.

Sredi oktobra so začeli z rednim delom. Najprej so se lotili predelave italijanskih radijskih postaj, ki za partizane niso bile primerne. Spremenili so jim valovno dolžino in povečali domet. Istočasno so pripravljali serijo baterijskih sprejemnikov lastne konstrukcije, namenjenih predvsem bolnišnicam. Da bi dobili zanje material, so morali razdirati stare, neuporabne italijanske aparate, marsikaj pa tudi na novo izdelati. To njihovo delo pa je kmalu prekinila velika nemška ofenziva. Prišla je iznemada in jih presenetila sredi dela, toda čeprav so bili novinci, niso izgubili pameti in se pustili zbežati, ampak so disciplinirano najprej poskrbeli za material, da so vsega poskrbili in zaščitili, šele nato so se umaknili v gozd. Bil je že skrajni čas, kajti takoj zatem so Nemci preplavili dolino in zagospodarili v njej za dobrih štirinajst dni. Na srečo je enota 99d ofenzivo prestala brez izgub, tudi material in delavnica sta ostala nedotaknjena. Zato so po vrnitvi iz gozda lahko takoj nadaljevali z delom. Spremenilo se je le to, da so poslej imeli v minilo le javko, električno centralo in polnilnico akumulatorjev, medtem ko so radiodelavnico preselili v Novo goro, kaksnih 50 m nad dolino, ker se jim je tam zdelo bolj varno.

Dne 13. novembra so spet začeli redno obratovati. Nadaljevali so predelavo italijanskih postaj in pripravljali sestavne dele za nove sprejemnike. Poimenovali so jih Hajka-I (H-I), zato pač, ker jim je Hajka prekinila delo. Zaradi pomanjkanja primerne orodja je bila izdelava nekaterih delov

zelo zamudna in terjala poleg tega veliko iznajdljivosti in potrpljenja. Z dobro voljo in prizadevanostjo pa so vse ovire premagali in med 15. januarjem in 15. februarjem odposlali v bolnišnico 15 sprejemnikov H-I, ki so ranjencem krajšali dolge ure ležanja.

V tem času so tudi izdelali prvo radiotelegrafsko sprejemno-oddajno postajo, lastne konstrukcije, imenovano H-II (hajka II). Postaja je bila namočena v dveh lesenih škatlah z jermenji za prenašanje na hrbtni. V eni škatli je bil sprejemnik in oddajnik, v drugi pa napajalnik, slušalke, priključni kabel in knjižica z navodili za uporabo in dnevnikom dela za telegrafista. Postaja je bila izdelana deloma iz novega materiala, ki so ga jeseni pripeljali iz Ljubljane, deloma iz delov, ki so jih dobili z razdiranjem italijanskih aparatov, nekatere sestavne dele pa so na novo izdelali v delavnici. Takih postaj oziroma izpopolnjenih H-III so do aprila izdelali šest.

Poleg teh del so morali v delavnici sproti opravljati in vzdrževati najrazličnejše sprejemnike, oddajnike, generatorje in razne druge aparate, kar je terjalo veliko časa, posebno še ker so bili aparati najrazličnejših znamk in ni bilo vselej na razpolago nadomestnih delov, zato so jih morali večkrat temeljito predelati.

Mnogo dragocenih dni so jim vzele tudi pogoste prekinitve dela zaradi sovražniških vdorov. Proti njim so se zavarovali tako, da so kmalu po ofenzivi dobili posebno skupino štirih partizanov, ki so redno hodili v patrolje, nadzorovali sovražnikove premike in opravljali stražarsko službo. Kadar je bilo treba, so jim priskočili na pomoč tudi ostali člani 99d. V primeru nevarnosti so morali najprej poskrbiti ves material, orodje in aparate, šele nato so se lahko umaknili. Za spravljane materiala jim je posebna zidarska skupina zgradila več zelo dobro skritih skladišč-bunkerjev — v raznih bližnjih hišah. Tu so imeli spravljene svoje zaloge materiala, v delavnici pa le tisto, kar so sproti rabili za delo. Zato so v primeru nevarnosti lahko vse poskrbili v razmeroma kratkem času in se potem, če je bilo treba, tudi umaknili.

V teh prvih mesecih je bila delavnica slabo opremljena, primanjkovalo je merilnih instrumentov, orodja in primerne materiala. Še bolj pa je manjkalo izkušenj, saj so bili razen vodje delavnice in enega radioamaterja vsi drugi začetniki pri tem delu. Pomanjkanje znanja in izkušenj pa so skušali nadomestiti s pridnostjo in prizadevanostjo in tako jim je uspelo, da so vključ vsem težavam in maloversilnosti (bilo jih je 6) uspešno opravljali svoje dolžnosti.

Spomladi 1944 so se delovni pogoji izboljšali in število članov 99d je začelo naglo naraščati. V maju jih je bilo že okoli 50. Prihajali so zidarji, tesarji, ključavničarji, mizarji, kleparji in drugi, ki so adaptirali nova poslopja za delo in bivanje. Tudi število tehnikov v radiotehnični in finomehnični delavnici se je povečalo. V tem času so začeli izdelovati novo serijo sprejemnikov za bolnice in radiotelegrafskih postaj H-V oziroma I-V (invazija), kot so jih pozneje preimenovali. Te nove postaje so bile nekoliko šibkejšje, imele pa so izboljššan sprejemnik in nov oddajnik. Kakor njihova predhodnica H-III so bile tudi te podvržene posebnemu preizkusu.

Pokazalo se je namreč, da običajna izdelava aparatov ni dovolj za partizansko vojskovanje. Pri transportu in raznih padcih so popustili loti, zrahljali so se vijaki, izpadale so elektronke. Zato so posebej skrbno pričvrstili posamezne elemente. Vsa spajkana mesta so najprej mehansko pritrdili in šele nato polotali. Vijake in matice so krepko zategnili in prelakirali s prozornim lakom. Elektronke so pritrdili z gumijastimi trakovi, da se niso mogle snemati iz podnožij. Nato so dali aparat v sod in ga zakotalil po primerno skalovitem bregu čez drn in strn. Šele če je po takem preizkusu še v redu delal, je bil zrel za pot v brigado. Novi izdelki lastne konstrukcije so imeli zaščitni znak — elektronko z zvezdo in napisom SPARD — Slovenske partizanske radiodelavnice.

Poleg teh novih del pa je naraščalo tudi število popravil. Prinašali so najrazličnejše aparate, sprejemnike, oddajnike, radijske postaje in drugo iz vojaških enot, bolnišnic, tiskarn, zavezniških misij, političnih ustanov itd., tako da je bilo mnogokrat težko ustreči nestrpnemu, ki so na javki v dolini čakali na popravilo (v delavnico zaradi konspiracije niso smeli).

V marcu, aprilu in maju so imeli ob večerih tudi predavanja iz radiotehnike in elektrotehnike. Udeleževali so se jih člani iz radiotehnične in finomehnične delavnice in radiotelegrafisti, ki so prihajali v delavnico na prakso, da bi se seznanili z vzdrževanjem in popraviljem radijskih postaj.

Gotovo je, da je bilo najpomembnejše delo partizanskih radijskih delavnic izdelava radijskih postaj H-III in I-V. Res je, da niso bile popolne, imele so svoje napake, ki so izvirale deloma iz pomanjkanja primerne materiala, deloma iz neizkoriščenosti njihovih konstruktorjev. Vključb temu so odigrale važno vlogo. Pomagale so vzdrževati brezžične zveze med vojaškimi enotami v času, ko so bile te potrebe zelo velike. Na drugi strani pa so pokazale zaveznikom in članom njihovih misij, da partizanski vojski niso dovolj samo obleke, orožje in razstrelivo, da hoče imeti tudi sodobne zveze in da jih zna sama ustvariti, če jih oni ne morejo pomagati. In prav te partizanske sprejemno-oddaj-

ne postaje so prebile led v tem smislu, da so začeli zavezniki pošiljati poleg drugega tudi svoje radijske postaje ter potrebne pripomočke in material za delavnice, ki so te postaje potem vzdrževale.

Ker je število članov 99d še vedno naraščalo, so postali prostori v Novi gori vse bolj tesni, poleg tega pa je bilo nerodno še to, da je bilo treba znesti vse aparate na ramah iz javke v dolini po strmem bregu v Novo goro. Zato so sklenili, da se bodo preselili tja, kjer bodo ti problemi odpadli. Nove prostore so izbrali v zaprti dolini pri Črmošnjicah, ob izviru Divjega potoka. Na razpolago je bilo več prostornih poslopj, ki pa jih je bilo treba adaptirati in seveda popraviti električno centralo. Uredili in opretili so si tri poslopja. V največjem so imeli radiotehnično in elektrotehnično delavnico ter priročno skladišče. V drugem finomehnično, ključavničarsko in kleparsko delavnico ter kovačijo. V tretjem kuhinjo, jedilnico in mizarstvo delavnico. Na žagi poleg električne centrale pa so uredili polnilnico za akumulatorje.

Avgusta 1944 so se delavnice preselile iz Nove gore v Črmošnjice. Med tem so zavezniki že poslali partizanom večje število svojih radijskih postaj, tako da ni bilo več potrebe, da bi gradili lastne. Delavnice so se sedaj preusmerile predvsem na vzdrževanje in popravila velikih radiotelegrafskih postaj SCR ameriškega izvora, podobnih »ruskih« postaj V-100-A prav tako izdelanih v Ameriki in

majhnih »bataljonskih« postaj SET-48 angleške izdelave. Vse te postaje so imele akumulatorje in ročne generatorje. Ker je bilo število teh postaj veliko, je bilo temu primerno tudi veliko popravil. Največ dela so imeli s previjanjem generatorjev, ki so imeli tovarniško napako in so jih morali previti prav vse, tudi popolnoma nove. Poleg tega je močno naraslo tudi število sprejemnikov, ki so prihajali v popravilo od blizu in daleč. Na mesec so jih popravili tudi preko 200. Finomehnična delavnica se je močno povečala in postala predvsem popravilnica pisalnih strojev in ur. Kleparji so delali posodo za bolnike in kasete za shranjevanje dokumentacije ter predmete po posebnih naročilih. Ključavničarji so izdelovali razno posebno orodje, stance, prebijala, rezila itd. za delavnice. Mizarji, tesarji, zidarji so bili zaposleni pri raznih adaptacijah, izdelavi miz, pogradov, klopi, popraviilih mlinskega kolesa in posebnih naročilih. Število članov pa je naraslo na 85.

Ko se je bližal konec vojne, so se pričeli pripravljati na organiziran odhod. Krenili so proti Trstu, od tam pa prišli v Ljubljano. Tujak je enota 99d svojo nalogo, ki ji je bila naložena v času vojne, zaključila. Njeni člani so bili demobilizirani. Nekateri so odšli na svoje domove ali na mesta prejšnjih zaposlitev, strokovni kader pa je v veliki meri posvetil svoje moči ustanovitvi in razvoju mlade slovenske industrije in raziskovalnih institutov.

JELKA LASIČ-VIDA

Še ena razprava o stanovanjski problematiki

Na petintrideseti seji predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki je bila 18. septembra v Beogradu, so razpravljali o stanovanjski problematiki udeležencev NOV. Pri tem so ugotovili, da so se sredstva za gradnjo borcevskih stanovanj uporabljala tako za graditev teh stanovanj v družbeni lasti, kakor tudi za kredite za individualno gradnjo stanovanj borcev.

Iz podatkov o dosedanjem urejanju stanovanjskih zadev borcev je videti, da je velika večina stanovanjskih primerov borcev širom po vsej SFRJ že urejena, da pa je kljub temu med borce še precej neresenih stanovanjskih primerov. V tej zvezi so na seji ugotovili, da dosedanj, sicer zvišani obseg izločanja sredstev za gradnjo stanovanj borcev ne zagotavlja popolnega uspeha. Tudi solidarnost pri urejanju stanovanjskih zadev borcev ni bila povsod enaka, zato bo v prihodnje treba le-tej posvetiti več pozornosti tako po posameznih občinah kakor tudi po večjih območjih.

Ob ugotavljanju, da je predvidena dokončna ureditev borcevske stanovanjske problematike do konca 1975. oziroma do 1976. leta, so na seji naglašali predvsem to, da je treba stanovanjsko vprašanje

vsakega borca rešiti, preden ga upokojijo.

Ceprav se je na seji razprava o tej zadevi precej zavlekla, so člani predsedstva poslušali še poročilo o proslavi 30-letnice bitke na Sutjeski, ga označili kot zelo dobrega in se zahvalili vsem, ki so sodelovali pri organizaciji te proslave. Sprejeli so tudi načrt o mednarodnih izmenjavah in obiskih do konca leta 1973 ter se pogovorili o dosednji izmenjavi delegacij ZZB NOV in tujih borcevskih organizacij.

BUCHENWALDSKI KONGRES BO OKTOBRA V PARIZU

Mednarodni komite Buchenwald-Dora je na svojem sestanku v Frankfurtu sklenil sklicati mednarodni Buchenwaldski kongres v dneh od 27. do 29. oktobra 1973 v Parizu. Na dnevnem redu kongresa sta med drugim tudi dva referata, in to: Pri-sega iz Buchenwalda, problemi miru in svobode v Evropi. Akcije in perspektive. (Poročevalec Marcel Paul) ter: Obveščanje mladine o odporišnem gibanju včeraj — danes — jutri. (Poročevalec prof. dr. Walter Bartol).

fotografija z vprašajem

V 31. številki TV—15 z dne 2. avgusta 1973 smo objavili skupino lepo oblečenih partizanov, o katerih smo domnevali, da pripadajo borem-prekomorcem. Sedaj se nam je oglasila Monika Zgonc iz Starega trga 8a pri Ložu, ki pravi, da je na njej prepoznala svojega pogrešanega očeta Franca Kolarja iz Podsrede pri Kozjem, ki je bil v 5. prekomorski brigadi. Na objavljeni fotografiji je drugi z desne. Moniki Zgonc se za pojasnilo najlepše zahvaljujemo.

Na fotografiji, ki jo objavljamo danes, piše zadaj: »Ustanovitev 2. brigade Vojske državne varnosti (VDV) spomladi 1944 na Sentviški (Sentviškogorski) planoti. Preveri!« Zanima nas, če to drži. Tudi je na fotografiji vidna le skupina partizanov, morda poveljniški kader ali pa ena od brigadnih enot, kar bi radi natančno vedeli. Končno bi radi ugotovili še imena, priimke, partizanska imena in funkcije tovarišev, ki jih boste prepoznali.

vina na nadobelo) nima svojega finančnega kapitala. To pa je najodločilnejše, da se bo postopno začela spreminjati sama narava trga; se pravi, da bodo delovne organizacije čedalje manj odvisne le od trga. Toda trg bo še ostal merilo storilnosti, gospodarnosti, organizacijske sposobnosti itd. delovnih organizacij.

Govornik se je prav tako dotaknil nekih dosedanjih pomanjkljivosti v našem razvoju. Med drugim je obravnaval tako imenovan tako imenovano osebno delo in delovanje podjetij »skupin občanov«. Menil je, da imamo jasno zakonsko določila že doslej, tako da bi naši organi morali ukrepati proti podjetjem te vrste, ki so kršila zakone, vendar ni nihče nič ukrenil proti kršilem. Dogajalo se je celo, da so se družbeni organi spečali s temi podjetji, da so skrivali svoje nečednosti in koristolovstvo.

Edvard Kardelj se je pomudil tudi pri razmerju med državno upravo in samoupravljanjem. Poudaril je, da dosledno samoupravljanje uvaja red v naši družbi. Doslej se je pogosto dogajalo, da so si nekateri želeli, naj bi država posegla s svojo trdo roko ter napravila red, če ga ni bilo v samoupravljanju, npr. ali ima občina ali republika pravico uvesti prisilno upravo v kakšnem podjetju ali ne, češ s tem vendar krati-jo pravice samoupravljalcem. Tovariš Kardelj je dejal, da red, ki ga uvaja samoupravljanje, ni le stvar same samoupravne organizacije, marveč da gre pri tem tudi za vso družbo, za odgovornost države. V osnutku ustave je opredelitev, ki se morda na prvi pogled ne zdi dovolj jasna, vendar je natančna; po nji ima država pravico, da se vmeša v samoupravno delovno organizacijo, kadar ta ne gospodari dobro. To določilo pa bo treba natančneje zajeti ter obravnavati z zakonom, predvsem z zakonom o združenem delu, tako da ne bomo skakali v drugo skrajnost ter uvajali prisilne uprave za vsako malenkost, kar bi prav tako ne bilo koristno.

Med drugimi pomembnimi zadevami je tovariš Edvard Kardelj obravnaval tudi pomen načrtovanja v naši družbi. Poudaril je, da naše družbeno-gospodarska ureditev brez načrtovanja ni mogoča. Načrtovanje je nujno potrebno na vseh ravneh našega življenja podlaga za to pa morajo biti temeljne organizacije združenega dela. Zato bomo morali že v najkrajšem času sprejeti zvezni zakon o družbenem načrtovanju. Zakon bo moral predpisati dolžnosti o načrtovanju vseh dejavnikov in družbenopolitičnih skupnosti. Svoje zakone o načrtovanju bi naj sprejele tudi republike v skladu s svojimi potrebami in razmerami.

Tovariš Kardelj se je tudi strinjal z zahtevami v ustavni razpravi, da je v novi ustavi treba dati več prostora družbenemu nadzorstvu. Kot glavni dejavnik tega nadzorstva je služba družbenega knjigovodstva. To pa ni državna in ne republiška organizacija ne zvezna kakor ne občinska, marveč je samostojna, ki

opravlja delo za vse družbene dejavnike — od tovarne, občine, od republike do zveze. Pri izdelavi osnutka ustave niso hoteli istovetiti službe družbenega knjigovodstva z delavskim nadzorstvom. Kar pa zadeva delavsko nadzorstvo, je dejal, da je to nadzorstvo nujno potrebno v delovnih organizacijah, kjer so tehnokratni potlačili delavski svet. Toda v prihodnje, ko bo delavski svet dejansko imel besedo, če bo imel svoj nadzorni odbor, je vprašanje, ali bo razen tega nadzornega telesa potrebno še posebej delavsko nadzorstvo. V osnutku ustave delavsko nadzorstvo ni omenjeno, vendar pa ga bo mogoče uvesti.

Tovariš Kardelj pa se ni strinjal z mnenji, da javni pravobranilec za samoupravljanje ni potrebna ustanova. Dejal je, da je potrebna ne le zato, da bo varovala samoupravljanje, marveč tudi zaradi varstva družbenega premoženja. Če bi samoupravna organizacija ne ravnala z dohodkom tako, kakor bi morala po ustavnih načelih, tedaj bo popolnoma naravno, da bo družbena skupnost posegla vmes, saj je dohodek družbeno premoženje. Denimo, da bi kakšno bogato podjetje vlagalo svojo akumulacijo v kakšno nepotrebno graditev — tedaj bo pač prav ter koristno, če bo družbena skupnost posredovala z ustreznimi sredstvi. Javni pravobranilec bo torej dejavnik, ki se bo nanj lahko obrnil vsakdo, ki bo menil, da je okrnjeno samoupravljanje ali da trpi družbeno premoženje.

Govornik je med drugim tudi odgovoril na pripombe borcev in rezervnih vojaških starešin, češ da borčevska in starešinska organizacija nista v osnutku ustave omenjeni kot družbeni organizaciji. Dejal je, da so se v koordinacijski komisiji vsi strinjali, da ni treba posebej naštevati družbenih organizacij, saj ustava daje občanom pravico, da se lahko vsi organizirajo, če je to v skladu s socialistično ureditvijo. Ustava omenja le tiste organizacije, ki jim nalaga ustavne obveznosti, to se pravi, da imajo ne le pravico, marveč tudi dolžnost opravljati določene družbene in ustavne funkcije. To velja za Zvezo komunistov kot vodilno družbeno silo. Nadalje so med temi organizacijami tudi sindikati, ki morajo biti dejavnik v samoupravnem odgovarjanju ter morajo podpisovati dogovore in prevzemati družbeno odgovornost. Svoje mesto ima v ustavi tudi Socialistična zveza delovnega ljudstva kot najširša socialističnih sil. Zahteve številnih družbenih organizacij, ki naj bi jih omenili v ustavi, očitno izvirajo iz tega, da so nekako pozabili, kaj je pravzaprav Socialistična zveza, ki obstaja dejansko le kot skupnost vseh družbenih organizacij. V zadnjih letih so oslabili Socialistično zvezo s tem, da so se uveljavljale težnje po nekakšnem vzporednem organizacijskem sodelovanju zunaj SZ. Socialistična zveza pa ne more delovati, če v njej ne odločajo vse te družbene organizacije kot celota.

Tovariš Kardelj je natančneje pojasnjeval še druga bolj ali manj pomembna vprašanja, ki so se pokazala med dosedanjim razpravljanjem o novi ustavi še premalo jasna.

Medicinci, padli v NOB

Jože Tovornik

Rodil se je 2. januarja 1920 v Lokah pri Trbovljah. Na medicinsko fakulteto se je vpisal v Ljubljani jeseni 1940. Po začetku okupacije se je vrnil domov in začel delovati v pripravah za odpor proti okupatorju. Na eni izmed trosilnih akcij letakov v Savinjski dolini ga je 31. julija 1941 aretirala žandarmerijska patrulja. Pri njem so našli protifašistične letake in neko knjigo. Ob zaslišanju na žandarmerijski postaji v Zalcu je med drugim izjavil: »Sem zaveden Slovenec in se z nemško zasedbo naših krajev ne strinjam. Slovenija pripada Slovencem. Žandarmerija ga je nato še isti dan izročila gestapu v Celju. 24. avgusta 1941 so ga ustrelili skupaj z narodnim herojem Slavkom Šlandrom, Franjem Vrnčcem in Slavo Klavoro v Mari-boru.

ŽE V PRODAJI!

- ZIDNE TAPETE
plastične, tekstilne in papirne
- IZRAVNALNA MASA, LEPILA, POSEBNA
TEKOČINA ZA ODSTRANJEVANJE TAPET
- ZAKLJUČNE LETVE IN TRAKOVI,
PLASTIČNI ŠČITNIKI ZA VOGALE
- ORODJE ZA POLAGANJE TAPET
IN ZA ARANŽIRANJE (uvoz)
posamezni noži z dodatnimi rezili,
valjčki, specialni aparati
za obrezovanje tapet,
kompleti orodja v lesenih
in papirnih kasetah
- LESENE KARNISE
- ZAKLJUČNE LETVE ZA TALNE OBLOGE
(podolit, tapisom)

supermarket
LJUBLJANA

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Vendar uporniki še niso popustili. Zato je Tahy poslal s Statenberka — ki ga je tedaj tudi imel v posesti — svoje strelce proti stubiškim kmetom. Strelno orožje, ki je bilo tedaj še precej redko, je verjetno bilo precej strašljivo za ljudi, ki so bili oboroženi le s »hladnimi« orožjem — s kopji ali morda še s kmečkimi sekirami. Boj med kmeti in strelci je na stubiškem področju trajal več dni. Tahyjevi vojščaki so porabili ves smodnik, ki ga je Tahy hranil v Donji Stubici. Razdejanih je bilo več vasi. Gre torej za pravo vojskovanje med kmeti in plemiško vojsko, o čemer pa nismo skoraj nič vedeli do novejšega časa. Očitno je, da so se kmetje žilavo in hrabro branili proti poklicnemu, za tisto dobo najbolje oboroženemu vojaštvu. Upoštevati je treba tudi, da je bil sam Tahy v redni cesarski vojaški službi, kot poveljnik konjeniške kapetanije.

Upor je bil popolnoma zatrt začetek leta 1568. Tahy je poslej kot maščevalni divjak pokazal vse, kar je znal. Vse to pa je bolj podžgalo upornost kmetov, da so potem med velikim uporom mnogi že prekaljeni borci posegli po orožju.

23

Manj znano je tudi, da je bil pred velikim hrvaško-slovenskim kmečkim uporom v letih 1571—1572 še en upor — susedgrajsko-stubiški, ki ga je treba pristojevali kot uvod v splošno kmečko vstajo. Tako bi lahko celo trdili, da se je veliki upor, če že ne začel, razvijal več let, čeprav je kot prava kmečka vojna trajal leta 1573 le nekaj tednov.

Zgodovinar ugotavlja, da je bil poglavitni vzrok kmečkega upora na susedgrajsko-stubiškem gospostvu leta 1571 do 72 zvečanje podložniških dejstev. Torej je tudi ta upor bil pravzaprav boj za »staro pravdo«, to se pravi vsaj za to, da bi se razmere kmetov še ne poslabšale. Skoraj pravilo je bilo, da se je vsak kmečki upor začel za najnujnejše, življenjske potrebe in zahteve tlačanov, ne pa za kakšen velik, v sedanjem pomenu besede revolucionarni program. Predvsem je pač bilo treba živeti, si ohraniti vsaj golo življenje, kar je pomenilo upreti se zatiralcu vsaj toliko, da je upornik sploh ostal živ. Voditelji kmečkih uporov pač niso bili ideologi, ki bi klicali na boj za kakšen nov nauk ali evangelijski, marveč so predvsem vodili upornike v boj proti neznosni krivici, proti nenehno se ponavljajočim krivicam, tako da bi lahko rekli: upori so bili boj proti zmeraj novim in starim krivicam, proti prastari krivici in poniževanju človeka, kar pa je po so bili boj proti zmeraj novim in starim krivicam. Prastari krivici in poniževanju človeka, kar pa je pomenilo boj za staro pravdo v duhu neugasljive vere, da mora zmagati pravičnost. Zato je preveč prenačljiva sodba, češ da boj za staro pravdo pravzaprav ni bil dovolj napreden, revolucionaren, a da ima prav zaradi tega edinstven pomen prav hrvaško-slovenski upor 1573, ker je imel tudi že pravi program, velike prevratne smotre — namreč strmoglavljenje fevdalizma. Vse to je bilo precej bolj zapleteno.

Res pa je, da je tudi ta veliki upor postal izredno pomemben šele med svojim razvojem in da je njegov program rasel hkrati z njim, neločljivo, ne pa da bi bil izdelan jasno in natančno že vnaprej. Res je tudi, da so bili za pohode kmečke vojske med uporom leta 1573, zamišljeni vnaprej strateški, torej vojaški načrti, medtem ko o političnem programu vemo še mnogo premalo.

Uporni kmetje, ki so jih po uporih leta 1571-72 zaslišali — in med zasliševanjem tudi bolj ali manj mučili ter stražovali — so se zlasti zagovarjali, da so se uprli Tahyju, ker je ugrabljaj in posiljeval številne kmečke žene in dekleta. Njegovi biriči so izbirali Tahyjeve žrtve, ko so ženske delale na poljih in ko so bile tudi najbolj ogrožene, brez močnejšega varstva številnih moških. Ženske niso mogle uiti zalezovalcem, oboroženim grajskim biričem. Ugrabljeno žensko so prignali v grad, da

si jo je trinog ogledal. Če mu je bila všeč naga — pred njim so jo s silo slekli — so mu jo morali posebej pripraviti, okopati in morda tudi opijaniti, da se je potem »zabavala«. To je izpovedal tudi poveljnik kmečke vojske Gregorić med zaslišanjem. Med preiskavami cesarskih komisarjev upora leta 1572 so kmetje celo privedli štirinajst žensk kot prič, ki so potrdile, da jih je Tahy zlorabil.

Razmerje med Tahyjem in njegovimi podložniki se je še nadalje zaostrovalo po upor 1567-68 in napetost je zlasti narasla leta 1571. Ko sta bila tisto leto na Susedgradu cesarjeva komisarja zaradi prevzema komorne uprave, je vladala med kmeti in Tahyjem takšna napetost, da sta se komisarja celo bala vsega, kar bi kmetom utegnilo izdati nesoglasje med njima in Tahyjem. Upravičeno sta domnevala, da bi to opogumilo kmete in upor bi izbruhnil.

Upora pa ni bilo mogoče preprečiti. Začel se je 24. decembra 1571. Stubiški kmetje so napadli Tahyjeve izterjevalce. Ubili so susedgrajskega stražarja in ranili provizorja Nikolo Stanka. Truplo ubitega stražarja je ležalo cele tri dni na kraju, kjer je stražar padel, kar pomeni, da se Tahyjevi oprilniki niso upali približati. Kmetje so po tem prvem spopadu mirovali do pomladi, toda noben ni več izpolnjeval podložniških obveznosti. Poglavitni namen tega upora je bil, da bi pregnali za zmeraj Tahyja, v pričakovanju, da bo komorna uprava na gospostvu ravnala s kmeti pravično in da bodo v veljavi le nekdanje dajatve. Uporniki so izrečno zahtevali, naj bi vse gospostvo prevzela vladarjeva uprava, ki je sicer poprej upravljala le polovico posesti.

V prvem obdobju obsežnejšega kmečkega upora aprila 1572 so uporniki naskočili Susedgrad. Gradu tedaj niso mogli zavzeti. Oplenili pa so bližnjo pristavo in razdejali grajski mlin na Savi. Čez Savo je pri Susedgradu vozil brod — tedaj še ni bilo blizu in daleč nobenega mostu. Za prevoze je bilo treba plačati brodarino zemljiškemu gospostvu. Kmetje so tedaj začeli pobirati sami brodarino in jo uporabljati za potrebe svoje vojske. Napadli so tudi dvorec v Brodovcu. Tam je bilo sejmišče in uporniki so začeli za svoje potrebe pobirati tržnino.

(Se nadaljuje)

Soba narodnih herojev v Ribnici

Polnih dvaintrideset pomladi je moralo preteči, da se je letos v petek, 7. septembra, v Miheličevi gostilni v Ribnici zbralo trideset prvoborcev in organizatorjev vstaje. Ta hiša jim je bila nekoč tajno zavetje in javka. Od tod je kipel osvobodilna pobuda, zakaj Gregorjev sin Vinko Mihelič je bil predvojni komunist. V hiši je imel tajno sobico okrožni sekretar KPS za Kočevsko okrožje narodni heroj profesor Jože Seško. Sem sta zahajala sekretar CK KPS in komandant Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet Franc Leskovšek-Luka in član CK KPS ter njegov namestnik dr. Aleš Bebler in drugi. V to hišo se je 28. oktobra 1941, med italijansko ofenzivo, po hudem in težkem preboju iz sovražnega obroča na Veliki gori zatekel komandant Krimskega polbataljona, poročnik bivše kraljevske vojske, narodni heroj Ljubo Šerčer in s Šeškom organiziral takojšnjo pomoč partizanom v gori, ko je toč mrgolelo italijanske vojske.

Vstopil sem v majhno, posebno sobico, kjer so se že gnetli prvoborci. Na steni vise slike Tita, Seška in Šerčerja. Zamizo pod njimi je sedel komisar Krimskega polbataljona profesor Ante Novak z ženo. Nasproti mu je bil Vinko Knol, eden izmed predvojnih komunistov in Šeškovih sodelavcev. V desnem kotu sta sedela Gizela Seško, sestra Jožeta Seška, in ing. Miro Šerčer, brat narodnega heroja Ljuba Šerčerja. Videl sem Staneta Nosana, tedanjega voditelja ribniške mladine in Šeškovega kurirja, ki je redno vzdrževal zveze s četo. Tu je bil tudi kmet Alojz Šega iz Ravnega dola, ki se z Antejem Novakom ni več vračal od tistih trpkih oktobrskih dni 1941, ko je njemu in njegovim partizanom nudil pomoč in zavetje, naslednji dan pa poslal svojega sina, da je na saneh odpeljal skupino partizanov, preoblečenih v delavce in kmete, na vlak v Ribnico, drugo pa v Zlebič. Odpeljali so se z italijanskim vlakom v Ljubljano, ki jih je skrila, Italijani pa so še nekaj dni v snegu in prazno hajkali za njimi. V soboto so vstopili še tedanji sekretar partijske celice Ivan Fajdiga, pa Jože Zalar, bivši Tigrovec, v čigar stanovanju je bil ustanovljen prvi odbor Osvobodilne fronte za Ribniško dolino, tedanji aktivist OF Peter Šohar, ki je sedaj upravnik pokrajinskega muzeja v Kočevju, narodni heroj Jože

Boldan-Silni, narodni heroj general Jože Ožbolt, predstavniki družbeno političnih organizacij občine Ribnica in Kočevje in drugi, naposled pa še Filip Tekavc-Gašper, tedanji komandir Ribniške čete. Vsi smo pogrešali dr. Janeza Kmeta, tedanjega četnega komisarja in predvojnega komunisto, Matijo Maležiča pa Vinka Miheliča, družinskega člana te hiše, ki mu bolniška postelja ni dovolila, da bi se udeležil tega shoda prvoborcev in organizatorjev vstaje v tem kraju. Pogrešali smo padle in umrle tovariše ter se oddolžili njihovu spominu. To je bil uvod v lepo, veliko in uspešno proslavo, ki je bila 8. in 9. septembra v Grčaricah.

V nabito polni sobici se je dvignil Danilo Mohar, sekretar občinske konference ZKS in organizator tega srečanja ter ureditve spominske sobe narodnima herojema. Radostno se je oziral po obrazih, jih pozdravljal in dejal, da ni še imel takega, res učinkovitega shoda v obujanju spominov iz pionirskih dni osvobodilne vojne.

Profesor Ante Novak je govoril o liku Ljuba Šerčerja, njegovih izrednih sposobnostih, skrbi za ljudi, tovarštvu in bojih, ki sta jih preživela skupaj. »Bil je nekaj posebnega med nami, sposoben, drzen, natančen in dosleden, pravičnog strog in zahteven. Nekoč, ko nismo imeli kaj jesti, je odšel na lov. Slišali smo strel. Razveselili smo se ga, zakaj vedeli smo, da bo Ljubo prinesel srnjaka ali srno. Toda zatem je padel še en strel. Italijan! je nekdo vzkliknil. »Kako veš? sem vprašal fanta. »Šerčer dvakrat na divjad ne strelja. In res so bili Italijani.«

Vinko Knol in Ivan Fajdiga sta osvetila vlogo partije in lik narodnega heroja Jožeta Seška ter njegove neizmernе zasluge za vstajo v Ribniški dolini in na Kočevskem. »Bil je izredno sposoben, daljnoviden. Izvrstno je znal analizirati pojave in sklepati. V predvidevanjih se ni motil, vedno se je zgodilo tako, kot je predvideval. Iz njega so kar bruhale pobude in zadolžitve. Z njim sem se sestajal v tej hiši. Tudi s Šerčerjem sem se tu srečal. Seško je imel neverjetno zaupanje v ljudi, a hkrati je bil silno nezaupljiv. Znal je pristopiti k vsakemu, v najširšem smislu je pritegoval v skupni boj vse rodoljube. Za vsako stvar je želel vedeti vse natanko. Veliko si je zapiso-

Besedo ima Ivan Fajdiga, sekretar partijske celice v Sodražici leta 1941

val, da bi bilo njegovo delo natančnejše. Pogumno je deloval tudi v tej hiši, kjer so bili Italijani vsakodnevnim gostinjskim gostje. Bil je voditelj in organizator neizmernih sposobnosti, veličine in širine...«

Filip Tekavc je govoril o utanovitvi ribniške čete in njenih akcijah. »Dasi to ni bila velika bojna enota in ji je manjkalo izkušenj, je bila nenehno v akcijah, stalno prisotna na svojem terenu. Napad na italijansko predhodnico na Jasnici avgusta 1941 je zelo razgibal vso dolino, zakaj Italijani so potem streljali na naše opuščene položaje še vse popoldne. Povsod se je govorilo, da je bilo v gozdu na jasnici dva tisoč »četnikov«, kot so sprva rekli partizanom. Napadali smo vlake, minirali proge, podirali električne daljnovode...«

OB 80-LETNICI ROJSTVA PREŽIHOVEGA VORANCA

Srečanje v ječi

Bilo je 11. marca 1943. Kot toliko drugih Slovencev, mojih vrstnikov in starejših, sem se znašel tudi jaz v krempljih italijanske fašistične policije. Bil sem obdolžen, da sem povezan z osvobodilnim gibanjem, kar je bilo tudi res. Prejšnjo noč sem prestal glavna zaslišanja in zdaj sem samo še čakal uradnega pred pričami in tolmačem, da bi potrdil ali zanikal tisto, kar sem izpovedal v mučilnici. Na policiji, na sedanji Prešernovi 22 v Ljubljani, pa je bila huda gneča. Polni, natlačeni so bili zapori v kleti, vse samice po višjih nadstropjih so bile zasedene. V skrbeh, da se soobtoženci ne bi dogovorili glede nadaljnjega zagovora, so policisti včasih imeli posameznike ali manjše skupine kar po oddaljenih kotih hodnikov ali pa tudi po pisarnah. Marsikdaj je takšna gneča povzročila tudi zmešnjavo in marsikdo je to tudi izkoristil, ko se je srečal s tovariši, da so skupaj skovali načrt, kaj bodo nadalje govorili.

Mene so čez dan 11. marca imeli kar v sobi za detektive, kjer sem moral mirno sedeti v kotu in kuriti peč, saj je bilo tiste dni kar precej mraz. Ves čas sem se pretvarjal, kot da ne znam skoraj nič italijanski, da bi tako podaljšal zaslišanja zaradi prevajanja ter si pridobil čas za razmišljanja, kako naj se zagovarjam. Kmalu detektivi niso več poseben pazil, kaj govorijo pred menoj...

Na eni izmed miz sem zagledal zajeten svezhenj natipkanih listov v ovojnici. Policisti so si ga ogledovali, se čudili in zmajevali z glavami. Kaj kmalu sem iz opazk ugotovil, da gre za gradivo o Prežihovem Vorancu oziroma Lovru Kuharju. O njem sem vedel, da je v zaporih, saj je o tem pisalo belogardistično časopisje. Razen tega sem bil prej, preden so me prepeljali na policijo, v celici skupaj z nekim inženirjem, pri katerem so ga zasačili v ilegalnem stanovanju. Veliko nam je pripovedoval o okoliščinah njegove aretacije. Vsi pa smo bolj ali manj vedeli, da je tudi slovenski pisatelj,

saj so njegova dela, izdana tik pred vojno, pomenila za tiste čase velik dogodek.

Zato sem vlekel na ušesa vse, kar se je dogajalo v sobi za detektive okoli gradiva o Vorancu. Na ovojnicah je bilo med drugim tudi zapisano, tako kot za vsakogar, koliko jezikov zna. Italijani se niso nikakor mogli načuditi, da je končal le štiri razrede osnovne šole, da je pisatelj in da zna kar osem jezikov. Ves dan so hodili gledat tisto gradivo in vedno znova so brali seznam teh jezikov, zmajevali z rameni, včasih zabelili svoje ugotovitve s sočno psovko, potem pa so si nekaj šušljali, kar nisem mogel slišati.

Kdove zakaj pa so me pozno zvečer, ko so se detektivi začeli razhajati na razne naloge, odpeljali v klet, kjer so bili zaporniki v več velikih sobah, v manjši sobici pa je bil ječar. Imel je posteljo, stol in mizo. Nekaj časa sem moral stati v kotu njegove sobe, potem pa se je začel pripravljati, da bi nekam odšel. Očitno je začel tudi iskati, kam bi tačas vtaknil mene, saj me bržkone k drugim jetnikom nisem. Tam so bili namreč taki, s katerimi bi se lahko dogovarjal glede zagovora.

Končno me je brez besed porinil skozi manjša vrata nekje pod stopnicami. S stropa je sijala močna žarnica, prostor pa je bil zelo majhen, nič večji kot kakšno stranišče. V kotu je sedel starejši, sivolas možič, kosmat, z zanemarljivo obleko in oteklih, pordelih vek. Pod njegovimi nogami sem zapazil sledove nekdanje straniščne školjke. Najbrž so Italijani sklenili, da je posebno stranišče v zaporu preveliko razkošje, potrebovali pa so tudi veliko število ločenih celic. Zato so školjko odstranili, luknjo pa površno zalili z betonom...

Nič kaj nežno me je policist sunil skozi vrata in jih za menoj zaprl ter zaklenil. Začel sem se pretegovati, saj sem ves dan v glavnem sedel. Ko sva bila s sojetnikom sama, sem si ga šele upal pozdraviti. Premeril me je od nog do glave in zdelo se mi je, da mi ne

zaupa popolnoma. Potem pa me je začel spraševati, odkod sem doma, kaj sem po poklicu in koliko sem star. Namadnje me je tudi vprašal, zakaj so me zaprli.

Tiste čase nas je bilo v Ljubljani kar dosti, ki smo imeli za seboj razmeroma precej izkušenj iz ilegalnega dela. Veliko smo si jih nabrali sami, drugo so nam posredovali starejši tovariši, zlasti tisti, ki so se s takimi rečmi ukvarjali že pred vojno. Pogosto smo razpravljali o načinih delovanja okupatorske policije, pa tudi o tem, kako se je treba obnašati, če prideš v zapor. Vedeli smo, da policija skuša vrniti v celice svoje zaupnike in da lahko kdo pogovorom jetnikov prisluškuje. Razen tega sem bil v Šentpeterski vojašnici v celici skupaj tudi z nekim advokatom, ki si je najbrž krajšal čas s tem, da nam je cele dneve delil brezplačne nasvete, kako naj se obnašamo in zagovarjamo, vmes pa je tudi veliko povedal o nevarnosti oyađuštva v ječi.

Zdaj sem se znašel pred neznancom, ki je bil od mene precej starejši, v njegovem govoru pa sem zaslišal nekaj čudnih naglasov, zaradi katerih sem posumil, da je najbrž tujec, ki ne zna popolnoma slovensko, ali pa Slovenec, ki je svoj materinski jezik že začel pozabljati. Zato sem bil še posebno previden. Celica je bila tudi majhna in skozi dušnik v kotu bi najinemu pogovoru za steno lahko prisluškoval kak policist.

Vsakdanji pogovori, kot so bili tisti o mojem domačem kraju, starosti in poklicu, se mi niso zdeli nevarni. Toda zakaj sem zaprt, to je že drugače.

Odgovoril sem mu tako kot so nas učili. Da ne vem, očitajo pa mi sodelovanje v nekakšni komunistični organizaciji, s katero seve nimam nobene zveze in sploh ne vem, kaj naj bi to bilo. Tedaj me je sojetnik spet premeril od nog do glave. Nj mu bilo težko ugotoviti po moji obleki, laseh in praskah ter buškah po obrazu, modricah po rokah in drugem, da so me zasliševali tako kot so druge politične.

Po toliko letih seve ne morem jamčiti, da je bil najin pogovor takšen, kot ga bom zapisal, toda rad bi uporabil zaradi lepšega zapisa premi govor.

»Torej ne veš, zakaj? In da ne veš, kaj je to, da nisi imel s tem nobene zveze? Vidim, da so vas dobro poučili,

kaj smete in kaj ne. Prav imaš, nikomur ne zaupaj, tudi meni ni treba. Saj se razumeva! Morda prideš še ven. Zame je drugače, preveč me poznajo in vedo kdo sem. Težko, težko, če me bodo pustili živeti...«

Kandidate za smrtno kazen so sojetniki, celo ječarji, vedno spoštovali ali vsaj kazali do njih precejšnjo obzirnost. Nisem si upal moža spraševati, kdo je in zakaj ga bodo najbrž obsodili na smrt. Pa mi je sam pomagal:

»Praviš, da si hodil v gimnazijo? Si kaj dosti bral? Kake novejšje knjige? Katera ti je bila še posebno všeč?«

Začel sem mu naštevati nekatere dela, seveda tistih prepovedanih nisem niti omenil. Potem pa sem omenil tudi »Jamnico«, »Požganico« in »Doberdob«. Opazil sem, kako se je kar razživel.

»Kdaj si bral te knjige?« me je vprašal in ostro pogledal.

Povedal sem, da že pred vojno, da sem jih dobil nekje pod roko od nekoga, ki je bil naroden na nekakšno knjižno zbirko in da mi je tisti človek posojal tudi druge podobne, toda dobre knjige.

»Potem si že pravi,« mi je dejal z rahlim nasmeškom. »Toda ali veš, kdo jih je napisal?«

»Prežihov Voranc,« sem takoj odgovoril. »Ta, ki je zdaj tudi tukaj nekje z nami v ječi, vendar ga držijo bolj zase, ker je baje hudo nevaren.«

»Pa ga poznaš? In kako veš, da je v ječi?«

Odgovoril sem mu, da so to pisali časopisi in da sem bil skupaj v zaporu z inženirjem, pri katerem je stanoval, da smo veliko govorili o njem in da so mi celo pokazali kurirko Križajevu, ki je tudi v zaporu, ker so jo ujeli, ko je nesla k njemu pošto.

»Vidiš, Prežihov Voranc sem pa kar jaz,« mi je nazadnje dejal med smehom sojetnik. »Zapomni se, kdaj si govoril z menoj, bodi tak, kot si bil doslej in glej, da se ne boš kdaj osramotil z nepoštenjem. Upam, da imaš pred seboj še dolgo življenje, daljše kot jaz, četudi preživim vojno. In vedno misli bolj na druge kot nase, glej, da boš koristil našemu narodu...«

Tedaj so se spet odprla vrata, vrnil se je ječar in me potegnil iz tesne luknje, kjer je bil Prežihov zaprt, tako da se niti stegniti ni mogel, če je hotel zaspati.

MILJE PAVLIN

INKO VILFAN:

Veliki petek

Podoba vojne, okupacije, taborišč, partizanstva, svobode je lahko prav različna. Različna, kakor jo je pač doživljal človek, ki nam jo slika. Kako je vojni čas doživljal Hinko Vilfan, nam pripoveduje njegova knjiga VELIKI PETEK, ki nam kaže docela originalno podobo tistega časa, časa, ki smo ga ali sami doživljali ali pa spoznali iz knjig takšnih ali drugačnih pripovedovalcev in ki ga zdaj iz Vilfanovega dela spoznamo v novi, samosvoji, originalni podobi.

Hinko Vilfan ni dosti znano ime. Zato je njegova umetniško oblikovana stvaritev, kakor se nam kaže iz knjige, prijetno presenečenje. Vendar je treba vedeti, da je Vilfan že pred vojno pisal za mladinske časopise. Literarno se je udeleževal v partizanih, s svojimi prispevki pa sodeluje tudi ves čas po vojni v raznih časnikih s sestavki iz partizanov. Piše tudi o lutkarstvu, s katerim se je ukvarjal že pri Mo horjevi družbi. V partizanih je napisal tri knjige o osvobodilnem boju, ki pa še niso bile natisnjene. To je najbrž škoda. Če je besedilo v njih vsaj približno tako zrelo oblikovano kot v sedaj obravnavani knjigi, potem je obžalovanje še toliko bolj utemeljeno.

Ko avtorja že predstavljamo, lahko povemo še to, da je doma iz Vevč pri Ljubljani, da je po poklicu šolnik, da je začetek vojne doživel kot vojak, da je bil ob povratku na službeno mesto na Štajerskem ujet, da je nekaj časa preživel v nemškem in nato v italijanskem vojnem ujetništvu, da je potem nekaj časa poučeval v Beli krajini, odkoder je odšel v partizane. V partizanih je bil borec, kulturnik, lutkar, po vojni pa je nadaljeval z delom v svojem vzgojiteljskem poklicu. Sedaj živi kot upokojenec v Ljubljani.

Knjiga Veliki petek je avtobiografsko

pričevanje, vendar glavne osebe ni čutili. Vilfan namreč ne pripoveduje v prvi osebi, temveč opisuje zgodbe, za katere je očitno, da jih je večinoma doživel sam, pa naj gre za pripoved ob zlomu stare Jugoslavije, za pripoved o ujetnikih tretjega rajha ali pa za posamezne partizanske zgodbe. Prav partizanstvu je posvečen pretežni del knjige, kakor je tudi avtor doživljal pretežni del vojne kot borec za svobodo. In tako se bralca iz knjige, ki ji daje naslov zgodba iz začetka vojne, v sedemindvajsetih novelah in črticah kaže surovi čas vojne, pa tudi lepi trenutki partizanstva, boja za svobodo in vsakodnevnih prijetljajev v njem, slednjič pa tudi usoda najrazličnejših posameznikov v tistih trdih letih.

Vilfan je svojo pripoved oblikoval v kratkih novelah, pretežno črticah. V njih oriše neki dogodek, plastično naslika osebe in osvetli konflikt. V teh včasih tragičnih, včasih pa tudi rahlo hudomušnih zgodbah, v katerih nastopajo preprosti slovenski ljudje, partizani in belogardisti, Italijani in Nemci, je nekaj dialoga in nekaj pripovedi. S kratko, zgoščeno zgodbo in z močjo umetniško oblikovane pripovedi posamezne izmed njih učinkujejo prepričljivo, čeprav bolj na bralčeva čustva kot na razum. Knjiga sicer ne sodi med velike literarne stvaritve. Toda prav ta zbirka umetniško oblikovanih črtic iz našega osvobodilnega boja dokazuje, da je še dosti tehtnih in zrelih del s tematiko NOB, ki so vredna natisa. Vilfanove črtice v marsičem presegajo nekatera dela, ki so že izšla in ki so bolj dokumentarne kot pa umetniške vrednosti. Morda ne toliko po tematiki kot po svežini in umetniški moči pisateljeve pripovedi. Zato smo veseli, da se je tako delo pojavilo na našem knjižnem trgu.

Knjigo je izdal zavod Borec v Ljubljani. S. R.

TRI DESETLETJA OD PRIKLJUČITVE ISTRE

V nedeljo 30. 9. ob 10.20 bo TV studio Ljubljana prenašal proslavo ob tridesetletnici priključitve Istre, skupaj s studijem Zagreb. Prenos bo iz Buj in bo predvidoma trajal do 12.00.

PARTIZANSKA KNJIGA MED BRALCI

V filmskih zapisih, ki bodo na sporedu naše TV 30. 9. ob 16.45, bo prikazan prihod potujoče knjižarne Partizanske knjige v Črno, Videm ob Ščavnici, na Ravne, v Krško, v Senovo in v Brestanico. Poseben uspeh so dosegli v Vidmu in Brestanici, kjer je potujočo knjižarno uspešno dopolnjeval literarno-glasbeni večer, na katerem so posamezne avtorje in njihova dela neposredneje predstavili občinstvu. Namen te reportaže je ovreči nekatere psoptvene trditve, češ da se Slovenci premalo zanimamo za knjigo. Oddajo je pripravila in realizirala Jovita Podgornik.

ne zamudite

»MI MED SEBOJ«

O odnosu mladih do družbenih in drugih nalog, seveda predvsem gospodarskih, ki postajajo aktualne tudi z vidika ustavnih sprememb, bo spregovorilo okrog 1000 mladincev iz tovarne TAM in drugih delovnih organizacij. Oddaja bo na sporedu TV 2. 10. ob 20.30.

OB USTAVNIH IN KONGRESNIH RAZPRAVAH

Ob 19.20 bo 3. 10 na sporedu TV ciklus KAJ HOČEMO, posvečen kongresni tematiki, ki se povezuje z ustavno razpravo. Obravnava bo tekla o tistem delu kongresne snovi, ki govori o potrebi večjega uveljavljanja znanosti v praksi. Prvi del bo obsegal pogovore o nekaterih delovnih organizacijah, v drugem delu pa bosta dosedanja prakso in prihodnje naloge komentirala članica sekretariata CK ZKS Danica Jurkovič in predsednik raziskovalne skupnosti Slovenije dr. Pirkmajer.

POGOVORI O USTAVI

Radio MARIBOR bo imel 28. 9. ob 18.00 »Pogovor o ustavi, ki ga je za redno oddajo REPORTAŽA DNEVA napisal Roman Lobnik.

KAPITULACIJA ITALIJE

Radio Ljubljana bo v okviru redne oddaje »Se pomnite, tovariši...« dajal oddajo »Kapitulacija Italije in Kobariška republika«. Na sporedu bo 30. 9. ob 10.05.

»ZGRADBA MARKSISTIČNEGA MIŠLJENJA«

Oddaja pod gornjim naslovom bo na sporedu 3. 10. ob 9.40.

PETER TOWNSEND: DVOBOJ ORLOV

Mladinska knjiga pripravlja memoarsko delo, v katerem je avtor popisal boj za Anglijo med drugo svetovno vojno. Townsend, pilot in zgodovinar, se ne opira samo na dokumente, ampak tudi na spomine številnih še živčih udeležencev. V knjigi, ki jo je prevedel Zoran Jerin, skuša biti objektivni opisovalec dogodkov.

ERNEST GANN: USODA JE LOVEC

Ista založba bo izdala tudi to dokumentarno pričevanje, v katerem je naslov izrazil osnovno misel knjige. Pisec je bil v skupini pilotov prostovoljcev, ki so s transportnimi letali prevažali opremo za zmago na polarni fronti v drugi svetovni vojni. Prevod: Branko

PIERRE CLOSTERMANN: VELIKI CIRKUS

Tudi tu gre za memoarsko delo, ki ga pripravlja založba Mladinska knjiga. Pisec je zbežal iz okupirane Francije, se pridružil angleškemu vojnemu letalstvu in se vse do konca zadnje vojne bojeval z nemško Luftwaffe. To je pripoved, ki morda prav zaradi svoje elementarnosti deluje iskreno in redko prepričljivo. Pisec ne skriva strahu, vidimo pa tudi pogum in redko samozatajevanje. Prevajalec Zoran Jerin.

V CELJU RAZSTAVA O KMEČKIH PUNTIH

V Celju so 18. septembra odprli razstavo Kmečki punti na Slovenskem. Uredili so jo v pokrajinskem muzeju. Med eksponati in dokumenti je precej novosti, ki globlje osvetljujejo nekatere zgodovinske vidike kmečkih uporov. Razstava je bila še prej v Ljubljani in Mariboru. Odprta bo do 11. oktobra.

FILM O KMEČKIH UPORIH

Vatroslav Mimica pripravlja film o kmečkih puntih. »Z njim želim predvsem podreti stoletno podobo kmečkih uporov, kot nam jo je vsilila imperialistična Evropa, ker ji je bilo tako prav,« je dejal. Ob pomoči tridesetih univerzitetnih profesorjev je celih pet let zbiral zgodovinsko gradivo. Snemati še ni začel, ker mora za film zbrati 25 milijonov dinarjev. Kaže, da se svojega kulturnega poslanstva zaveda tudi združenje kinematografskih podjetij, ki namerava prispevati del potrebne vsote.

USPEH FILMA »BOMBAŠI«

Najnovejši domači film »Bombaši«, ki ga je režiral Predrag Golubović, je dosegel velik uspeh pri občinstvu. Film, v katerem nastopa igralka Ljubisa Samardžić in Bata Živojinović, je bil na zadnjem puljskem festivalu deležen številnih pohval.

beleške

IZBRANA DELA MARXA IN ENGELSA

Beograjska založba »Prosveta« bo na bližnjem knjižnem sejmu v Beogradu pokazala enajst zvezkov zbranih del Marxa in Engelsa. Izdaje je pripravil Inštitut za mednarodno delavsko gibanje. Celotna zbirka bo štela šestinštirideset zvezkov. Razstavili bodo tudi novo izdajo Marxovega »Kapitala«. Gre za stari prevod, ki sta ga pripravila Moša Pijade in Rodoljub Colaković, toda dopolnjen z najnovejšimi ugotovitvami.

Srečanje primorskih partizanskih učiteljev

V soboto, 22. septembra, je bilo v Novi Gorici pod pokroviteljstvom predsednikov desetih občinskih skupščin prvo povojno srečanje primorskih partizanskih učiteljev in prosvetarjev. Udeležilo se ga je okoli 350 učiteljev in učiteljic, od tega jih je bilo kakih 40, ki zdaj poučujejo v slovenskih šolah za mejo na Tržaškem in Goriškem.

Na tem srečanju pa ni bil prisoten le čas pred tridesetimi leti, ko je poglavo prve kali partizansko šolstvo, temveč so živo oživili bridki spomini izpred petdesetih let, ko je bil slovenskemu šolstvu na Primorskem zadan smrtni udarec. Prav te dni namreč mineva 50 let, ko je izšel zloglasni Gentilejev zakon o šolstvu, ki je določal v šolah na ozemlju Italije le italijanski jezik. Temu je sledila postopna odprava slovenskega jezika iz vseh naših šol na Primorskem, pa tudi preganjanje in prestavljanje slovenskih učiteljev v najbolj zakotne kraje v notranjosti Italije. Na njihova mesta pa so prihajali italijanski učitelji, ki niso znali niti ene slovenske besede,

pa so pogostoma bili bolj fašisti kakor pa učitelji.

Ko se je v letu 1942 na Primorskem razmahnilo osvobodilno gibanje in so se pojavili prvi partizani, je bila ena izmed prvih njihovih odločitev — prepoved potujčevanja naših otrok v šolah. Tako so italijanski učitelji še pred zlomom Italije pobrali šila in kopita ter jo odkurili iz vseh hribovskih vasi, ker so se zavedali nesmisla svojega početja. Na tem razdejanju se je v jeseni leta 1943 začelo snovati partizansko šolstvo, ki je raslo spontano, po volji ljudstva, in doseglo velike uspehe prav zaradi ljubezni do slovenskega jezika, zaradi požrtvovalnosti in zvestobe svojemu rodu. O tem šolstvu so na srečanju vsaki s svojega zornega kota govorili: Henrik Zdešar, partizanski pokrajinski šolski nadzornik za Primorsko, v imenu republiške konference SZDL Franc Kimovec-Ziga, o življenju in delu partizanskega učitelja pa Črt Sinkovec. V prihodnji številki bomo objavili daljši prispevek o partizanskem šolstvu na Primorskem.

r.-c.

Umrl je Pablo Neruda

Dne 23. t.m. je v neki bolnišnici v Santiagu umrl veliki čilski pesnik Pablo Neruda, star sedemdeset let. S svojim pokojnim prijateljem Allendejem je ostal do konca zavezan revolucionar in borec za dostojanstvo brezpravnih.

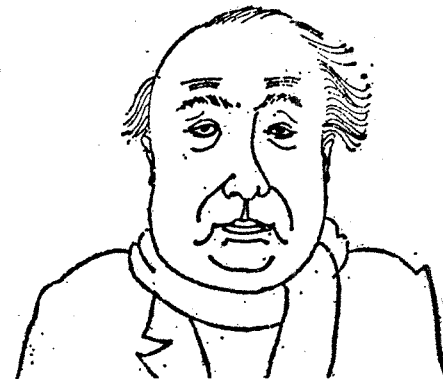
Rodil se je leta 1904 v vasi Parral na jugu države. Njegovo pravo ime je bilo Naftali Ricardo Elieser Reves. Pseudonim je prevzel po češkem književniku Janu Nerudi, katerega je zelo cenil. Prva njegova pesniška zbirka je izšla leta 1923 pod naslovom »Večerni mrak«. V letu 1926 je objavil delo, ki mu je prineslo slavo: »Dvajset pesmi o ljubezni in ena o obupju«.

Čeprav je bil levičar, je dobil službo na ministrstvu za zunanje zadeve. Kmalu so ga imenovali za konzula. Služboval je na Daljnem vzhodu, v Latinski Ameriki, Mehiki in Evropi. Leta 1936 je bil v Spaniji. Ze ob začetku državljanske vojne se je postavil na stran republikancev. Postal je velik prijatelj s španskim pesnikom Garcio Lorco in s španskimi revolucionarji. Iz takratnega časa je spev »Spanija v srcu«, ki so ga takoj osvojili pripadniki mednarodnih brigad. Ko se je vrnil v Čile, je postal član komunistične stranke. Ker so to stranko nato proglasili za nezakonito, se je za šest let umaknil v Mehiko. Pokojni predsednik Allende ga je imenoval za veleposlanika v Parizu, od koder pa se je moral vrniti zaradi slabega zdravja. Leta 1971 mu je švedska akademija podelila Nobelovo nagrado z motivacijo, da jo zasluži kot pesnik, ki oživlja usodo in težnje neke zemeljske celine.

Tik pred smrtjo je napisal svojo zadnjo pesem, v kateri je obsodil pripadnike ml-

litaristične hunte. Imenoval jih je nenasitne hijene čilske zgodovine. Pesem so te dni pretihotapili v sosednjo Argentino. Postala bo spomenik dvema velikima revolucionarjema Latinske Amerike, Nerudi in Allendeju.

Takoj ko je v svet prodrla vest o njegovi smrti, so na sedežu izvršnega sveta UNESCO v Parizu priredili komemoracijo. Ves kul-

turni svet žaluje za človekom, ki se je zavedal svojega poslanstva in ki je s ponosom prevzel častni vzdevek »politični pesnik«. Izjavil je, da v današnjem svetu ne bi mogel obravnavati v svojih delih samo osebnih doživljajev in lastnih čustev. Leta 1968 ni hotel sprejeti častnega članstva v Ameriški akademiji, pač pa se je javno pridružil vsem tistim, ki so obsodili ameriško početje v Vietnamu.

POLDE VRBOVSEK

NOVO ZAHODNONEMŠKO OROŽJE

Zahodna Nemčija je svoje oborožene sile opremila z najsoodnejšim sistemom protiletalskega orožja, ki lahko že v sedmih sekundah odkrije sovražnikovo letalo v nizkem poletu in ga začne obstreljevati.

Gre za samohodni dvocevni protiletalski top kalibra 35 mm, ki lahko izstrelji 1000 granat na minuto. Top je povezan z zelo učinkovitimi elektronskimi napravami »za preganjanje, odkrivanje in usmerjanje«. Naročilo se nanaša na 532 protiletalskih samohodk, od katerih bo prva izdelana že naslednje leto, v stalno oborožitev pa jih bodo vključili čez tri leta.

S temi samohodkami nameravajo nadomestiti ameriške tanke M-42, ki jih v Zahodni Nemčiji uporabljajo že več kot dvajset let. Vsaka samohodka bo stala 3.900.000 mark.

Nemške oborožene sile imajo 475 tisoč pripadnikov. Od njihove oborožitve kaže omeniti 1944 lovskih in transportnih letal, 725 helikopterjev, 175 vojnih ladij, 127 eskortnih ladij, 3500 bojnih tankov itd.

zanimivosti

150 KITAJSKIH DIVIZIJ

V poročilu o ravnotežju sil 1973/1974, ki ga je pred kratkim objavil v Londonu mednarodni inštitut za strateške raziskave, je navedeno, da ima Kitajska jedrski projektil z dometom 5.600 kilometrov, torej projektil, ki lahko »doseže Moskvo ali kako drugo točko v Aziji.« Poleg tega Kitajci pripravljajo tudi izstrelke, s katerimi bi lahko obstreljevali večji del pomembnih ciljev v ZDA.

Kitajska naj bi sedaj imela kakih 50 jedrskih raket srednjega dometa in kakih sto bombnikov TU-16, ki so med drugim namenjeni tudi za prevoz jedrskih bomb. Vojna industrija se zelo hitro razvija. Kitajske oborožene sile so v zadnjih letih dobile vrsto novih lovcev in bombnikov, tankov, oklepnih vozil in tudi podmornic ter rušilcev, oboroženih z raketami.

Po drugi strani je kitajska vojna koncepcija zasnovana na načelih splošne ljudske vojne. V oboroženih silah je približno tri milijone mož, toda v primeru potrebe bi mobilizirali vse prebivalstvo. Kitajska kopenska vojska ima kakih 150 divizij, od česar je 120 pehotnih in samo 5 oklepnih.

ZA POLOVICO KRAJŠA VOJAŠKA SLUŽBA

Belgijska vlada je sklenila, naj se obvezna vojaška služba skrajša z 12 na 6 mesecev. Sklep bo veljaven, ko ga bosta odobrila belgijski parlament in NATO. Rekrute bodo uporabljali za vojaške enote, ki bodo razporejene na belgijskem ozemlju, medtem ko bodo enote, ki so razmeščene v Zahodni Nemčiji, sestavljene iz poklicnih vojakov. Belgijska vojska ima sedaj 90.000 vojakov, od katerih je 50.000 profesionalcev.

DELO

CASOPISNO IN GRAFICNO PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomišičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnice in plastificirnice
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- Zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIS«
- Štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZABAVNIK«

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

RADIOELEKTRONSKA VOJNA ZDA V LOKALNIH SPOPADIH

Boj v etru

Ameriško vojaško vodstvo si že od leta 1952 na vso moč prizadeva, da bi čimbolj izpopolnilo sredstva za elektronsko protidejstvovanje. Pri tem vsestransko izkorišča izkušnje iz korejske in indokitske vojne, pa tudi iz izraelske agresije.

Komite za znanstveno raziskovanje in razvoj je že leta 1952 vzpostavil posebno komisijo za organiziranje in izvajanje »radioelektronske vojne«. V njej so bili predstavniki vseh vrst ameriških oboroženih sil. V naslednjem letu je bil odobren program za opremljanje strateških bombnikov s sredstvi za elektronsko protidejstvovanje, ameriška kopenska vojska pa je leta 1956 začela ustanavljati posebne enote za izvajanje elektronske vojne.

Koreja

Ko so leta 1952 postajale izgube ameriškega letalstva v Koreji čedalje večje, je ameriško poveljstvo začelo množično uvajati posebne naprave za motenje zvez korejske ljudske armade. Del bombnikov so v najkrajšem času opremili s sredstvi za radijsko izvidništvo ter za aktivno in pasivno motenje kopenskih radarskih postaj, pa tudi radarjev na lovskih letalih in sredstvih za usmerjanje ognja korejske protizračne obrambe.

V množičnih napadih iz zraka so motilna letala navadno uporabljali na krilih letalskih formacij. Ko je nasprotnik formacije odkril, so napadalci začeli motiti protizračno obrambo s posebnimi oddajniki in spuščati kovinske trakove, ki so bili za polovico krajši od valovnih dolžin radarjev, katere so motili. Posledica tega so bili številni lažni cilji, ki so se prikazovali na zaslonih nasprotnih radarjev, napadalčeva letala pa so bila tako zaščitena pred radarskim izvidništvom.

Pri napadih vzdolž korejske obale so motilna letala letela na izpostavljenem boku napadalčeve formacije.

V obeh primerih so letala oddajala predvsem šume na frekvencah branilčevih radarjev. Američani pa so v Koreji uporabljali tudi drugačne postopke. Tako na primer so v radijsko omrežje formacije oddajali nešifrirana sporočila o času in objektu napada ter o smeri poleta. Hkrati s tem so vsak dan spreminjali frekvence, nazive in kode formacij. Brž ko se je formacija približala dosegu nasprotnikovih radarjev, so vsa letala razen enega prenehala uporabljati radijsko zvezo.

Po končani vojni je poveljstvo vojnega letalstva ugotovilo, da bi bilo treba povečati število motilnih letal, vse, bombnike pa opremiti s sredstvi za elektronsko protidejstvovanje.

Indokina

Ameriško vojno letalstvo v Indokini ni skušalo odkriti elektronska sredstva DR Vi-etnama je med zračnimi napadi, kot se je to dogajalo na Koreji, ampak tudi pred napadi. V te namene so uporabljali posebna letala, opremljena z napravami, s katerimi je bilo mogoče odkrivati izvore žarčenja in način delovanja elektronskih sredstev protizračne obrambe ter prestrezati pogovore na UKV območju.

Izvidništvo je bilo lahko predhodno ali pa izvršilno.

V predhodnem naj bi odkrili mesta in vrste nasprotnikovih elektronskih sredstev, ugotovili intenzivnost delovanja sredstev PZO in lastna letala usmerjali na cilj, medtem ko so z izvršilnim izvidništvom pravčasno opozarjali letalske posadke, da so jih nasprotnikovi radarji odkrili in da je treba začeti uporabljati lastna sredstva za elektronsko protidejstvovanje. Lovski bombniki in lovci so imeli navadno po 2 do 3 posebne motilne oddajnike, toda na nekaterih letalih je bilo po 5 do 8 ali celo po 12 do 15 takih oddajnikov. Vsako letalo pa je imelo še po dva avtomata za spuščanje kovinskih lističev.

Sredstva za elektronsko protidejstvovanje so letala imela v posebnih kontejnerjih, ki so jih namesto bomb, raket ali rezervovarjev za gorivo pritrdili na krila ali pod trup.

Glede na to, da so ZDA naletele v Vietnamu na soliden sistem protizračne obrambe, so morale poleg aktivnih uporabljati tudi pasivne metode. Tako na primer so ameriška letala nosila s seboj aluminijaste lističe ali z aluminijem prevlečena steklena vlakna. Uporaba standardnih lističev pa je povzročala velike težave, saj so morala letala imeti s seboj po več ton lističev raznih dolžin — to pa zato, ker ni bilo mogoče že vnaprej vedeti, kakšne so valovne dolžine nasprotnikovih radarjev, oziroma kako dolgi morajo biti lističi glede na te valovne dolžine. Zato so letala opremlili s posebnimi aparati, ki so sprosti rezali lističe v ustrezne velikosti. Posledica tega je bila, da so teže tega tovora lahko zmanjšali.

Preden so ameriška letala napadla kak cilj, ki so ga ščitile protiletalske rakete in protiletalsko topništvo, so izvidniška letala skušala na podlagi radarskega žarčenja odkriti položaje nasprotnikovih raket in topov. Na podlagi tega so Američani ugotavljali, kolikšna je zmožljivost protiletalske obrambe in kako močna mora biti letalska skupina, ki naj bi onespobila nasprotnikovo protiletalsko obrambo.

Letalska skupina je bila sestavljena iz motilnih letal, letal z raketami, ki so se same usmerjale proti cilju, nekaj letal za predhodno izvidništvo in individualno zaščito ter lovskih letal.

Izrael

Pentagon je svoje izkušnje glede elektronskega vojskovanja posredoval tudi izraelskim agresorjem. Se več, ZDA so Izraelu neposredno pomagale pri izvidništvu in nevtraliziranju elektronskih sredstev protizračne obrambe takratne ZAR. S tem je bilo Izraelu omogočeno, da je 6. junija 1967 iznenada napadel letališča in grupacije kopenske vojske ZAR.

Izraelci so za izvidništvo uporabili letala in helikopterje za elektronsko proti-

dejstvovanje. Letala so letela 3.000—4.000 metrov visoko kakih 20—40 kilometrov stran od sueškega prekopa. Njihova naloga je bila, da pred vsakim napadom izraelskih letal motijo po 2—4 minute nasprotnikova radarska sredstva.

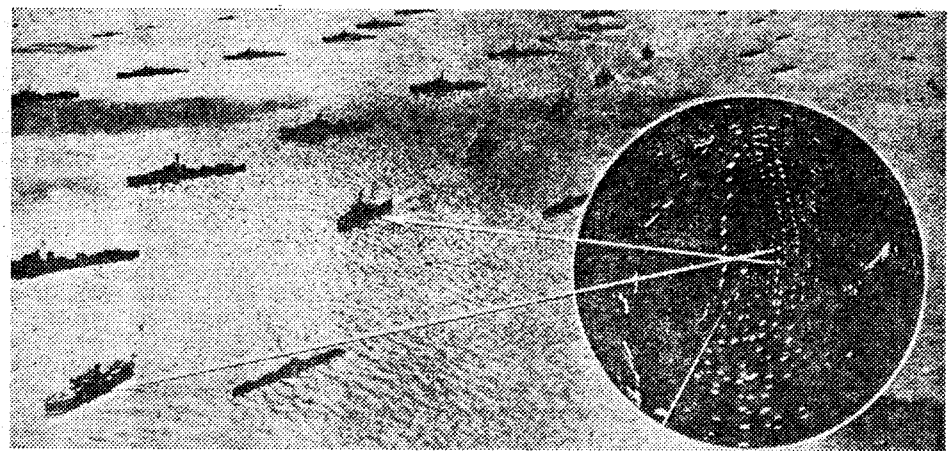
Nadaljnji razvoj

Za pravočasno opozarjanje in zaščito letal, ladij in kopenske vojske uvajajo v ZDA in drugih državah NATO nove avtomatizirane naprave za elektronsko protidejstvovanje. Sem sodijo naprave za določanje lokacije in identifikacijo, merilne naprave za ugotavljanje žarčenja ter naprave za določanje smeri žarčenja in za vključevanje sredstev za elektronsko protidejstvovanje. Vse te naprave bodo vgradili v taktična in strateška letala, ladje ter oklepna vozila in transporterje kopenskih sil.

Vsako letalo pa bo dobilo še posebno napravo, ki bo opozarjala na protij njemu izstreljene protiletalske rakete in na to, da so letalo odkrili radarji na nasprotnikovih lovcih. Motilna letala bodo opremljena z aparati za rezanje trakov.

Letala bodo imela tudi male motilne oddajnike za enkratno uporabo, ki bodo opremljeni s padali. Spuščali jih bodo hkrati z lističi. Oddajniki bodo povzročali motnje v širokem spektru, njihova naloga pa bo nevtraliziranje radarskih postaj nasprotnikove protizračne obrambe.

(Po Frontu)

Pogled na vojne ladje iz letala s prostim očesom in prek radarskega ekrana (v krogu). Z motnjami lahko dosežemo, da radarski ekran pobeli in da ladij ni moč razpoznati.

PRED LETOŠNJIM REPUBLIŠKIM ORIENTACIJSKO-TAKTIČNIM TEKMOVANJEM RVS SLOVENIJE

V soboto se dobimo v Dobrni

Leto je znova naokoli in po pravi množici orientacijskih pohodov po osnovnih organizacijah ZRVS ter po končanih občinskih orientacijsko-taktičnih tekmovanjih, ki se jih je udeležilo skupaj nad 25.000 rezervnih starešin, je spet na vrsti — zdaj že tretje leto zapored — finale: republiško orientacijsko-taktično tekmovanje. Pripravlja ga republiški odbor ZRVS Slovenije v sodelovanju z občinskim odborom ZRVS Celje in osnovno organizacijo rezervnih starešin Dobrna.

Tekmovanje bo v soboto 29. septembra na območju Dobrne in se ga bodo predvidoma udeležile tričlanske ekipe vseh 58 slovenskih občin; seveda bo tekmovanje v vsakem vremenu. Tekmovalni elementi bodo v bistvu podobni lanskim in predlanskim, kljub temu pa so za letos organizatorji pripravili precej pomembno spremembo oziroma novost: naloge iz vojaške teorije, taktike in topografije tekmovalci ne bodo reševali med pohodom na posameznih kontrolnih točkah, temveč že pred startom na pot po azimutu, in tudi streljali bodo že prej. Šele zatem jih čaka start in »čistila« pohod po azimutu od kontrolne točke do kontrolne točke ter tik pred ciljem še preizkus telesne vzdržljivosti, kondicije.

Tekmovanje bodo slovesno odprli ob 7.30 na igrišču pri zavodu Ivanke Uranjekove v Novem gradu v Dobrni, pravi tekmovalni del pa se bo začel ob 8.20 z reševanjem nalog iz vojaške teorije. Ekipe bodo razdelili v tri skupine — v vsaki jih bo približno 20, člani teh pa bodo nato v šolskem poslopju prejeli vsak po tri vprašanja iz tematike, ki jo je letos kot obvezno čtivo objavila Naša obramba, ter iz navodil o vodenju protidiverzantskega boja. V pol ure bo vsak tekmovalec moral pismeno odgovoriti na zastavljena vprašanja in bo za vse tri pravilne odgovore prejel 20 točk.

Tudi taktično nalogo bodo ekipe oziroma njihovi člani reševali po skupinah, in to v neposredni bližini šole v Dobrni. Vsak tekmovalec se bo moral zvižveti v vlogo komandirja voda in s pomočjo natančne skice z vrisano situacijo ter podatkov, ki

jih bo dobil, odločiti — in svojo odločitev tudi vrisati v karto, kako bo uničil sovražno diverzantsko skupino. Za pravilno rešitev bo dobil 100 točk, za vsako manj utemeljeno pa ustrezno število točk manj.

Po taktični nalogi bodo tekmovalci reševali topografske naloge, in sicer štiri, za vsako pa bo moč dobiti po 10 točk. Tudi za te naloge, kot za taktično, bodo imeli na voljo pol ure.

Ob 10.30 se bo v bližini starta začelo streljanje z vojaško pištolo kal. 7,62 mm. Vsak bo izstrelil po pet nabojev stoje brez naslona; krožna tarča št. 1 bo oddaljena 15 metrov, vsak pa bo lahko zbral 50 točk.

Ko bo vse to opravljeno, bodo ekipe v vrstnem redu svojih zaporednih števil krenile na start za pohod. Vsaka bo tik pred startom dobila od komisije podatke o azimutu za pot do prve kontrolne točke ter zapečateno ovojnico s podatkom, kje je druga kontrolna točka.

Tekmovalne ekipe bodo odhajale v štiri različne smeri; na vsaki pet minut bošta odšli po dve. Prve kontrolne točke na omenjenih štirih smereh so od starta oddaljene 500 do 900 metrov; tekmovalna ekipa bo svojo morala najti s pomočjo karte in busole. Če se bo na poti izgubila, bo smela odpreti zapečateno kuverto in se napotiti kar proti drugi točki, vendar ji ne bodo šteli točk ne za prvo ne za drugo kontrolno točko.

Druga kontrolna točka bo od prve oddaljena od 750 do 2000 metrov, tretja pa od druge 1250 oziroma 2350 metrov.

Zadnja etapa, med tretjo kontrolo in ciljem, ki je dolga 1250 m, je skupna za vse ekipe in tu bo število doseženih točk odvisno od hitrosti ekipe. Če bo ekipa v celoti, torej vsi trije člani, prišla na cilj v predpisanem času, bo vsak član dobil 15 točk, enako kot za pravočasen in točen prihod na prvo, drugo in tretjo kontrolo med pohodom. Za vsako minuto predčasnega prihoda bo dobil vsak še po tri točke, za vsako minuto zamude pa bodo vsakemu članu po tri točke odbili.

MIROSLAV ULČAR

Obrambno vzgojo podružbljati in jo domoljubno plemeniti

O tem so veliko in prizadevno govorili na nedavni seji občinskega odbora ZB NOV Maribor.

Iz analize, ki jo je pripravila komisija za družbenopolitično in obrambno vzgojo pri občinskem odboru ZRVS Maribor (posredoval jo je ZDRAVKO GOMAZEL, predsednik komisije za SLO pri občinskem odboru ZB NOV Maribor), in iz razprave povzemamo, da so na sedanjih posvetovanjih kritično ocenjevali delo odborov za SLO; najprej pri CK ZKS, potem pa na občinski konferenci MK ZK in SZDL Maribor. Vse te razprave, pa čeprav so bile še tako skrbno pripravljene in podprte z dejstvi, so ostale le na ravni občine. Hočemo reči, da bi s tako zavzetostjo morali govoriti tudi po krajevnih skupnostih, množičnih organizacijah, pa šolah, ustanovah, delovnih organizacijah in ne nazadnje v odborih za SLO. Menda je podobno tudi drugod v Sloveniji.

V večini delovnih organizacij na območju občine Maribor so samoupravni organi imenovali odbore za SLO. Ne glede na to pa ponekod še vedno govorijo, da so to »štabi na narodno obrambo« ali pa »štabi za civilno zaščito«; kaže, da zaradi tega, ker v nekaterih delovnih in v organizacijah družbene dejavnosti še vedno nimajo točne predstave, kaj so to odbori za SLO, kakšne so njihove naloge. Morda se pri tem določeni krogi res premalo zavedajo, da so odbori za SLO samoupravni organi in da so priprave za splošni ljudski odbor zadeva slehernega člana v delovnem kolektivu, skratka vsakega občana.

Opozarjajo na primer, da so ponekod še vedno ozke skupine, ki želijo razrešiti vprašanja obrambnih priprav le s strokovno vojaške strani ter da ob takem prizadevanju zaobidejo samoupravna načela s področja obrambnih priprav. Zaradi tega se dogaja, da odbori za SLO kdaj pa kdaj ne obravnavajo vseh družbenopolitičnih problemov, ampak samo vojaško strokovna vprašanja. Gre za enostransko obravnavanje

vprašanj s področja obrambnih priprav, zlasti še zaradi tega, ker je to že dosedaj opravljal v podjetju ali v ustanovi itn. referent za vojaške zadeve.

V delovnih organizacijah in v krajevnih skupnostih je v odborih za SLO zastopan še kar razmeroma visok odstotek rezervnih starešin. Ne glede na to pa ni čutiti, vsaj ne v organizirani in zadostni meri, njihove družbenopolitične dejavnosti. Ta naj bi se odražala, seveda ob podpori drugih družbenopolitičnih organizacij, v tem, da bi odbori za SLO zares postali samoupravni organi. Namesto tega je moč opaziti določeno zaprtost, ki pa jo nekateri opravičujejo, češ da pri tem vendarle gre za določene vojaške skrivnosti. Tako seveda vodstva družbenopolitičnih organizacij niso ustrezno informirano o obrambnih pripravah, kaj pa šele delavec v podjetju, ustanovi... Ze res, da so določena vprašanja s področja obrambnih priprav še posebnega družbenega pomena in jih je kot take treba ne le varovati, ampak tudi zaščititi. Ne glede na to je treba bolj in bolj pritegovati delavca in občana in ga usposabljaati za obrambne priprave ter za krepitev družbene samozasčite. Ne smemo namreč pozabiti, da moramo obrambno vzgojo podružbljati in jo domoljubno plemeniti. Potem res ne bomo več govorili, da sloni sistem obrambnih priprav v podjetju, ustanovi, šoli, krajevni skupnosti in še kje drugje le na nekaterih posameznikih — ampak na vseh.

Opozarjajo na neustrezno sestavo odborov za SLO po šolah in da tudi tukaj ni ustreznega podružbljanja obrambnih priprav. To se kaže v premajhnem vnašanju prvin splošnega ljudskega odpora v tekočo vzgojo in v program za učence in dijakke, v preslabi skrb za idejnost pouka in v preslabotnem pritegovanju učencev in dijakov v priprave za SLO, v krožke za obujanje revolucionarne preteklosti, v nenačrtni popularizaciji JLA, organiziranju slikovnih razstav ob pomembnih obletnicah. Premajhna

družbenopolitična dejavnost šol se zaradi tega kaže še v slabem ali pa celo v nedostopnem sodelovanju in vključevanju starešev v odbore za SLO v šolah.

Delo odborov za SLO po šolah ni usklajeno s temi odbori v okviru krajevnih skupnostih in z družbenopolitičnimi organizacijami na terenu in obratno. Najbrž, da gre pri tem za pomanjkljiv sistemski način dela. Morda so temu doslej posvetili res premalo ustrezne pozornosti.

Po krajevnih skupnostih, zlasti v Mariboru, je delo odborov za SLO zelo raznoliko; to pa zato, ker je tudi mesto strukturno zelo raznoliko. Zaradi tega je njihovo delo zelo težko usklajevati in njihovo dejavnost povezovati v ustrezno celoto. Na omenjeni seji so menili, da bi kazalo razmisliti in ustanoviti nekakšen mestni odbor za SLO, ki bi opravljal to manjkajočo vlogo. Predlog bodo posredovali pristojnim dejavnikom.

Delo odborov za SLO v delovnih organizacijah, krajevnih skupnostih, šolah... prav gotovo zahteva precej strpnosti in sistematičnosti. Na področju obrambnih priprav in vzgoje smo doslej storili že precej, tako da se res lahko pohvalimo. Kljub temu moramo biti pri tem samokritični, saj moramo računati na dejansko stanje. Zaradi tega smo tudi opozorili na določene slabosti in negativnosti, ki se pojavljajo pri tem delu in o čemer so na seji občinskega odbora ZB NOV Maribor posvetili toliko skrbi.

Pozdraviti je treba pobudo komisije za SLO pri občinskem sindikalnem svetu v Mariboru, ki ima v svojem programu predvideno, da bodo letos z nerazporejenimi delavci in delavkami obdelali temi »Delovna organizacija in SLO« ter »Sindikat in SLO«, v začetku prihodnjega leta pa še »Družbena samozasčita in varnost v delovnih organizacijah«.

DRAGO MIKLAVEC

PROTESTNO PISMO

Člani ZRVS, člani odborov za SLO v krajevnih skupnostih, delovnih organizacijah, člani mladinskih aktivov na srednjih šolah, taborniki in planinci slovenske obale, zbrani v Vanganelu pri Kopru na tekmovalno v orientacijsko-taktičnem pohodu in drugih disciplinah, ki jih obsega splošni ljudski odpor, odločno protestiramo proti zadnjemu gnusnemu dejanju imperialističnih sil v Čilu.

Fašistično nasilje je v tej deželi trenutno zaustavilo prizadevanja sodbodoljubnih ljudi Čila. Reakcionarne sile se čutijo ogrožene, ker socializem zmaga, zato se poslužujejo vseh možnih zverinstev. Njihova krtev je postal tudi veliki bojevnik za človeške pravice in izgradnjo socializma Salvador Allende.

Globoko pretreseni nad zločinom in napadom na socialistično ureditev v Čilu, obsojamo agresijo in izdajstvo mračnih sil v Čilu ter izražamo svojo solidarnost čilskemu ljudstvu. Pridružujemo se težnjam vseh naprednih narodov v svetu in boju čilskega ljudstva za zmago proti, kot jo je začrtal Allende.

Zavedamo se, da so dogodki v svetu resno opozorilo, da moramo našo budnost in obrambno pripravljenost še bolj okrepiti. Obljubljamo, da bomo varovali našo samoupravno socialistično ureditev in pridobitve narodnoosvobodilnega boja. Prav tako pa bomo z vsemi močmi podpirali napredna prizadevanja v svetu.

Udeleženci tekmovanja v Vanganelu pri Kopru

Vztrajni in požrtvovalni mladi modelarji

Na osnovni šoli Danila Kumarja v Ljubljani je te dni slavil modelarski krožek, ki deluje v okviru pionirskega odreda POSAVJE, svojo petletnico. Ob tej priložnosti so modelarji uredili izredno lepo razstavo lastnih izdelkov: ploščatih in škatlastih zmajev, enostopenjskih raket, letal, jadric in motornih čolnov. Vsi modeli so dokaz vztrajnega dela, saj so pri modelarskem krožku uspešno izkoristili vse osvojeno znanje iz šolskih klopi ter ga prilagajali gradnji posameznih modelov. Vzlet zmajev in raket ter letalskih modelov na eni strani in gradnja brodarskih modelov na drugi strani terjajo od vsakega posameznika veliko znanja in spretnosti.

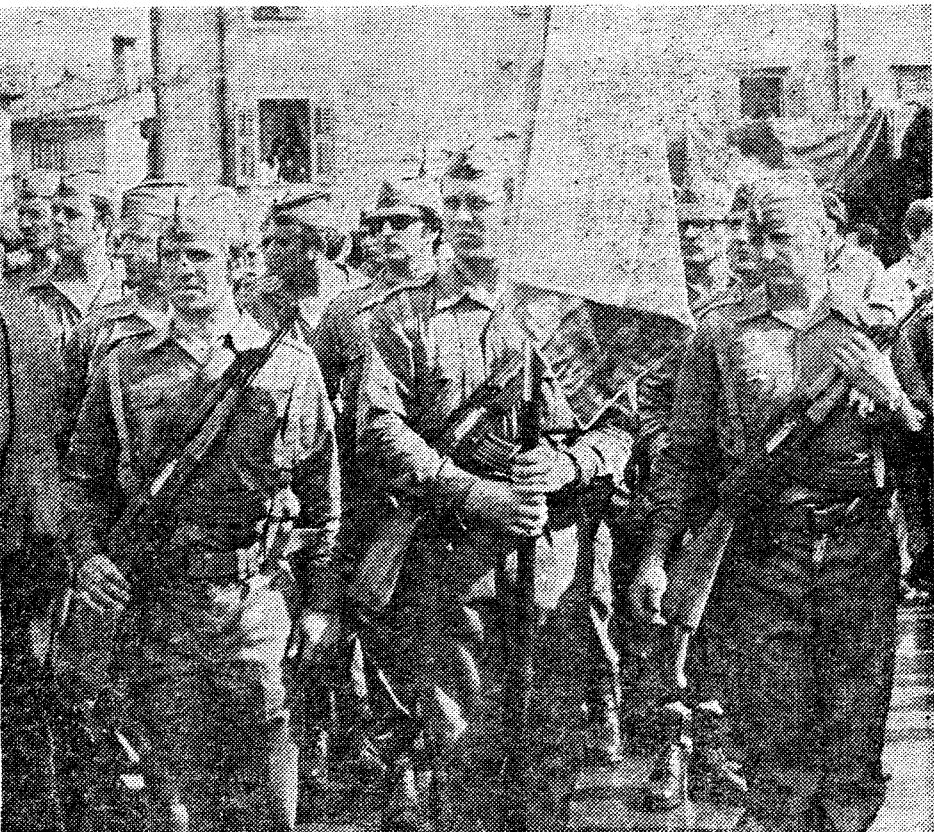
Kot razstavni prostor so modelarji uporabili to pot »risalnic«. Tesno so stali drug ob drugim modeli motornih čolnov in jadric, da je bilo delo vsakega posameznega modelarja v celoti prikazano; zmaji in letalski modeli ter enostopenjske rakete pa so prepletali strop in tri stene.

Na eni steni so bili fotografski posnetki iz teh petih let: pri delu v delavnici in na tekmovanjih doma in v drugih krajih. Stevilna priznanja in pokali, diplome opravljenih tečajev za modelarje so bili dodatek temu zbranemu delu mladih ustvarjalcev, prikaz vzletov enostopenjske rakete na igriščnem prostoru pri šoli pa je bil še poslastica posebej.

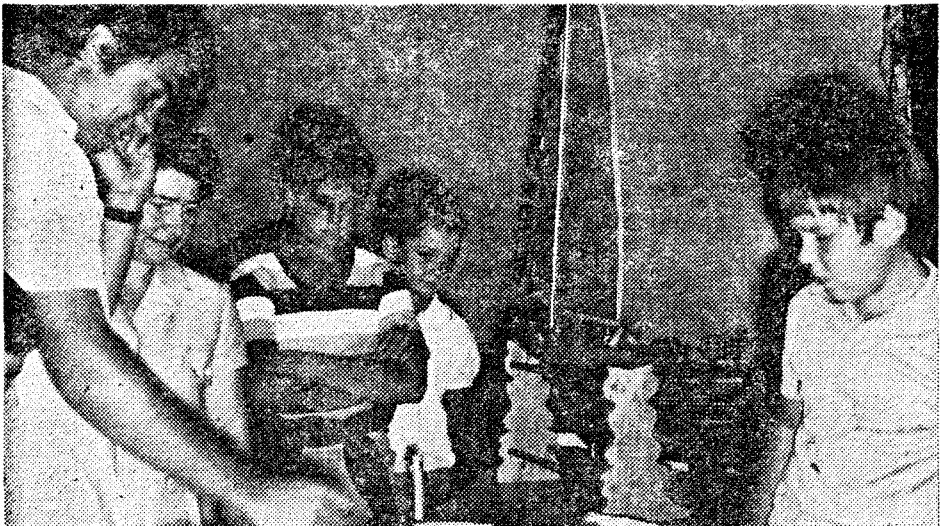
Petletnica modelarskega krožka z razstavo modelov je bila tudi v počastitev krajevnega praznika KS POSAVJE.

Med obiskovalci so bili le redki odrasli. Mnogo pionirjev in mladincev pa si je vedno znova ogledalo razstavljene modele. Upokojeni ravnatelj te osnovne šole Franc Čamerlik, ki je bil tudi med prvimi navdušen za delo modelarskega krožka, je ob razstavi zapisal: »Uspehi modelarskega krožka so lahko vsem v ponos: šoli in učencem...«

BOSTJAN NOVŠAK
fotografija: ing. Miran N.

Nove jugoslovanske avtomatske puške M-70 kalibra 7,62 mm (naboj polavtomatske puške), ki jih imajo tudi enote splošnega ljudskega odpora. Na fotografiji so pripadniki partizanske enote iz Kopra na nedeljski proslavi 30. obletnice splošne vstaje primorskega ljudstva v Kopru.

Med prvimi obiskovalci modelarske razstave na šoli Danila Kumarja je bila tovaršica Tušarjeva, pomočnik ravnatelja, ki so jo mladi modelarji — kot tudi vse druge obiskovalce — z veseljem povedli od modela do modela, inštruktor pa je razlagal delo in pomen vnašanja tehnične kulture med mladi rod. (Foto: M. N.)

telegrami

SENTJUR: Občinski odbor ZRVS bo v začetku oktobra pripravil skupaj s SZDL sestanek aktivna učiteljev — rezervnih starešin, na katerem se bodo pogovorili o vojaških predavanjih po šolah, o proslavi letošnjega dneva armade, o odborih za SLO na šolah, o razstavi slikovnega gradiva ter o organizaciji strelstva med šolsko mladino.

SENTJUR: Na seji občinskega odbora ZRVS so predlagali, da bi za člane svojih združenj organizirali strokovno ekskurzijo v tehniški šolski center JLA v Zagrebu. Prijave bodo — potem ko bo sprejet o tem dokončni sklep — zbirali poverjeniki po krajevnih združenjih. Poleg tega so sklenili, da bodo iz svojih sredstev nabavili nekaj dobrih zračnih pušk za novo ustanovljene strelske družine. Puške bodo na voljo rezervnim starešinam in seveda tudi drugim članom družin, ki jim pušk primanjkuje.

BREZICE: Občinski odbor ZRVS je imel s člani svojih osnovnih organizacij ter z mladinci strelske vaje z brzostrelko in vojaško puško. Z avtomatom je uspešno streljalo 87 odstotkov udeležencev; srednja ocena je bila 4,02, z vojaško puško pa 75 odstotkov s srednjo oceno 3,4.

PTUJ: Sporazumno s predstavniki JLA bo občinski odbor ZRVS ob dnevu artileristov — 7. oktobru organiziral velik tehnični zbor na vojaškem poligonu v Ptuj. Ogledali si ga bodo poleg rezervnih starešin tudi dijaki ptujskih srednjih in vaje-niških šol.

KARLOVCI PRI HMELJNIKU

30 LET 14. SNOUB- »ŽELEZNIČARSK«

Na Karlovcih pri Hmeljniku so se v nedeljo, 23. septembra, zbrali borci 14. SNOUB — železničarske ter na mestu, kjer je bil pred 31. leti ustanovljen železniški komite KPS za Dolenjsko, proslavili 30-letnico ustanovitve brigade, ki so jo pred tridesetimi leti ustanovili v Bršljinu pri Novem mestu. Zbranim borcem in drugim je govoril nekdanji pomočnik komandanta te brigade Jože Setina, in v imenu borcev izrazil željo, da občinska skupščina Novo mesto prevzame nad železničarsko brigado domil. Predsednik obč. skupščine Novo mesto, Avgust Avbar, je pozdravil udeležence slavlja in zagotovil, da bodo odborniki z veseljem uresničili željo borcev. V imenu mladine je govoril Bogo Mazovec, ki je zatrdil, da bodo mladi ostali zvesti spominu svojih starejših tovarišev.

S. DOKL

RADOVLJICA

OGORČENJE NA ZBORU PROSVETNIH DELAVCEV

Na zboru prosvetnih delavcev z Bleda, Gorij in Bohinja na Bledu, kjer so razpravljali o osnutku zvezne in republiške ustave in o statutu občine, so udeleženci spregovorili tudi o zadnjih nacističnih izgreduh na Koroškem. Številni govorniki so z ogorčenjem ugotavljali, da razstrelitev partizanskega spomenika na Robežu, fizična obračunavanja s slovenskimi športniki ter nacističnimi metodami in postopki proti Slovincem v avstrijski vojski kakor tudi široka gonja proti vpisovanju otrok v šole s slovenskim poukom pomeni najbolj očiten primer arogance proti Slovincem in kršenje osnovnih človeških in narodnostnih pravic. Prosvetni delavci so enoglasno sprejeli protestno resolucijo, ki so jo poslali avstrijskemu konzulatu v Ljubljano in republiški konferenci SZDL.

Protestna pisma so poslali tudi komisija za odnose z zamejskimi Slovenci pri občinski konferenci SZDL, občinski odbor ZZB, zveza borcev za severno mejo, občinska konferenca ZMS Radovljica ter samoupravni organi več delovnih organizacij radovljiške občine.

JR

LOM NAD TRŽIČEM

»NAŠ PRAZNIK V MIRU IN SVOBODI«

Pod tem geslom so sredi septembra slavili svoj krajevni praznik vaščani Loma pod Storiščem. Poleg domačinov — od kmetov, delovnih ljudi in šolarjev — so se ga udeležili tudi predstavniki družbeno-političnih organizacij: predsednik obč. skupščine Tržič, predsednik SZDL, sekretar ZK, predstavnik združenj zveze borcev, gasilske enote, temeljne izobraževalne skupnosti, ravnateljica matične šole ter partizanski kurirji Slovenije, ki so pokrovitelji pionirskega oddaja »G 34« na lomske šoli. Z njimi so prišli še predstavniki pokroviteljskih podjetij, ki vsako leto za krajevni praznik obdarujejo šolo.

Doslej so v Lomu slavili krajevni praznik zgodaj spomladi — letos prvič na dan 16. septembra, ko so nad Lomom pod fašističnimi krogli padli trije zavedni ljudje: dva partizanska kurirja in Francoz, ki je bil z njima. Odslej bo krajevni praznik vedno na ta dan.

Kaj vse so letos proslavljali v Lomu? Prvo in za domačine gotovo najvažnejše je odprtje nove ceste od Camernika (v Tržiču) do žage v Lomu. Tako je kraj dobil zvezo z dolino, lažja bo pot v službo, pa tudi šolarji višjih razredov se bodo lahko

celo v zimskem času vozili z avtobusom v matično šolo v Tržiču. Pred dvema letoma se je 96 odstotkov vaščanov odločilo za samoprispevek, ki je bil temelj novi cesti. Svoje so dodali še krajevna skupnost Lom, občinska skupščina Tržič, Gozdno gospodarstvo Kranj in pa pokrovitelji — partizanski kurirji Slovenije.

Kot drugo lahko štejemo sprejem cici-banov v pionirsko organizacijo. Ta ljubka slovesnost je bila v domu družbenih organizacij. Šolarji in mladinci ter ostali domačini so pripravili lep kulturni spored: deklamacije, zapel je pevski zbor in zalagala je godba. Temu delu slovesnosti je sledila slavnostna seja krajevnih skupnosti.

Popoldne pa se je velika skupina domačinov in gostov napotila visoko do kmata Tiča, katerega domačijo so poznali partizani med vojno kot varno zatočišče in gostoljubno hišo — danes pa je znan po tem, da se je začel ukvarjati z kmečkim turizmom. Zato ni bil v zadregi ob prihodu ljudi, ampak jim je nudil domačnost in dobro postrežbo. Zaigrala je harmonika, zadonela domača in partizanska pesem — ter pole-tela prav tja do Storišča.

N. MAURER

KOPER

POHOD OBALNIH REZERVISTOV

Rezervni vojaški starešine obalnih občin so sredi tega meseca organizirali orientacijsko-taktično tekmovanje, posvečeno 30. obletnici splošne ljudske vstaje na Primorskem. Tekmovalne ekipe so reševale topografske naloge, hodile po azimutu s pomočjo busole in karte, odgovarjale na vprašanja o pritiidiverzantskem boju, NOB na Primorskem ter o aktualnih političnih dogajanjih. Člani so poleg tega streljali s pištolo kal. 7,6 mm ter v vlogi komandirjev voda reševali taktično nalogo s področja pritiidiverzantskega boja.

Tekmovalo je 27 ekip iz osnovnih organizacij ZRVS, aktivov ZRVS v delovnih organizacijah, srednjih šol, planincev, tabornikov, strelcev, mladinske organizacije ter iz partizanskih enot. Tekmovanje so razdelili na dve skupini — v eni so bile ekipe rezervnih starešin, v drugi pa preostale ekipe.

Pri rezervnih starešinah je prvo mesto zasedla ekipa aktivna iz PTT Koper in si tako priborila prehodni pokal; druga je bila ekipa ZRVS Luka-Koper, tretja pa ekipa osnovne organizacije ZRVS Ankarana.

V drugi skupini tekmovalcev je prvo mesto zasedla ekipa planincev iz koprškega Tomosa, ki je za nagrado dobila daljnogled. Drugi so bili taborniki iz Izole in bili nagrajeni s kompasom, tretja pa je bila ekipa obalne konference Zveze mladine, ki je prejela knjigo »Spomeniki revolucije«.

Po končanem tekmovanju in podelitvi priznanj ter nagrad je predsednik obalnega odbora ZRVS Ivan Puntar v nagovoru orisal zunanje-politične dogodke v svetu in posebej podčrtal dogodke v Cilu. S tem v zvezi so prebrali tudi protestno pismo, ki ga objavljamo na 9. strani.

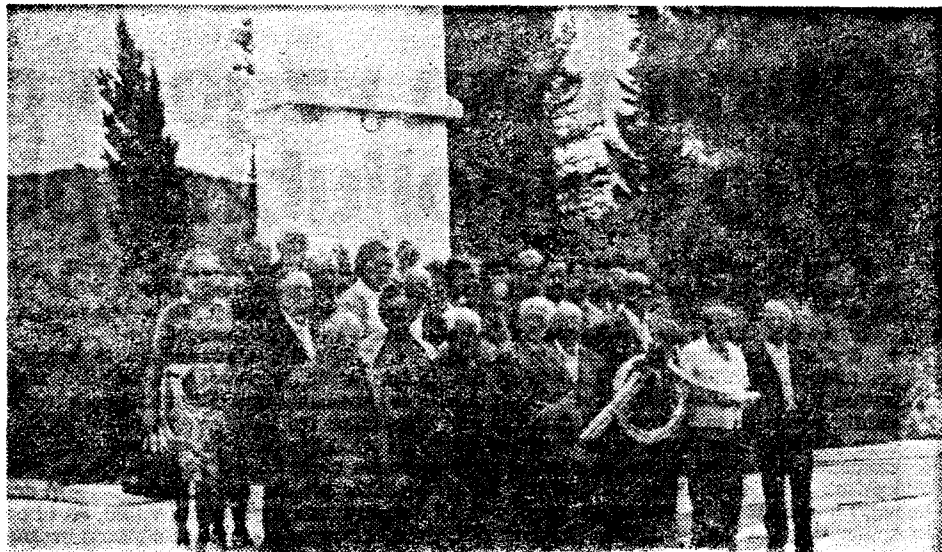
Poleg vsega tega so tudi poudarili, da je tudi v prihodnje nujno treba navezovati stike in vzdrževati povezavo med ZRVS na obali in vsemi drugimi specializiranimi organizacijami in društvi ter predvsem z mladino, ker le tako sodelovanje predstavlja moč splošnega ljudskega odpora.

IVAN POZENEL

JESENICE

OSVOBODILNI BOJ V ODDAJAH LOKALNEGA RADIA

Skoraj dve desetletji lokalni jeseniški radio vključuje v svoj program oddajo »Mi se pa uklonili nismo«. Slišite jo lahko vsa

Udeleženci izleta pred osrednjim spomenikom na pokopališču žrtv rabskega taborišča

ko nedeljo ob 11. uri. Pred leti jo je vodil tovariš Stane Tušar, ki je zdaj kustos oddelka NOB v muzeju jeseniške železarne, zdaj pa jo pripravlja Jože Vidic, ki se je proslavil kot odlični poznavalec te tematike v svojih dveh knjigah »Beg z morišča« in »Zločin pri Lenartu«.

Vsaka oddaja traja četr ure do dvajset minut. Namen teh prispevkov je obujanje spominov na partizanske akcije, sabotaže in bitke s sovražnikom. Mnogokrat se spomnijo v njih zaporov, taborišč in trpljenja našega ljudstva, pa tudi dejanj, s katerimi je dokazovalo, da se zaveda svoje moči in ciljev velikega boja.

Iz razgovorov s poslušalci smo ugotovili, da so te oddaje zelo priljubljene in da si jih želijo še naprej. Borci, aktivisti, zaporniki, interniranci in izseljenci ob njih oživljajo spomine na vse tisto, kar ne sme toniti v pozabo.

S. S.

NOVA GORICA

STRELSKO TEKMOVANJE ZA »POKAL PRIKLJUČITVE«

Strelska zveza novogoriške občine je tudi letos ob občinskem prazniku Nove Gorice priredila strelsko tekmovanje z malokalibrsko puško za pokal »priključitve Primorske k Jugoslaviji«. Na tekmovanje so povabili 14 ekip iz slovenskih mest, dalje ekipo iz Cedad, ki že več let tekmuje zunaj konkurence, in ekipo iz stare Gorice (ki je letos prvič nastopila). Teh strelskih tekmovanj se je doslej udeležilo 94 ekip s 376 tekmovalci.

Letošnje tekmovanje je bilo zelo slovesno. Tekmovanje (9. t. m.) se je udeležilo 9 ekip iz slovenskih mest in dve ekipi iz Italije. Po pozdravnem govoru predsednika občinske organizacije strelske zveze Leopolda Kotarja je tekmovalce pozdravil še v imenu pokrovitelja sekretar delovne organizacije solkanske industrije apna Štrukelj. — Tekmovalce so ekipe iz Škofje Loke, iz Jesenic, iz Kamnika, Trbovelj, Postojne, Domžal, Kranja, Nove Gorice (dve) in dve ekipi iz stare Gorice. Med najuspešnejšimi je bila škofjeloška ekipa in je zato dobila prehodni pokal »priključitve«. Drugo mesto je dosegla jeseniška ekipa, tretje pa kamniška. Domačini so na četrtem mestu. Med posamezniki so bili najboljši: Mario Clemente (N. Gorica), Janez Otrin (Jesenice) in Henrik Peternej (Šk. Loka). Prvi trije so prejeli medalje (zlato, srebrno, bronasto). Večer pred tekmovanjem (8. t. m.) so priredili nočno streljanje z vojaško puško; udeležilo se ga je 45 ekip s 135 tekmovalci.

L. KOTAR

PODROBNEJE O PROSLAVI NA RABU

Danes objavljamo podrobnejše podatke o proslavi na Rabu — dne 27. in 28. oktobra — ki smo jo v našem listu že nekajkrat napovedali.

Prihod na Rab je predviden 27. oktobra okrog 11. ure dopoldne.

Proslava se začne ob treh popoldne s komemoracijo na pokopališču internirancev v Kamporju. Z naše strani sodelujejo: partizanski pevski zbor iz Ljubljane, recitatorji in govornik. Igral bo pihalni orkester Jugoslovanske vojne mornarice.

Zvečer ob osmih bo v Rabu slavnostna akademija.

V nedeljo, 28. oktobra ob 10. uri, bo odkritje spominske plošče v počastitev 30-letnice izkrcanja hrvatskih partizanov na Rabu in 30. letnice ustanovitve II. pomorskega obalnega sektorja. Govorili bodo predstavniki republike Hrvatske, Jugoslavije vojne mornarice in občine Rab.

Povratak domov v popoldnaskih urah.

KRANJ

KOROŠKI BORCI NA RABU

Zveza prostovoljcev — borcev za severno mejo 1918/1919 v Kranju je priredila skupno z občinsko podružnico društva upokojencev letos junija izlet na Rab. Izleta se je udeležilo 40 izletnikov na Jadran. Prvi dan so se ustavili v hotelu Otočec in tam prenočili. Naslednji dan pa so se odpeljali s trajektom na otok Rab.

Ogled otoka je bil za koroške borce zanimiv. Med njimi so bili nekateri tudi sami v internacijskih taboriščih. Vodnik Janez Zupan jim je kratko opisal zgodovino otoka med NOB. Zbrali so se pred spominskimi ploščami na kratki žalni slovesnosti in položili venec.

Zveza prostovoljcev — borcev za severno mejo prireja večkrat takšne izlete, ne le po domovini, marveč tudi v zamejstvo. Tako so bili že v Italiji, na Doberdolu in v Bazovici, prav tako pa na Koroškem, v krajih, kjer so se bojevali. Prav tako ima v načrtu izlete v prihodnje.

NOVO MESTO

PRIJETNO S KORISTNIM

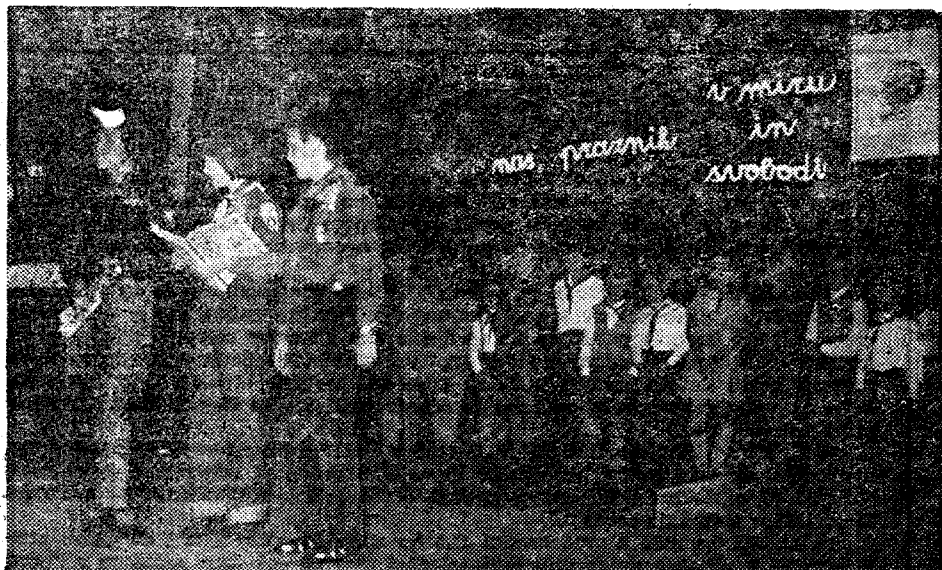
Združenje borcev NOV Novo mesto — desni breg je za svoje člane organiziralo enodneveni izlet, ki je izredno lepo uspel. Vzlic nalive se nas je 22. septembra zjutraj zbralo pred hotelom Kandija okoli 140 članov, ki smo se zatek v štirih avtobusih, ki so jih dala na voljo novomeška podjetja, odpeljali proti Ljubljani. Najprej smo se ustavili na Urhu pri Ljubljani. Z velikim zanimanjem in grozo smo si ogledali muzej, mučilnico, spomenik in okolico ter podživljali vse tisto, kar je tako pretresljivo zbrano v knjigi tovarišice Stefanije Podbevšek. Z Urha smo se odpeljali prek Domžal in Trojan v Celje na ogled »Starega piskra«. Tako kot na Urhu, tudi tu ob stisnjenih pesteh, solze v očeh niso bile redkost. Predstavnik celjskega muzeja nas je seznanil z vlogo Starega piskra v uničevalni sli nacizma v pretekli vojni. Kar ni utegnil povedati on, povedo pisma na smrt obsojenih. Iz Celja smo se odpeljali prek Rogaške Slatine še v Kumrovec, kjer je bil zaključek našega poučnega izleta, kakršnih naj bi bilo še več. To pa ni bil samo poučni izlet, to je bilo hkrati prav prijetno tovariško srečanje članov borčevske organizacije. Prav zato gre organizatorjem izleta za oboje pohvala in priznanje.

P. ROMANIČ

bonboni

VISOKI

**VODIJO V
KVALITETI**

Pionirski odred »G 34« so obiskali predstavniki pionirskega odreda »Bičkova skala« iz Ljubljane, da jim čestitajo za krajevni praznik in sodelujejo v njihovem sporedu ob sprejetju cici-banov v pionirsko organizacijo. (Foto: J. Krmelj)

Z IMENI NA DAN!

V TV-15 z dne 13. septembra sem z ogorčenjem prebral zapis (povzet iz Komunističnega glasnika) o beograjskih pevcih »narodne in zabavne glasbe«, ki so v tujini nastopali po pogodbah z različnimi četniškimi in ustaškimi organizacijami. Pri tem sem se spomnil, da je tudi Vice Vukov v domovini pel »narodne« pesmi, v tujini pa delal šovinistične izpade, za kar bi moral že zdavnaj sedeti pri ričetu. Toda zdaj meni nič tebi nič prepeva javno v tujini ustašem. Vprašujem se, kdo je omogočil temu ničvrednežu nemoten odhod v tujino.

Razumljivo je, da spričo vsega tega nisem sam, ki se razburjam; nešteti borci upravičeno zahtevamo, da je treba takšne izvirke javno ožigosati, pa tudi kaznovati. Objaviti je treba njihova imena, ne pa da jim še celo pojejo slavo kot malikom iztirjene, nezgojene mladine. Kako je mogoče, da takšnim protiljudskim nepridipravom, zavajalcem naše družbe še dovoljujejo nastope po naši domovini? Če že govorimo o socialnih razlikah pri nas, pa bi bilo treba s prstom pokazati na te ljudi, ki v eni sami silvestrski noči zaslužijo več kot pa naš delavec vse leto, si zidajo razkošne vile in se prevažajo z najdražjimi avtomobili. Naj vendar zve ljudstvo, kdo so ti umazanci — z imeni na dan? Morali pa bi jim tudi dati kramp in lopato v roke, da bi poskusili, kako trd je kruh poštenega delovnega človeka!

MIRKO TRETJAK-ROMI

KDO VZNEMIRJA JAVNOST?

Dopisnik Janez Jeram je v TV-15 z dne 13. septembra kritiziral moj prispevek o odrinjenem spomeniku v Cegovnici, češ da takšno pisanje brez potrebe vznemirja javnost. To pa moram odločno zavrniti. Vsa javnost je namreč lahko enotnega mnenja, da je treba vse urediti, preden se kje odločijo, da bodo podrl spomenik, tako da ga bodo lahko postavili kje drugje na primernem kraju. Tega pa v Idriji niso storili. Niso poskrbeli, da bi premestili spominsko ploščo — niti po dveh letih po od-

stranitvi, marveč plošča še zmeraj leži v skladišču Zidgrada. V spominskem muzeju je shranjenega marsikaj manj pomembnega od tiste spominske plošče. Prav tako ni treba posebej dokazovati, da smetišča in potoki niso primeren prostor za spomenike in spominske plošče. Spomenik, kakršen je zdaj na smetišču, bi bil potreben le ne kako velikega popravila, medtem ko dopisnik trdi, češ da bi ga morali že pred tem korenito popraviti. Ko bi moj prispevek ne bil objavljen, bi se dopisnik ne dokopal do podatkov, da bo plošča vzdana na določenem mestu — po dveh letih, odkar leži v skladišču.

Kar sem napisal, sem zvedel od prizadetih borcev. Končno je ljudstvo sodnik in naj razsoja o takšnih kočljivih zadevah. Pripomnim naj, da sem s spomenikom v Cegovnici tesno povezan, ker sem se tam rodil; na spomeniku je ime mojega brata; na njem so imena mladeničev, ki sem z njimi odrasel, delil z njimi usodo od rojstva. Med njimi je bil tudi štirinajstletni Rajko, ki je padel pred bunkerjem, le nekaj korakov od mene. Tam so zverinsko zaklali dekleta, s katerimi smo se otroci igrali, odrasli in se vrgali. Kdo ima zdaj pravico zviška posegati v vse to, ki tega sam ni doživel? Naletel bi na ogorčenje naše javnosti in svojcev žrtev.

VALENTIN TRATNIK

PREDVSEM: TEDEN PODEŽELSKEGA OTROKA

S posebnim poudarkom je treba opozoriti vso našo družbo na pomen potreb po otroškem varstvu ob mednarodnem dnevu otroka (1. oktober); v naši državi je posvečen prvi teden oktobra prireditvam in prizadevanjem za varstvo otroka.

Letos je teden otroka pri nas prav v obdobju razprav o novi zvezni in republiški ustavi ter o krajevnih ustanovah — statutih. Menim, da bi morali posvetiti zlasti veliko pozornost varstvu podeželskega otroka — otroka na vasi. Po naših vaseh je še mnogo mnogo bolj perečih vprašanj kot pa v mestih. To velja zlasti za otroško varstvo. Zato bi naj bil letošnji teden otroka posvečen predvsem prizadevanjem za zboljšanje otroškega varstva podeželskih otrok.

Naj mi bo dovoljeno spomniti, da smo napredni učitelji leta 1926 na zboru v Ce-

lju sprejeli referat o »reformi osnovnega šolstva, posebej podeželskega«; v tem referatu sem izrecno poudarjal potrebo, da skrbimo ter pomagamo podeželskemu otroku. Iz živahne razprave so se tedaj izluščili pomembni sklepi v korist otroka na vasi — verjetno še mso izgubili svojega pomena. Vsekakor smo v novi Jugoslaviji posvetili veliko skrb otroku, vendar so bili sodobnih pridobitev naše družbe deležni predvsem mestni otroci, mnogo manj pa otroci revnih kmetov in kmečkih delavcev. Zapisal sem že nekoč: »Ni čudno, da otroke že v zgodnjih letih boli, ko morajo na primer spoznati, kako so delavski otroci bolje oblečeni in oskrbovani, pa čeprav živijo skupno s kmečkimi otroki na podeželju...« Pridružujem se mnenju, da je nujno potrebno v ustavi opredeliti pravice vseh otrok do izenačenih življenjskih in razvojnih razmer. Temu prizadevanju bi naj zato posvetili naslednji teden otroka, a za otroško varstvo moramo delati vse leto, ne le o njem govoriti teden dni!

MIRKO VAUDA

PRIJETEN POČITEK V BANJOLAH

Banjole pri Pulju so lep obmorski kraj z vabljivo okolico in z dobro cesto. V letovišču vlada mir. Obala je lepa, dohodi do vode niso preveč strmi. Ponujajo pa se tudi prijetni sprehodi v bližnjo in daljšo okolico. Počitniško naselje upravlja borčevska organizacija. V njem se počutiš kot doma.

Letošnje bivanje je bilo še zlasti prijetno; vse so skrbno uredili, čeprav je bilo mnogo gostov, tako da nam ni bilo treba čakati na zajtrk, kosilo in večerjo, marveč smo bili hitro postreženi ob določeni uri. Hrana je bila dobra, okusna. Okolica je bila snažno urejena. Težave so bile zaradi pomanjkanja vode med avgustovsko sušo. Cene so bile zmjerne. Osebe — upravniki s svojimi sodelavci, kakor tudi vodstvo borčevske organizacije zaslužijo priznanje.

Nismo pa bili zadovoljni kot potniki, ki smo potovali iz Ljubljane v Pulj z vlakom. Vlak, ki vozi orkovo polno iz Ljubljane, je navadno pripeljal v Ljubljano že prenapolnjen ali pa nepravilno zaseden, tako da so nekateri potniki ležali na sedežih, drugi pa niso mogli niti vstopiti. Sprevodnik je bil brez moči, tako da je moral poseči vmes miličnik.

J. K.

NAROČNIKOM TV 15

Po osem novih dinarjev boste morali odšteti pismonošem te dni, ko se bodo oglašili pri vas s položnicami. Gre za razliko doplačila naročnine za to leto.

Prosimo vas, da z razumevanjem poravnate to razliko in nam tako olajšate redno izhajanje. To zvišanje naročnine je bilo neizbežno, kar smo vam pojasnili že v eni izmed prejšnjih števil.

Nekaj naročnikov nam še ni poravnalo naročnine po stari ceni. Tem smo poslali posebne finančne položnice in prosimo, da nam nakažejo znesek, ki je naznačen na položnicah.

Uredništvo in uprava TV 15

pravna posvetovalnica

KAKO JE S PREDČASNO UPOKOJITVIJO

M. Z. PRESTRANEK

VPRAŠANJE: V svojem dopisu pišete, da ste v naših nasvetih prebrali, da je predčasna upokojitev možna le še do konca letošnjega leta. Ker imate letos 30 let delovne dobe in ste stari 53 let, vas zanima, kakšna merila so za izračun pokojnine. Ali se vzame povpreček osebnega dohodka petih let, zmanjšan za 2 odstotka za vsako leto predčasnega odhoda v pokoj? Po informaciji na tamkajšnji enoti socialnega zavarovanja, bi se vam računal za pokojnino povprečni osebni dohodek osmih let, od tega pa bi odbilo 5 odstotkov za vsako leto predčasne upokojitve. Je to res? Prosite za točno pojasnilo glede tega za koliko odstotkov se zmanjša invalidska pokojnina za 30 let delovne dobe.

ODGOVOR: Pojasnilo, ki ste ga dobili, je deloma točno. Za izračun pokojninske osnove se vam bodo upoštevali osebni dohodki zadnjih osmih let, ker ste letos izpolnili pogoj za predčasno upokojitev. Pokojnina, ki bo odmerjena glede na pokojninsko dobo, pa se bo za vsako leto predčasnega odhoda v pokoj znižala za 1,33 odstotka.

V vašem primeru vam bo za 30 let pokojninske dobe šla pokojnina v višini 75 odstotkov od pokojninske osnove (ki jo predstavlja osemletno povprečje osebnega dohodka). Tako odmerjena pokojnina se vam bo znižala za 1,33 za vsako leto pred 55. letom starosti (ker ste ženska), torej skupaj za 2,66 odstotka.

NADOMESTILO ZARADI MANJŠEGA OSEBNEGA DOHODKA

I. P. LJUBLJANA

VPRAŠANJE: Zaposleni ste kot tovarniški delavec. S 1. junijem ste bili premeščeni na drugo delovno mesto, ker svojega dotedanjega dela niste mogli več opravljati. Premeščeni ste bili na predlog socialne službe vendar brez odločbe zdravniške oz. invalidske komisije. Na novem delovnem mestu zaslužite precej manj, zato sprašujete, če lahko uveljavljate razliko zaradi nižjega osebnega dohodka na drugem delovnem mestu, na katerega ste morali biti premeščeni zaradi slabega zdravstvenega stanja.

ODGOVOR: Delavec ima pravico do nadomestila zaradi nižjega osebnega dohodka na drugem delovnem mestu, če je postal invalid II. ali III. skupine in ga je kot takega spoznala invalidska zdravniška komisija. To pomeni, da mora tudi vaše zdravstveno stanje in delovno sposobnost prej ugotoviti invalidska komisija ter da mora zavod za socialno zavarovanje izdati ustrezno odločbo, če hočete uveljavljati nadomestilo zaradi nižjega osebnega dohodka na drugem delovnem mestu, na katerega ste bili premeščeni iz zdravstvenih razlogov. Zato boste morali sami poskrbeti, da bo izveden postopek, ki ga predvideva statut skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

BORCI 9. SNOUB IN ZDO!

Ob 30. obletnici formiranja 9. SNOUB brigade (ZDO) se sestamemo na zboru v Kočevju v nedeljo, 30. septembra 1973, ob 8.30 pred osnovno šolo Mirka Bračiča.

Po svečanem zboru se udeležimo otvoritve spominskega parka narodnih herojev in zhora mladine.

Vabimo borce, sorodnike padlih in umrlih borcev ter aktiviste na ta zbor.

Pridite v čim večjem številu.

STALNI ODBOR IX. SNOUB in ZDO

imeli smo ljudi

Marija Podgornik

Od Marije Podgornik, r. Belinger, smo se za vedno poslovili 1. septembra na postojnskem pokopališču. — Rodila se je v Ravnici pri Grgarju. Med prvo svetovno vojno je doživela gorje pri morskih beguncih kot otrok. Poročila se je v Gor. Trebušo. Vsa Podgornikova družina je sodelovala v narodnoosvobodilnem gibanju. Sin je bil partizan. Vsi drugi družinski člani so sodelovali kot terenci in obveščevalci. Marija pa je bila po italijanski kapitulaciji kurirka pri IX. korpusu. Tik pred koncem vojne je zaradi hudih naporov nevarno zbolela in postala 70-odstotni invalid. Po osvoboditvi je živela v Postojni.

Maks Pintar

Maksa Pintara smo avgusta pokopali v Kočevju. — Rodil se je leta 1892 v Zlebiču pri Ribnici. Leta 1927 je postal železničar. Med narodnoosvobodilno vojno sta njegova sinova leta 1941 odšla kot prostovoljca k vojakom, ko pa je nato takoj razpadla jugoslovanska vojska, sta z očetom skrila orožje. Vsa družina je začela sodelovati v OF. Ko so aprila 1942 Italijani prišli organizatorja Jožeta Šeška in tovariše, sta bila med temi fanti tudi Pintarjeva sinova Maks in Lojze. Lojzeta so maja 1942 v Ljubljani ustrelili, Maksa pa so internirali. Oče z družino je nadalje sodeloval

z OF in partizani. Tudi po vojni je bil Maks ves čas dejaven družbeni delavec. Vsi, ki so delali z njim, so ga spoštovali kot zavednega Slovenca in delavca.

Franc Kordiš

Franca Kordiša je 22. avgusta spremla na njegovi zadnji poti v Dolgi vasi (na Kočevskem) množica njegovih delovnih tovarišev. Bil je splošno znan ne le na Kočevskem, marveč tudi na Notranjskem in Dolenjskem. Rodil se je leta 1907 v Travniku. Bil je gozdni delavec in ko se je začela vojna, je delal v gozdovih pri Begunjah na Gorenjskem. Nemci so ga zaposlili pri prisilnem delu. Novembra 1941 je pobegnil domov v Loški potok in se takoj pridružil OF. Postal je sekretar rajonskega odbora OF Loški potok, pozneje pa še za Sodražico in Velike Lašče. Po osvoboditvi je bil predsednik okrajnega ljudskega odbora v Kočevju in direktor gozdnega gospodarstva. Tudi kot upokojenec je bil delaven v občinskih in krajevnih organizacijah v Dolgi vasi, kjer je živel z družino.

Franc Jerala

Franca Jerala smo julija pokopali na pokopališču v Sevnici. Rodil se je pred 77. leti v Prezremu na Gorenjskem. Med prvo svetovno vojno je bil ranjen na goriški fronti v glavo in postal je stoođstotni invalid. Med drugo vojno ga je okupator izgnal na Hrvaško, v Novi

grad. Jerala je tam takoj začel sodelovati v osvobodilnem gibanju. Bil je odlikovan z redom za zasluge za narod. Trije njegovi sinovi so padli kot borci NOV. Jerala je bil po vojni več let tajnik krajevnega odbora v Sevnici. Bil je izredno marljiv družbenopolitični delavec.

Ivo Javoršek-Jan

Od Ivana Javorška smo se 10. septembra za vedno poslovili na celjskem pokopališču. Bil je eden najmlajših borcev, saj mu je bilo šele 46 let; postal je žrtev hude prometne nesreče. Javoršek se je leta 1944 kot šestnajstleten fant na lastno pest pridružil partizanom v Donjem Miholevcu. Bil je zgleden bорец. Poslali so ga v politično šolo in kmalu je postal komisar bojne enote. Leta 1945 je bil hudo ranjen in postal je 90-odstotni invalid. Ob koncu vojne je bil poročnik, ko mu je bilo komaj 17 let. Pri odprtem grobu mu je spregovoril v slovo prvoborec Ivo Zupanc.

Mirko Roš

Mirko Roš, upokojeni sodnik okrožnega sodišča v Celju, je umrl 2. septembra. Rodil se je leta 1904 v Kranju. Pravno fakulteto je končal v Ljubljani, nato je služboval kot sodnik v Lendavi, Murski Soboti in ob začetku okupacije v Laškem. Okupator ga je vrnil v službo. Roš je bil že v stari Jugoslaviji odločen borec za delavske pravice. Takoj ob začetku okupacije se je pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju. Bil je tudi član okrajnega odbora OF Laško. — Odlikovan je bil z redom dela. Mnogo je storil kot društveni delavec za zvezo prostovoljcev borcev za severno mejo 1918/19. Užival je velik ugled med svojimi poklicnimi tovariši, ki so se številni udeležili pogreba.

Bila sem na otoku smrti

Po vsem tem čiščenju sem se z bratoma povzpela na tovornjak. Odpeljali so nas v pristanišče. Tam so že čakale odprte tovrne ladje. Spet se je začelo potovanje v neznanost. Na ladji nas je zelo zeblo, saj smo bili kaj slabo oblečeni in nepokritih ostrženih glav. Tudi tokrat smo potovali ponoči. Zjutraj smo pristali na Reki. Z nami sta potovala zakonca iz Grosuplje. Mož je bil invalid in žena ga je vozila na invalidskem vozičku. Mož bi se naj vrnil domov prost, medtem ko so ženo dodelili naši skupini. Vse potovanje je prežejala v skrbeh, kako bi naj mož brez njene pomoči živel doma sam. Preden pa smo prispeli na Reko, je mož zaradi izčrpanosti izdihnil. Odstranili so ga in žena ga ni več videla...

V pristanišču so nas nemudoma naložili na tovrne vagone, da bi nas skrili pred prebivalci, saj smo bili pravi okostnjaki. V vagonih smo čakali ves dan. Vlak se je premaknil šele zvečer — proti Ljubljani. Tako smo mislili... Toda zjutraj smo prispeli v Furlanijo, v Palmanovo. Tam so nas naložili na tovornjake in nas odpeljali v Gonars.

Taborišče v Gonarsu je bilo prav tako ograjeno z bodečo žico in obdano s stražarskimi stolpi. Novost je bila le v tem, da so nas odgnali v barake namesto pod šotore. Dodelili so me z mojo skupino v barako št. 7. Tam sem se srečala z novimi domačini iz naše doline, med njimi z Ančko Mihelčič iz Kozariš in Pčinovo Pavlo iz Starega trga.

Polegli smo na nadstropne pogoje. Bilo je le bolje kot na Rabu, saj nas ni tako zeblo in ni nas močilo. Tudi hrana je bila malo boljša in od doma smo dobili pakete. Vendar gladovanja še ni bilo konec. Bila sem tako sestrana, da sem onemogla padla z gornjega pogoja. Prihitela je tovarišica, me pobrala in me malo okrepila s kockami sladkorja. Ko je iz Ljubljane prispela nova skupina izgnancev in se ustavila ob mojem ležišču, so bili močno prepadeni iz strahu, da bodo tudi sami postali takšni, kakršna sem bila tedaj jaz...

Hrana je bila že tako slaba, a so še tiste jedi pokvarili s tem, da so jim dodajali menda arzenski pripravek. Zaradi tega dodatka so postali ljudje zabuhli, kakor da jih pitajo. To pa so počenjali tedaj, ko so pričakovali, da si bo papežev odposlanec ogledal taborišče, da bi tako pred njim skrili okostnjake. Ko je prišel, so mu postavili govorno mizo pred nami. Še preden je začel govoriti, smo začeli kričati: kruha, kruha nam dajte! Domov, Domov! Svobodo! — Slišala sem, da je dejal, naj molimo, pa nam bo pomagal bog. Na travniku ob zborovališču je sedela skupina deklet in glasno prepevala partizansko pesem...

Po tem zborovanju so nas nagnali v barake...

Nekega dne pa so spet tam na zborovališču postavili mize in za njimi so sedeli nekakšni zdravniki. Mimo njih je korakal spreved živih okostnjakov. Ocenjevali so nas in nas delili: slabotne na eno stran, manj šibke pa na drugo. No, slabotnejši smo res dobili potem boljšo hrano, in sicer več kruha; enkrat sem dobila celo pol decilitra vina...

Kmalu potem sem morala dvakrat iskati pomoč v ambulanti. Prvič sem zbolela za srbečico po vsem telesu, drugič pa sem imela kar petindvajset turrov po vsem telesu. Zbolel je tudi moj brat Feliks.

KONEC

Pogled na Pudož v Loški dolini

Aprila 1943 sem v Gonarsu obhajala svojo dvajsetletnico in tehtala sem 35 kg. Preden so me odgnali na Rab, sem tehtala 76 kg...

Ves čas od tistega nesrečnega 29. julija sem ostala trdno odločena, da moram vzdržati. Tako sem kljub vsemu res dočakala konec trpljenja v taborišču.

4.

Ta srečni dan sem dočakala v družbi svojih sotrpink: Micke Mlakarjeve, Alojzije in Milke Bavec iz Iga vasi, Zofije Hribar s Hribarjevega, Vere Kamnikar iz Ljubljane, s sestrama Kleindinst, z Zuparčevimi z Blok, materjo in sinom Tavželj z Rakitne in s Peskarjevimi iz ljubljanske okolice itd.

Dne 22. aprila 1943 so nas že zjutraj klicali po nekem seznamu iz barak. Med njimi sem bila sama, brez bratov. Zato sem se odločila, da med poklicane stopim vsi trije. Ni pa bilo med nami Micke Mlakarjeve, ker je bila tedaj v bolnišnici v Palmanovi. Končno so prispeli tovornjaki. Nekateri so se nanje povzpeli sami, drugim, izčrpanim, pa so pomagali drugi. Odpeljali smo se v Palmanovo. Tam so nas močno zastražene odgnali na železniško postajo in nas potem spravili v tovrne vagone. Vrata vagonov so zaklenili z močnimi verigami. Vlak je odpeljal v neznanost. Nismo vedeli, kam se peljemo, dokler nismo prispeli na Rakek. Ena izmed žensk je na Rakeku izpustila iz vagona listek z naslovom svojega moža, ki je bil železničar na postaji. Listek so našli in mož ga je dobil. Po vsednevni vožnji smo končno prispeli v Ljubljano. Močno zastražene so nas zvečer odgnali v belgijsko vojašnico. Tam so nas takoj popisali in vsakega posebej vprašali, ali morda želi v bolnišnico. Napisali so nam odpustnice, nato smo prenočili v vojašnici v nestrpnem pričakovanju prihodnjega jutra. Navsezgodaj so nas spet odgnali na železniško postajo. Tam smo čakali na redni potniški vlak proti Rakeku. Potem smo se peljali v potniških vagonih, da smo končno lahko človeško sedeli.

Popolnoma me je prevzelo, ko sem na Rakeku stopila na draga notranjska, slovenska tla. Na postaji je bilo mnogo ljudi, med njimi tudi moji sorodniki. Prepoznali so nas in nas povabili na svoje domove, da bi se malo okrepčali pred potjo v Loško dolino...

Potem se je začelo še eno poglavje mojega trpljenja. Ko sem si malo opomogla, sem začela spet delovati za osvobodilni boj. V tistem obdobju so nam domobranci zažgali skedenj s kaščo, tako da smo ostali popolnoma brez živeža. Pomagali so nam sosed, kolikor so mogli. Sicer sem laža prenašala vse težave doma, čeprav sem živela v stalnem nemiru. Ob vsakem napadu domobrancev in nemških okupatorjev smo se razbežali in poskrili v gozdu. Ob enem takšnih napadov sem ostala tri tedne skrita pod strojnico Kovačeve žage, Sicer pa smo se umikali celo v Babno polje, v Čabar, Trsje, Osilnico, do Broda na Kolpi ali pa na kakšno drugo stran...

Vendar je vse minilo — dočakali smo konec. Dandanes pa, ko si tako močno želimo, da bi na vsem svetu zavladal trajen mir, nam to nalaga dolžnost, da storimo vse za lepšo prihodnost, da se ne bi nikdar več ponovilo, kar smo doživeli in pretrpeli mi.

LJUBLJANA,
CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

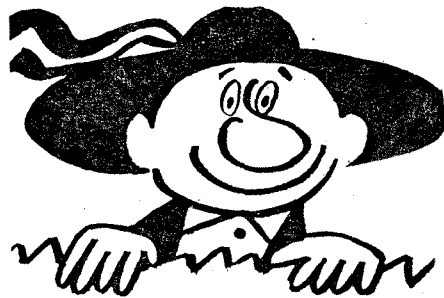
modularni blok

stropnik monta — višine 12 cm
in 16 cm

pregradni blok — debeline 12 cm
v »INDUSTRIJSKI PRODAJALNI«
je na razpolago ves ostali
gradbeni material (apno, cement-
ni strešnik, saloni, elementi za
dimnik itd.)

Kličite telefonsko št. 61-965 ali
61-805

TAKOJSNJA DOBAVA
SOLIDNE CENE

ZELITE PREJEMATI PAVLIHA ZASTONJ?

Da bi bil moj tednik čim bolj razširjen, prosim o-
njene bralce za sodelovanje. Bi hoteli pridobiti zame
novega naročnika? Pri številnih znanih, prijateljih in
sorodnikih tar z vplivom, ki ga imate, boste to verjetno
lahko dosegli. Če ste sami z menoj zadovoljni, vem, da
ga boste radi priporočili tudi tistemu, ki še ni moj
naročnik.

Seveda bom vaš trud primerno nagradil. Za 4 nove
naročnike bom zbiralcem pošiljal list PAVLIHA pol leta
zastonj, za 8 novih naročnikov pa bodo zbiralci dobivali
PAVLIHA zastonj celo leto.

K temu sodelovanju vam budi tudi šolsko mladino, ki
si lahko prisluži celoletno brezplačno prejemanje lista
PAVLIHA.

PeKo

**kamniška
GORCICA**

nama **N**

Ljubljana — Kočevje — Škofja Loka — Velenje

vam tokrat priporočamo:

ZAGOTOVITE SI ŽE ZDAJ,

DA VAM BO V STANOVANJU TOPLO,

KO BO NASTOPILO MRAZ.

In zato vam

nama **N**

Ljubljana — Kočevje — Škofja Loka — Velenje

nudi tudi
posebno ugodnost:

40% popust

za nakup

OLJNIH PEČI:

OP — 3500	stara cena	635, 00 din
	NOVA CENA	379, 00 din
OP — 5000	stara cena	732, 00 din
	NOVA CENA	437, 40 din

Oče v gozdu – družina v ognju

PRETRESLJIVA IZPOVED ANTONA REKARJA IZ RADOVNE POD MEŽAKLJO

Januarja 1944. leta je pri Tončku prvič glasno zajokal sedmi otrok. Bil je sin. Oče, sila ponosen, je dejal: »Tako, zdaj nas je pa dovolj. Ta bo bodoči gospodar, zato mu bomo dali ime mojega pokojnega očeta Primoža.«

»Kaj?« je zavreščala žena, »Primož pa res ni lepo ime.« Z mambo so se strinjali tudi otroci.

Pa je bilo res tako, kot je zapisano. Zaradi imena sedmega otroka so se pri Tončku skregali. Šlo je celo tako daleč, da so šli svojci vprašati na občino, ali naj krstijo otroka za Primoža, kot želi oče, ali ne, ker se žena in otroci z imenom ne strinjajo. Obveljala je gospodarjeva. Otroku so dali ime Primož.

Anton Rekar ali kajžar Tonček po domače je le s trdim garanjem preživel številno družino. Živeli so skromno, toda bili so srečni, ker so se dobro razumeli. Tisto zaradi Primoževega imena pa res ni bilo tako hudo.

Štiriinšestdesletni Anton Rekar živi v Zgornji Radovni. Srečala sva se na travniku v Mojstrani, ko je pospravljaval otavo. Dobri dve uri mi je pripovedoval svojo s krvjo pisano življenjsko pot. Iz njegovih živahnih oči sije žar grenkih spominov, ki bi jih kazalo ohraniti prihodnjim rodovom. Prosim vas, Rekar, spregovorite za nas, za sedanje in prihodnje rodove!

Bilo je 7. septembra 1944. leta. Zima je trkala na vrata. Pa so se tudi blejski policisti spomnili, da je ob cesti v Radovni skladišnica drv, last gozdne uprave. Sledil je ukaz: po drva v Radovno.

Marija Sanca (umrla 1971. leta) se je Nemcem bala bolj kot samega zlomka. Pred zelenici je z družino pobegnila v gozd. Ko pa se je vrnila, je opazila, da so ji vojaki vzeli iz peči peko in pokradli nože. Dolga vojna je tudi Nemcem krčila želodce.

Z naloženimi vozovi so se vračali na Bled, ko so jih pri Frčkovih koč med Spodnjo in Srednjo Radovno partizani pozdravili z rafali. V napadu so borci Nemcem ubili dva konja, dva vojaka pa se nista več vrnila v svojo enoto.

Drugi dan so Nemci, besni zaradi dveh ubitih konj in dveh pogrešanih vojakov, pridrveli v Srednjo Radovno. Aktivist Pangrčev Franc (živi v Lescah) jih je opazil skozi okno. V hiši sta bila še Olipov Jaka s Krnice in partizan Zalaharjev Nace iz Podhorna. France je trdil, da so na koncu njive Nemci, partizan pa, da so partizani. Ko so le ugotovili, da prihajajo Nemci, so zbežali iz hiše proti gozdu, partizana, ki je bil zadnji, pa so že spremljali strel.

Osmega septembra so Nemci prišli v Radovno z določenim načrtom. Minirali so

Pangrčevo hišo, iz hleva pa vzeli lepega dveletnega konja. Tistikrat hiša ni pogorela. Po miniranju je nemški komandant sklical vse vaščane in jim zagrozil:

»Če se v osmih dneh ne vrnete naša vojaka, bo vas pogorela z vaščani vred. Vojaka se nista vrnila in Nemci so grožnjo uresničili. Pobili so vse vaščane, le redki so pobegnili, vas pa do tal upepelili. V moji hiši so zgoreli 74-letna mama Jožefa, 38-letna žena Terezija ter sinovi in hčerke: 22-letna Helena, 10-letna Francka, 5-letni Vinčo, 3-letni sin Viktor in osem mesecev stari Primož. Sin Anton je padel v partizanih, poleg mene je živ ostal samo sin Jože, ki je bil tedaj v partizanih in je s hriba gledal, kako gori domača vas in rojstna hiša. Še slutil pa ni, da so v ognju njegova mama, bratje in sestre. In kako sem ostal živ?«

Nemci so Radovno požgali in vaščane pobili 20. septembra 1944. Dan pred tem dogodkom sem odšel do konca Kota, doline pod Triglavom, da bi za hotelirja Janeza Ribiča pripravil drva. Z menoj je šla 10-letna hčerka Francka, da mi je pomagala na vozičku peljati orodje za delo in hrano. Ko sva prišla do Rabičevih gozdov, mi je pomagala požagati tri debele bukve, potem pa je odšla domov. Oče, čez dva dni ti prinesem mleko, je dejala ob slovesu. In res je čez dva dni spet prišla in mi prinesla mleko in nekaj hrane. Prijetno sva kramljala. Povprašal sem jo, kako je doma, kaj je novega v vasi, nato pa sem jo spremljal pol ure daleč do mostu na Klančnici. Sredi mostu se je obrnila in mladostno razigrano dejala: »Oče, ne skrbi. Čez dva dni ti bom spet prinesla mleka.« Pomahala mi je v pozdrav in že so njene urne nožice drobile proti domu. Kakšna pogumna deklica, sem pomislil, v vojnem času gre kar sama skozi gozd. Še slutil nisem, da sem jo zadnjikrat videl. To je bilo zadnje slovo od moje hčerke Francke, od moje družine in doma...

Čez dva dni Francke ni bilo, kot je obljubila. Šel sem ji naproti, saj človek ne ve, kaj se ji v gozdu lahko zgodi. Ob poti sem srečal Pintarja, ki je drvaril. Povprašal me je, kam grem. »Dekliču naproti, sem odvrnil.

»Težko mi je povedati,« je dejal Pintar in žalostno gledal v tla, »a moram. Nekdo ti mora povedati. Deklice ne bo več; nimaš več družine, nimaš več doma.« Tako sem zvedel za kruto resnico.

Bilo je dan po požigu. Šel sem naprej, potrj, otožen, in mislil na dom, na mambo, ženo, hčerki in sinove. Nenadoma so mi začela kolena klecati, srce močnejše biti, telo je stisnila nepopisna žalost in groza, da nisem mogel več naprej. Opetekajoč sem se vrnil v Kot v Broiharjevo bajto. Mimol je dan, dva, tri, jaz pa se še vedno nisem mogel odločiti, da bi šel gledat pogorišče in grob svoje družine. Obvestili so me, da bodo zoglelele kosti članov moje družine pokopali na vrtu poleg hiše. Od žalosti nisem mogel narediti koraka proti domu. Minil je prvi, drugi, tretji mesec. Minilo je dolgih sedem mesecev, preden sem zbral toliko moči, da sem se napotil proti domu. Po sedmih mesecih sem prvič videl požgano vas in požgano domačijo. Mojo hišo so najprej minirali, nato pa zažgali. V našo hišo so pripeljali tudi Konavčevo družino: 46-letnega gospodarja Janeza in njegovo 42-letno ženo Jero, 19-letno hčerko Jožefo in 17-letnega sina Janeza. Tako je v moji hiši pogorelo 11 ljudi.

Skeleči so spomini na hčerko Francko, ki me je imela tako rada. Še vedno mi zvenijo njene nežne besede: »Oče, čez dva dni ti bom spet prinesla mleko.« A ni bilo več ne Francke ne mleka.

Anton Rekar s svojim konjičkom

V Kotu pod Triglavom sem si postavil dva metra široko in dva metra dolgo kočjo in v njej stanoval vse do osvoboditve. Pa nisem živel ilegalno. Znano je, da je med vojno vsaka hiša morala imeti popis stanovalcev. Tudi meni je znanec z občine prinesel polo, na njej pa je pisalo, da v koči stanuje Anton Rekar.

Živel sem kot samotar, v mislih pa sem se pogovarjal z ženo, hčerkama in sinovi. Zibal sem Primoža, se igral s Franko, Vinčo in Heleni pa sem pripovedoval zgodbe.

Nestotkrat se spomnim, da je nekaj dni pred požigom Radovne hčerka sredi noči nenadoma začela jokati. »Kaj ti je?« sem jo vprašal. »Oče,« je dejala, »sanjala sem, da so prišli Nemci in da so nas hoteli vse pobiti.« Kakšna zla slutnja?

Jaz pa sem nekoč sanjal, da so po zidovih okrog pokopališča v Gorjah gorele sveče. Nenadoma so vse sveče ugasnile razen dveh.

Ko smo po vojni pokopavali žrtve Radovne in jih pokopali na pokopališču v Gorjah, se mi je ponudil isti prizor. Povsod so gorele sveče. Tedaj sem pomislil: v sanjah so vse sveče ugasnile, goreli sta le dve. Ugasnilo je življenje moje družine, ostal sem le jaz in sin Jože, ki je bil pri partizanih. Dve sveči, dvoje življenj. Kakšna slutnja!

Presunjen sem poslušal Rekarjevo izpoved, da sem se ga skoraj bal vprašati: »Ali zelo sovražite Nemce? Ali ste jezni, če jih srečate v Radovni?«

Nekaj časa me je pozorno opazoval; zdelo se mi je, da razmišlja, ali naj na vprašanje sploh odgovori.

»Ne sovražim nobenega človeka,« je počasi, toda s poudarkom povedal, pri tem pa prodorno zrl v moje oči, kot bi iz njih želel razbrati, če se z odgovorom strinjam. »Če bomo še naprej sovražili drug drugega, potem vojne nikoli ne bomo izreabili.«

Kakšna modrost veje iz njegovega razuma! Kako močna je ta resnica, ki bi morala prežeti slehernega zemljana. In potem se Radovna nikdar in nikjer več ne bi ponovila.

JOZE VIDIC

LETALSKI PROMET IN PILOTE JE MOGOČE ZAVAROVATI PRED RAZBOJNIKI. Dandanes so ugrabitve letal in nastopi razbojnikov na letalih, ki strahujejo pilote, pa tudi drugo letalsko osebje in večkrat vse potnike, postale nekakšna moda. Kljub vsem ukrepom jih doslej niso mogli popolnoma preprečiti in zdi se, da je razbojnikov, piratov v letalskem prometu, od leta do leta več. Vendar po razbojništvu na letalih lahko popolnoma preprečiti, kakor zatrjujejo nemški izumitelji naprav, ki bodo omogočile, da bodo piloti varno zaprti v svoji kabini med poletom. V kabino bo mogoče stopiti le na samem letališču. Vrata kabine se bodo avtomatsko zaprla, brž ko bo v kabino stopilo letalsko osebje. Med poletom se bo pilot sporazumeval s strežnim osebjem v potniških oddelkih letala s svetlobnimi znamenji. Brž ko bo osebje med potniki odkrilo kaj sumljivega ali opazilo kakšnega sumljivega vtihotapljenca, bo to signaliziralo pilotu. Pilot pa bo nemudoma spustil v potniški oddelek uspalni plin po cevah za prezračevanje.

dobro je, če veste

PROMETNE NESREČE NE NARASČAJO PO VSEM SVETU, kakor vlada splošno prepričanje. Značilno je, da marsikje prometne nesreče niso več mogoče, ker se cestni promet dobesedno duši. Sicer pa si želijo z najbolj razvitim motornim prometom na cestah, zlasti v mestih, prizadevajo nesreče vsaj omejiti, če že ne popolnoma preprečiti — z vsemi sodobnimi tehničnimi sredstvi, ne le s samimi predpisi. Pozornost zaslužijo podatki, da je bilo lani na Japonskem, v deželi z največjo gostoto prebivalstva in tudi z največjim prometom na svetu, najmanj nesreč na cestah v primerjavi z zadnjimi tremi leti. Tako se je lani smrtno ponesrečilo 15918 ljudi, medtem ko se jih je predlanskim 16360.

NAPRAVA, KI DUŠI HRUP, pretvarja zvočne valove — je izum nekega moskovskega inženirja. Iz dosedanjih poročil je mogoče sklepati, da bi takšni aparati ne bili dražji od radijskih sprejemnikov, bili pa bi od njih marsikje bolj zaželeni in potrebni. Izrednega pomena bodo take naprave — če se bodo res razširile — zlasti v mestih, kjer ljudje trpijo zaradi prometnega hrupa, kakor tudi seveda v bolnišnicah, in, kajpak, v stanovanjih, zlasti v spalnicah. V bližini sodobnih letališč pa bi bili dušilci zvoka edina rešitev za ljudi.

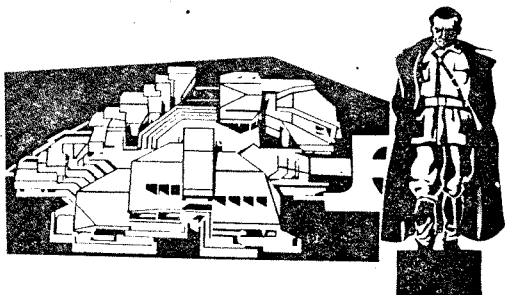
DELOVNI LJUDJE SLOVENIJE

V nedeljo, 30. septembra ob 10.30 bo v Bujah osrednja proslava v počastitev 30-letnice združitve Istre, Slovenskega primorja, Cresa, Lošinja, Zadra in Lastova z novo Jugoslavijo.

Pokrovitelj proslave je maršal Tito. Vabimo vse delovne ljudi Slovenije in še zlasti udeležence NOB, da se skupnega slavlja slovenskega in hrvaškega ljudstva polnoštevno udeležijo.

PRIPRAVLJALNI ODBOR
PRI OBALNI KONFERENCI
SZDL KOPER

PRISPEVAJTE ZA IZGRADNJO SPOMINSKEGA DOMA BORCEV IN MLADINE V KUMROVCU IN ZA KOZJANSKO!

Popis udeležencev NOB

V dvoletnem programu dela republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je med mnogimi drugimi tudi tale obveznost:

Republiški odbor bo sodeloval pri pripravi splošnega popisa vseh borcev NOV, ki ga bo izvedel zavod SRS za statistiko.

Za izvedbo te naloge so že natisnjeni potrebni obrazci in navodila. Toda to ni dovolj. Potrebna je temeljita priprava, da bo vse jasno tistim, ki bodo pri tem popisu sodelovali. V ta namen je republiški odbor ZZB NOV Slovenije sklical predstavnike vseh občinskih odborov ZZB, da bi jih seznanil z namenom popisa in pripravami nanj. Na posvetovanju, ki je bilo 20. septembra, so ugotovili:

Obstoječe evidence udeležencev narodnoosvobodilnega gibanja so preveč pomanjkljive in ne morejo nuditi zanesljivih podatkov, ki so vse bolj potrebni tako združenjem kakor tudi občinskim in republiškim organom. Zato bo v Sloveniji izveden popis borcev, kakršnega so že izvedli po vseh drugih republikah.

Na območju SR Slovenije bodo popisani vsi udeleženci narodnoosvobodilnega gibanja ter vojaški vojni invalidi, in to:

- udeleženci, ki imajo priznani dvojno oziroma enojno posebno dobo;
- udeleženci, ki niso vložili zahtevka za priznanje posebne dobe, pa bi bili glede na svoje delo do tega upravičeni;
- udeleženci, ki so vložili zahtevo za priznanje posebne dobe, pa iz kakršnihkoli razlogov doslej ni bila rešena;
- ostali člani ZZB;

Vojaški vojni invalidi, vdove VVI, roditelji padlih borcev, vdove umrlih invalidov, mirovni družinski invalidski upravičenci.

Popis, ki bo izveden v novembru, bo vodila posebna komisija pri republi-

škem odboru ZZB, pri občinskih odborih ZZB pa bodo v ta namen ustanovljene popisne komisije. Izvedbo popisa bodo opravila združenja, ki bodo v ta namen določila sposobne popisovalce.

S popisom bi radi dobili potrebne podatke vseh, ki so kakorkoli sodelovali v narodnoosvobodilnem gibanju. Med temi pa jih je nekaj, ki niso člani združenj borcev ali ZVVI. Zato bo potrebno, da člani ZZB NOV opozorijo popisovalce na take posameznike, da bodo lahko popisali vse, ki pridejo v poštev. Računati je tudi treba s tem, da posamezniki ne bodo hoteli odgovarjati na posamezna vprašanja, ker da je bilo to dovolj takih popisov. Morda bo tudi kdo, ki iz tega ali onega razloga ne bo hotel biti popisani, toda če bodo vsi člani ZZB pomagali popisovalcem, bo kljub temu lahko dosežen popoln uspeh.

Ob tem popisu ne gre prezreti, da z njegovo pravilno izvedbo lahko združene borce v VVI pa tudi občinski odbori ZZB NOV spopolnijo svojo evidenco članstva. Z raznimi preselitvami članov iz kraja v kraj ali pa iz enega mestnega predela v drugega je doslej ostalo že kar lepo število članov ZZB neevidentiranih. Je pa tudi še nekaj takih udeležencev NOV, ki sploh niso člani ZZB. In prav izpopolnitev evidence je zelo pomembna za ureditev popolnega pregleda borcev in vseh udeležencev narodnoosvobodilnega gibanja pri nas.

Razprava na sestanku je bila zelo živahna, saj so se poleg načelnih vprašanj popisa dotaknili tudi nekaterih podrobnosti. Sklenili so sklicati še področna posvetovanja za predstavnike občinskih odborov ZZB z namenom, da bodo leti lahko povsem podrobno poučili popisovalce pri posameznih združenjih borcev in VVI kako je treba izpopolnjevati pri tem popisu potrebne obrazce.

V.M.

Kmet in partizan z Ludranskega vrha

Na samoti sredi temnih gozdov na Ludranskem vrhu na Koroškem stoji domačija Pavla Osojnika, po domače Veselka. K njemu je mogoče priti samo peš.

Našel sem ga na njivi nad domačijo, kjer je z družino žel in zlagal snopje v kope. Žita tod dozori dva meseca pozneje kot v dolini in zgodi se, da žetev opravi prežgodaj zapadli sneg, kar se je, kot je povedal Veselko, zgodilo lani, in celoletni trud kmeta je uničen.

Veselko se je le s težavo odtrgal od dela. Družina je še ostala na njivi vse do trde noči. Midva pa sva se potem pogovarjala in obujala spomine na tiste viharne čase, ko so tod, po koroških gozdovih, imeli zavetje borci za svobodo in se bojevali proti zakletemu sovražniku. Med partizani so bili koroški kmetje, dninarji, gozdarji in rudarji. Mnogi teh prvih borcev so prišli v koroške gozdove tudi od drugod. Tu so jim prostrani gozdovi dajali varno zavetje pred razjarjenimi in premočnimi sovražniki, zavedni koroški kmetje pa tudi hrano in topel kotiček, kjer so se v slabem vremenu lahko malce ogreli, posušili in tako spočite je spet vzela noč.

Prepuštimo torej besedo Pavlu, naj obuja spomine, ki so stari že več kot trideset let.

»Ze sredi poletja leta 1942 smo pri nas slišali za partizane, ki da so napovedali boj okupatorju. Prvič smo jih videli 22. avgusta 1942, ko je gorelo pri sosedu Najevniku in na Pudgarskem, mesec pozneje smo pri nas že skrivali in zdravili mladega partizana, ki mu je bilo ime Milanček. V spopadu z Nemci je bil ranjen v roko. V seniku sva mu z bratom napravila dokaj dobro skrivališče, kjer se je zadrževal podnevi, ponoči pa je prihajal tudi v hišo, zlasti tedaj, ko so ga obiskali njegovi soborci.

Tako se je začelo. Partizanov je bilo čedalje več. Ze pozimi od 1942 na 1943 skoraj ni bilo dneva oziroma noči, da ne bi imeli pri nas obiska iz gozdov, še posebej zato, ker naša kmetija stoji na samoti in sredi prostranih gozdov. Niso bili redki primeri, da sva z bratom Francem celo stražila, da so se lahko partizani malce varneje odpočili, ko so čakali, da jim mama pripravi večerjo. Največkrat je skuhalo ajdove žgance s kislim mlekom in krompir, včasih pa je celo spekla kruh za potnjo, če ga pač slučajno ni bilo dovolj pri hiši. Za partizane pa je postorila tudi kaj drugega. Večkrat jim je celo oprala perilo, oče pa je seveda odšel tudi v klet po mošt.

Neštetokrat so bili pri nas Matjaž, Marjetka, Modras in mnogi drugi, katerih imen se več ne spominjam, po obrazih pa bi jih menda še danes prepoznal. Sprejemali smo jih, kot da so del naše družine, čeprav moram hkrati priznati, da nas je bilo ob njihovih obiskih tudi strah, ker bi se bili lahko na pragu hiše nenadoma pojavili Nemci s svojimi pomagači. Tedaj bi padale žrtve, dom bi zagotovo zažgali, nas domače postrelili, kot je bil primer pri Počelu v Javorju, ali pa nas vsaj odgnali v zloglasna koncentracijska taborišča v Nemčijo, od koder skorajda ni bilo vrnitve.

Bilo je neke noči leta 1943, ko so Nemci ponoči obkolili hišo, kar mi sprva nismo niti vedeli. Nenadoma je zunaj zaregljala strojnica in strelji so odmevali v gluho noč vse do ranega jutra, ko so Nemci vdrli v hišo in pri nas naredili preiskavo, nas zasilovali in nam grozili. Pokazali so nam titovko, ki so jo, kot smo izvedeli pozneje, našli v goneh (dogon za živino) in jo je tisto noč izgubil na begu eden izmed dveh partizanskih kurirjev. Nameravala sta se ustaviti pri nas, nista pa vedela, da so pri nas v zasedi Nemci. Na srečo se je takrat za oba kurirja in za nas srečno končalo.

Pozimi, kadar je bilo pri nas več partizanov, zunaj pa sneg, smo takoj po njihovem odhodu z živino za njimi vlekli kakšne smrekove vrhove, da smo tako zbrisali sledi za partizani, pač zato, da jim Nemci ne bi sledili ter bi to zanje hkrati bil tudi dokaz, da so bili partizani pri nas. Poleti tega seveda ni bilo treba delati.

Partizanska vojska se je pri nas hitro množila. Zanj je bilo treba vedno več hrane. Moj pokojni oče, ki je bil takrat gospodar, je dal iz hleva kar deset glav živine. Tega seveda ne želim obešati na veliki zvon, zakaj tudi drugi kmetje so prav tako dajali partizanom živino. Pri nas na Koroškem ni bilo kmeta, ki ne bi dal po več glav živine za partizansko vojsko.

Nemci so me poklicali tudi v svojo vojsko. Dobil sem poziv. Z njim je odšel brat na policijo v Crno ter jim poleg poziva pokazal tudi zdravniško potrdilo, da sem ranjen v nogo. Prav tedaj sem se namreč po nesrečnem naključju usekal v levo nogo in to me je obvarovalo, da mi ni bilo treba v nemško vojsko, sicer pa bi bil tako ali tako že tedaj odšel k partizanom. Pozneje me Nemci po nekem čudnem naključju niso več poklicali, pa tudi zaleglo ne bi nič, ker sem 18. junija 1944 odšel k partizanom in sicer v Koroški odred.

Kmalu po prihodu k partizanom sem doživel svoj ognjeni krst. Naš odred je namreč pod vodstvom komandanta Gašperja napadel Rečico v Savinjski dolini. Rečico smo z jurišem zavzeli, vendar smo se morali proti jutru umakniti. V tamkajšnji trgovini smo si naložili nekaj srajc in riža. Od naših borcev ni padel nihče.

Na Bricmanovem pod Peco so nas Nemci nekega jutra iznenadili, ko smo ravno čakali na zajtrk. Bili smo trije. Dva sta skočila iz hiše pri zadnjih vratih, jaz pa sem se v hipu pognal skozi prednja vrata. Tu sem za las ušel smrti, kajti za menoj se je usula toča krogel. Gotove smrti me je rešil moj nahrbtnik, ki je zadržal pravo točo krogel. V njem sem imel nekaj obleke, koc, nosil pa sem tudi načelnikov plašč, konča Veselko.

V nadaljevanju pripovedi je Veselko povedal še to, da se je bojeval vse do Zelezne Kaple. Po osvoboditvi je bil najprej pri ljudski milici v Črni, pozneje v Mariboru, nakar se je vrnil na svoj dom, kjer je potem prevzel od očeta kmetijo, na kateri še danes gospodari.

To so spomini enega koroških kmetov, ki so po vojni ostali na svojih kmetijah, zvesti svoji zemlji. Podobne zgodbe bi lahko napisali še o marsikaterem kmetu od Ludranskega vrha pa tja do Tople, Koprivne, Podpece, Javorja, Jazbine, Uršje gore (Plešivca), Šentanela, Libelič, Kotelj, Sel s Pohorja in mnogih drugih gorskih vasi. Povsod so bili prav kmetje tisti, ki so vzdrževali partizansko vojsko. Ta se je iz malih čet in vodov razvijala v brigade in divizije. Čeprav se vsi kmetje niso bojevali s puško v roki, so vendarle mnogo prispevali za osvoboditev naše domovine, v kateri danes živimo in ustvarjamo.

FRANJO HOVNIK

Pavel Osojnik, po domače Veselko z Ludranskega vrha na Koroškem, kakršen je danes.

Bil sem med 'ukradenimi' otroci. Sonce in sence, zvoki trobil, udarci dlani in mrmranje množice. Na trgu polno otrok, ki pravzaprav niso več otroci. Se čudite? Opozarjate me, da so turški časi minili in da dandanes ne kradejo otrok. Pravite, da se sicer zgodi, da zlikovci ugrabijo otroka premožnih staršev; grozijo in zanj zahtevajo denarno odkupnino. S tem pa se skorajda neha današnja resničnost o ukradenih otrocih.

Ali ste prebrali knjigo »UKRADENI OTROCI«? To je knjiga, ki popisuje okupatorske zločine nad tistimi, ki so za karkoli na svetu najmanj krivi. Dandanes so to može in žene, mnogi med njimi morda tudi vaši starši. Med narodnoosvobodilnim bojem pa so bila to neobgledna bitja, iz katerih je hotel

velike ideje. Zal jih tako daleč od domovine in neobgledni, kot smo bili, nismo mogli uresničiti. Poskušali pa smo na najrazličnejše načine...»

Drago

»Ob pol dveh zjutraj so pridivljali gestapovci. Presunljivo otroški jok je napolnil rudniško kolonijo. Rodila se je groza mnogih staršev in otrok.

Nekaj več kot šestnajst let sem bil star. Se vedno sem ves zbežan, kadar se spominam na tiste trenutke. Nehote rišem z rokami nevidne podobe zločinskih dejanj. Brce z okovanimi škornji, pretepanje in poniževanje vsega kar je bilo slovensko... Najmlajši otroci niti niso vedeli, kaj se dogaja z

PEKLENO OTROŠTVO

nemški okupator narediti janičarje. Otroci slovenskih staršev naj bi bili pozabili, celo zasovražili svojo domovino, svoj jezik in starše, ki so se takrat bojevali proti tujemu nasilju ali pa so jih nemški vojaki ubili kot talce.

In rodile so se pretresljive zgodbe 'ukradenih otrok', o katerih se mi zdi, da so zares premalo znane. Da bi jih obudili in z njimi opozorili na grozote vojne, so se ti nekdanji otroci interniranci zbrali v rudarskem mestecu — Hrastniku. Če bi pripotovali z vseh krajev naše domovine, bi jih bilo tisoč in tudi več. Samo v Hrastniku živi trideset ljudi, ki so svojo mladost preživljali v nemških taboriščih. Spomini so neizbrisani. Tistega dne mi ni bilo potrebno več, samo prisluhniti.

Spomini tovariša Rudija

Tri grozna leta je preživel v internaciji. Odpeljali so ga avgusta meseca, v letu 1942. Vtaknili so ga v celo vrsto otroških taborišč in v okolici Nürnberga. V velikih otroških obeh je bilo vse, samo brezskrbne otroške sreče ne. Tam je bila kri, kri staršev, ki so jih Nemci zverinsko pobili, smrt bratov in sestra...

»Sestro so Nemci ustrelili. Istega dne so me z očetom odpeljali v internacijo. Stirinajst let sem imel takrat. Najprej se mi je zdelo vse skupaj kakor kruta igra. Oče je umrl v Auschwitzu. Nenaadoma nisem bil več otrok. Niti smejati se nisem mogel in ves čas sem imel pred očmi samo smrt, smrt, smrt...»

Tovariš Ivan

Trinajst let mi je bilo, ko so me odpeljali v taborišče Selingenporten in Eisenstein. Najprej so nas zbrali v taborišču Frohleinten pri Gradcu. Nikoli si nisem mogel misliti, da je mogoče storiti otroku toliko krivic.

Nekoč sem sanjari, da bi postal avtomehanič. Nemško barbarstvo mi je to prepredilo. Brata, ki je bil komunist, so Nemci ustrelili leta 1942. Sele mnogo kasneje sem se zavedel, da mi je prav on vžil v kri zavest o pravi usakega posameznika, da uživa dobrine sveta, da svobodno dela in misli; da je najpaznejše na svetu mir in spoštovanje drug drugega. Najpaznejše je, da si človek! Nihče se ne rodi vreden več kot kdo drug.

Mladi smo bili v nemških taboriščih, toda v naših glavah so se rodile

njimi. Mi pa smo kmalu začutili, da hočejo Nemci, da bi bili v njihovi službi ponižni psi, da bi poteptali tisto, kar so nam naši starši polagali na vest srca. Res smo bili samo otroci, toda tudi mali bojevniki v pomoč tistim, ki so se bojevali za svobodo v naši Jugoslaviji. Čeprav sestrkami in pretepeni, smo delali številne sabotaže. Za nemško vojsko smo med drugim šivali tudi nahrbtnike. Preden smo jih odposlali na bojišče, smo prerežali del šivov...

Na delo v taborišču Selingenporten smo pešali devet kilometrov daleč — pozimi v največjem snegu in poleti v pasji vročini.

Maje starše so Nemci pobili in ostal sem edini v družini, ki sem preživel grozote vojne. Brata so Nemci ustrelili v Starem Piskru...

Malo je bilo ukradenih otrok, ki jim je uspelo priti iz nemških taborišč pred kapitulacijo fašistične Nemčije. Toda če so prišli so se takoj vključili v enote naše partizanske vojske...

Slavko

Profesor, ki poučuje na mariborski gimnaziji, pripoveduje o peklenem otroštvu v taborišču Frohleinten, Himelberg, Selingenporten... Pravi, da je imel srečo v nesreči, ker še ni bil star osemnajst let, sicer bi ga poslali v Auschwitz, kamor sta morali tudi mati in sestra. Očeta so Nemci ustrelili. Sestra je v taborišču umrla zaradi lakote v materinem naročju. Potrebovala bi samo košček kruha in...

»V taborišču Ilseburg smo ob nemški kapitulaciji prevzeli vodstvo taborišča, čeprav sem bil v devetnajstem letu starosti najmlajši interniranec. Osnovni sem taboriščni odbor in sem več kot dva meseca skrbel za taboriščnike pod ameriško okupacijsko cono.

Težko je bilo verjeti, da smo se po treh letih znebili barbarskega suženjstva, da nismo več ničvedna delovna sila in da smo preživeli tam, kjer so mnogi končali svoje življenje. Mislim, da je tudi to herojstvo!«

In kaj mislite vi, mladi?

SILVO TERSEK

o mladih in za mlade

OBISK V KANOMLJI

Čas teče, nič ne reče... Spomini na narodnoosvobodilni boj še vedno kličejo. Veliko je že zapisanega, mnogo še bo, toda nikdar ne bo mogoče svinčniku napisati pike k dogodkom iz tistih dni. H komu naj gre? Ker ljudi v Idriji zelo malo poznam, mi navadno pomaga tovariš Igor Bončina. Tokrat me je napotil v Srednjo Kanomljo, osem kilometrov vožnje s kolesom. Najprej do Spodnje Kanomlje in potem do Srednje Kanomlje 9. Tu živi Milka Petrič. Vedela je, da bom prišla, saj ji je Igor to takoj sporočil, zato je bilo našo srečanje zelo pristržno in domače. Ker sem bila v Kanomlji prvič v življenju, sem si najprej ogledala okolico. Potem sem vzela v roke svinčnik, čeprav mi je tovarišica Milka že takoj na začetku dejala:

»Saj ni veliko povedati, ker je bilo moje življenje med narodnoosvobodilnim bojem podobno življenju tisočih zavednih žena v naši domovini.«

Potem je nadaljevala:

»Oče nas je vseskozi vzgajal v narodnem duhu in za delo v narodnoosvobodilnem gibanju smo prišli takoj, ko so v naše kraje prišli partizani. Bolj organizirano pa sem začela delati 20. septembra 1942, ko je v Kanomljo prišel na ustanovni sestanek OF Franc

vražnikov. Kaj storiti? Mama je zasta ve vrgla v peč, kjer so se takoj spreminile v kupček pepela.«

Takrat so Milki Petrič zaprli očeta in ga 18. januarja 1944 odpeljali v Dachau, kjer je tri dni pred koncem vojne umrl.

»Tudi mamo so kasneje večkrat zaprli. Mene in sestro pa so 5. februarja 1944 odpeljali v koncentracijsko taborišče Ravensbrück; tu sva ostali tri tedne. Potem so naju premestili v delovno taborišče Barch, kjer sva ostali do konca vojne. Ne, ni bilo lahko.«

Tako je končala svojo pripoved. »Zakaj bi ti pripovedovala o življenju v taborišču, ko pa tam nisem naredila za nas nič koristnega,« mi je odgovorila na vprašanje, kako je bilo tam. Mene pa je življenje v delovnem taborišču vseeno zanimalo in moja vztrajnost oziroma radovednost je bila poplačana.

»Tam, v Barchu, smo bile zapornice trinajstih narodnosti. Delale smo v tovarni letal. Grozen je občutek delati za tujca — sovražnika stvari, ki jih potem uporabljajo v vojni proti nam. Pa ni šlo drugače. Za najmanjši prekršek je sledila najstrožja kazen — plinska celica. Dvanajst ur je bila obveznost, pa so Nemci hoteli iz nas iztisniti še več. Spominjam se, kako mi je paznica nekoč dala korenček, a ga nisem sprejela.

Tako me je pretepla, da sem še dolgo pomnila. Veš, Jugoslovanke smo v taborišču najbolj držale vkup, vse smo si delile med seboj in si pomagale. Če si zbolel, kar ob tako pičli hrani in tolikem delu sploh ni bilo nič čudnega, so te Nemci takoj poslali v smrt. Tudi jaz sem leta 1944 poleti hudo zbolela. Tovarišice so mi pomagale in vzdržale sem. Po medsebojnem sodelovanju smo bile Jugoslovanke res nekaj posebnega. O dogodkih po svetu smo le malo vedele, le volja in upanje v skorajšnji mir sta nam dajala moči. Koliko kazni smo prestale, koliko dni smo bile brez hrane in koliko noči brez spanja! Končno je prišla svoboda. Dne 29. aprila 1945 so nas gnali iz taborišča. Da gremo v drugo taborišče, so nam rekli. Hodili smo dneve in noči in nismo vedeli, da gremo svobodi nasproti... Vidiš, jaz pa sem k tako težko priporjeni svobodi v taborišču tako malo prispevala. Ni vredno pisanja!«

Poslovila sem se od tovarišice Milke, poslovila od Kanomlje in sklenila, da se sem še kdaj vrnem, saj sem danes tu doživela in videla veliko novega. Ne, tega obiska mi ni bilo žal!

Komaj sem prišla v Idrijo, sem že srečala tovariša Igorja Bončina, ki me je takoj obsul z vprašanji: ti je tovarišica Milka povedala to, ti je povedala ono? Kar prav je, da sem ga srečala, saj mi je povedal to, kar nisem vedela. »Veš, tovarišica Petričeva je bila tudi po vojni in je še danes zelo aktivna, za kar je tudi prejela priznanje OF. Tudi z redom za zasluge za narod je bila odlikovana in že med vojno je prejela priznanje OF. Letos ji je bil podeljen Orden dela s srebrnim vencem.«

»Ne, tega mi tovarišica Petričeva ni povedala! Po Igorjevem pripovedovanju sem videla, da se nisem zmotila — tovarišica Milka je namreč res zelo skromna.

SLAVICA DRAGOŠ

Pripadniki mladinske delovne brigade s Koprškega na nedeljski proslavi v Kopru.

ŽRTVE

»Udarna četa s komandirjem Branetom na čelu se je dolgo časa zadrževala v naši vasi. Vsi so nam bili kot pravi bratje. Potem je prišel tisti črni dan — 22. maj 1944, ko so Nemci požgali vas. Ostale so le ruševine, v katere so se vselile družine, ki so bile brez strehe nad glavo. Tudi udarna četa se je morala naseliti višje, v Kožbanški kot, kjer je dobila novo zatočišče. Seveda pa so se fantje vselej, kadar jih je pot vodila mimo, oglasili pri nas.«

Bila je noč, ko je potrkalo na okno. V postavah smo spoznale borce naše čete. Sestro sva hitro zbudili mamo in zakurili v peči, da bi se pogreli. Nato sem stekla po vasi in budila mladinke, ki so zbirale za borce hrano in druga darila. Udarne čete je imela za seboj hud dan in zato so kmalu vsi zaspali. Medtem smo jim skuhalo polento, ki je bila borcem najljubša jed. Ko je bila večerja nared, smo jih zbudili, pa tudi nekaj briškega vina se je še našlo. Mladinke so posedle med borce in skupaj smo še dolgo v noč prepevali pesmi, ki so bile samo naše.

Ko so borci odhajali, smo jih obdarile s toplimi nogavicami, ki smo jih pletle same. Nogavice je razdelil komandir Brane, zadnji par pa je ostal njemu. S pesmijo na ustih so se nato poslovili, me pa smo jim zaželele še srečno pot.

Naslednji dan je prišla žalostna novica: udarna četa je bila izdana in napadena. Hrabro so se borili, a premoč sovražnika je bila prevelika...

Spletile smo venec iz bršljana in odšle na pokopališče v Kožbano. Komandir Brane in še dva borca sta ležala na mrtvaških odrih. Zgrozili smo se ob pogledu nanje, kajti nacisti so zagrešili pravi pokol. Vsi trije so imeli po vsem telesu rane, ki so jih napravili bajoneti; komandirju Branetu pa so prerežali tudi vrat.

Kar verjeti nismo mogle, da se za vedno poslavljamo od partizanov, s katerimi smo še včeraj prepevale... Ugasnila so torej zopet tri mlada življenja za svobodo.

Tako je moja mama, ki je doma iz Hruševlja v Brdih, končala svojo pripoved.

MILENA VELISCEK

POGOVOR

Kakor mnogo zavednih fantov je bil tudi moj očka partizan. Boril se je za svobodo in v vojni zbolel za tuberkulozo. Potrpežljivo prenaša svojo bolezen in prav rad pove kakšen dogodek iz vojnih dni. Rad ga poslušam in ponosna sem na svojega očka. Tudi danes, ko sem ga prosila za pogovor, se ni branil mojih vprašanj.

»Kako ste sprejeli novico, da je Jugoslavija napadena?«

»Sprva še verjeli nismo, kmalu pa smo hudo občutili udarec, ki nas je doletel.

»Ste bili ti in tvoji domači pripravljeni boriti se za svobodo?«

»Sporazumeli smo se brez besed in takoj smo vedeli, kaj nam je storiti. Pomagali smo partizanom, kolikor je bilo v naši moči. Sestra Milka je bila

terenka, jaz pa sem še pred razpadom Italije vstopil v partizanske vrste.

»Ali se kakšnega dogodka posebno spominjaš?«

»Med vojno je bilo tako: vsak dan se je kaj zgodilo, česar se še danes dobro spominjam. Če bi ti hotel vse povedati, bi bil to pravi roman. Najbolj pretresljiv dogodek je bil zame takrat, ko sem zvedel, da so mi Italijani ubili očeta.

»Kje si doživel konec vojne?«

»Bil sem v Trstu. Veš, tam so bile hude borbe, kajti bojevali smo se po ulicah. Veseli smo bili svobode in skorajšnjega snidenja z domačimi, čeprav nismo vedeli, ali so živi ali mrtvi.

»Zbolel si med vojno...?«

»Da, bolezen je plačilo vojne!

ALMA PIRC

kramljanje

Spoštovana Milena!

Cakala sem na objavo članka o Imenskem, ker pa do zdaj še ni bil objavljen, vam pošiljam še fotografiji. Na večji je kot dijak klasične gimnazije, na manjši pa kot član štaba za repatriacijo vojnih ujetnikov v Trogiru. Dobila sem tudi žepni časopis, ki so ga sami izdajali. Če boste to lahko uporabili, bom zelo vesela. Želela pa bi, da mi fotografiji in časopis vrnete, ker so stricu Tonetu dragocen spomin. Če se vam je zdel članek predolg, ga lahko po mihi volji krajšate.

Medtem so se končale tudi počitnice in oglašil se je šolski zvonec.

ki bi lahko vsaj še malo počival. Upam, da ste imeli lepe in prijetne počitnice.

Prejmite pristržen pozdrav!

Lučka Lešnik
Gregorčičeva 34/b
62000 Maribor

Draga Lučka!

Posnetek naslovne strani prve številke žepnega časopisa iz leta 1945 bralcem naše strani predstavljam danes, zapis o partizanskem Imenskem sem že objavila in tudi fotografija je prišla prav — da o počitnicah, ki so bile prijetne, niti ne govorim.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga Milena!

Ne vem, če je bilo o Kanomlji že kaj zapisanega na naši strani. Veš, to je zelo prijetna vasica in prav žal mi je, da je nisem poznala že prej. Obiska pri Petričevih sem bila res vesela. Zapisala sem bolj malo, ker tovarišica Milka pravi, da ni vredno.

Prejmite mnogo lepih pozdravov!

Slavica Dragoš
Mohoričeva 6
62280 Idrija

Draga Slavica!

Skromnost premnogokrat skriva dragocena pričevanja in tudi obisk v Kanomlji je bil eden tistih, ki je ponovno potrdil to spoznanje. Lepo pozdravljena!

MILENA

PLAČANO BREZDELJE

Na seji CK ZK BiH je Dragotin Kosovac, predsednik izvršnega sveta BiH, med drugim rekel:

— Delovni ljudje in komunisti se upravičeno jezijo nad naglami zasluzki in bogatenjem, recimo, tistih, ki razpolagajo s sredstvi osebne lastnine, toda ni nam še uspelo vzbuditi zavesti, da bi se delovni ljudje in komunisti razburjali, če kdo dobiva osebni dohodek, a nič ne dela. V naši družbi imamo ljudi, ki več let prejemale osebne dohodke, a prav nič ne delajo. In to ne ovira niti njih niti tistih, med katerimi živijo. To so sicer ekstremni primeri, toda veliko več je primerov, da ljudje prejemale mnogo več, kot zaslužio. Ne zadostuje malo ali slabo delati, marveč je treba zagrešiti nekaj zelo hudega, da kdo izgubi delovna mesta, a slabo delo in brezdelje ni velik greh niti v naših glavah in še manj v širši javnosti.

Ekonomska politika, 17. IX. 1973

PREVEČ DENARJA

Se nikoli doslej v Jugoslaviji ni bilo v obtoku toliko denarja kot letos. Po uradnih podatkih ga je za več kot 73 milijard dinarjev. To je za 40 odstotkov več kot ga je bilo v obtoku junija lani ali za nad 20 odstotkov več kot ob koncu lanskega leta. Drugače povedano — natisnili smo mnogo več denarja, kot bi ga bilo po pričakovanju gospodarske politike dovolj za stabilizacijo gospodarstva. Samo v enem polletju smo tako ustvarili 12,5 milijarde din novega denarja, čeprav bi ga po pričakovanjih gospodarske politike lahko ustvarili le nad 9 milijard.

Dnevnik, 17. IX. 1973

OB STANOVANJSKI STISKI 263 STANOVANJ

V koprskem Stavbeniku in v obratu SGP Nova Gorica imajo shranjene šope ključev novih, povsem dokončanih stanovanj in vrstnih hiš, za katere pa ni kupcev. Stanovanja samevajo in le tu in tam je na kakšnem balkonu videti rože. Na več kot deset stanovanj je samo eno prodano in vseljeno. Vsa druga so prazna...

Kakorkoli že, dve izmed gradbenih podjetij, ki zidajo v koprski Semedeli, sta potegnili karto. Domači Stavbenik bo imel do konca dokončanih (in neprodanih?) 160 stanovanj. SGP Nova Gorica pa 103 stanovanja. Stavbenik ima tako vezane 6,3 milijarde, goriško podjetje pa 2 milijardi starih dinarjev in pol.

Tovariš, 17. IX. 1973

Preobrat v Italiji

Ko je Guariglia zagotovil, da se med Italijani in zavezniški niso začela nikakršna uradna pogajanja, ni čisto lagal. Bivši šef Cianoovega kabineta, markiz Ajeta, ki je v Lizboni stopil v stik s britanskim ambasadorjem Campbellom, ni pravi uradni pogajalec. Minister Guariglia prav dobro ve, da je le poluradni odposlanec Badoglije vlade.

Ko je dodal, da bi Italija obvestila Nemčijo, če bi se začela pogajati, pa je Guariglia zavestno lagal.

Cilj in sploh smisel obstanka novega režima je, ločeno skleniti mir z zavezniški. Njegovi predstavniki upajo, da se bodo izognili sovražnostim s strani zaveznikov ter tako obvarovali Italijo pred najhujšimi posledicami poraza. Obenem jih je groza, da bi si nakopali nemško maščevanje. Idealno

Italijanski maršal Badoglio

zanje bi torej bilo priti pod anglo-ameriško zaščito natanko v trenutku, ko bi naredili ta nevarni korak.

To je težka in zamotana operacija, ki zahteva nevarno časovno usklajevanje in strogo tajnost.

Italijanskemu preobratu pa niso v prid anglo-ameriška nesoglasja. Med svojim obiskom v Londonu in Alžiru stari kipeči vojni minister Henry Stimson spozna, da je bil njegov strah upravičen: Anglija in posebno Churchill, ki hlepi po maščevanju za angleški poraz pri Dardanelah leta 1915, hočeta žrtvovati invazijo v Francijo nadaljevanju svoje mediteranske politike.

Stimson odkrije Rooseveltu, kako je zahrbtna Britanija potegnila Ameriko v take vojne operacije, ki so v prid njenim interesom: najprej izkrcanje v Severni Afriki in njeno popolno zavzetje, nato invazija na Sicilijo in zdaj prekoračenje Messinske ožine, ki ga je ameriško poveljstvo že odobrilo.

Mussolinijev padec in naraščajoča mož-

nost, da bi Italijo izključili iz vojne, dajejo Veliki Britaniji nove izgovore in silijo Ameriko, da ji še bolj zagrizeno kljubuje.

Washington sprejme z olajšanjem Badoglijevo izjavo, da se bo Italija še naprej borila na strani Nemčije. Zdaj ga ne muči več vprašanje, ki je obetalo še hujšo viхро kot primer Darlan: ali naj se pogaja s sa-vojsko monarhijo, ki je sprejela in podpirala fašistični režim, ter z maršalom Badogliem, Mussolinijevim glavnim vojaškim orodjem, zavojevalcem Etiopije in Grčije.

Pred invazijo na Sicilijo je Roosevelt hkrati s Churchillom pozval italijanskim ljudstvo, naj opusti fašizem ter se vrne k svoji demokratični tradiciji; zdaj pa posebej poudari, da bo treba v Italiji z vso strogo-ostjo izvajati točko »unconditional surrender«, brezpogojno vdajo: režimu, ki je vrgel Mussolinija, ne sme biti prizaneseno.

Na srečo ima Italija preveč smisla za samoohranitev, da bi se spustila v brezupen boj. Začetni neuspehi ne morejo odvrniti prvih lastovk miru. Po Ajetu, po Beriu, glavnem konzulu v Tangerju, se pojavijo pomembnejši odposlanec: general Giuseppe Castellano, ki si ga je Badoglio izbral za poveljnika glavnega štaba.

Dne 15. avgusta se predstavi siru Samuelu Hoareu, britanskemu ambasadorju v Madridu, kamor je bil pripotoval s ponarejenim potnim listom; ponuja pa nič manj kot zamenjavo zvez, popoln preobrat Italije.

Kaj hočeta Churchill in Roosevelt

Dvojna germano-italijanska igra pa se na obeh straneh nadaljuje. Istega dne, ko stopi general Castellano pred sira Samuelom Hoareom, je v Bologni vojaška konferenca.

Hitler je poslal nanjo dragocenega Jodla, Ambrosio pa svojo desno roko Roatta. Navzoči so tudi Rommel, Kesselring in Rintelen. Italijanska mesta pustošijo bombni napadi (v teku tedna štirikrat na Milan, trikrat na Turin, dvakrat na Genovo in Rim) in videti je, da se Italijani ne pogajajo s sovražnikom; vendar pa pridejo Nemci spet v spremstvu esesovcev in pri kosilu z Italijani so revolverji na mizah.

Nato sestavijo skupni bojni načrt: italijansko-nemške sile se bodo počasi umaknile do črte Pisa—Firence—Ravena, kjer pa se bodo borile na življenje in smrt.

Italijani hladnokrvno sprejmejo načrt, ki prepušča večji del njihove domovine na milost in nemilost grozotam vojne vihere.

In Sicilija? Ta epizoda je pri kraju. Vojaška zveza žrtvuje otok in tako prihrani drugi Tunis.

Zavezniški so potrebovali šest mesecev, da so zavzeli Severno Afriko. Sicilije so se polastili v osemindesetih dneh. Ali to pomeni, da dan zmage ni več daleč?

V trenutku teh prvih obetov zmage pride do novega zavezniškega sestanka. To-krat je sestanek v Quebecu — na željo občutljivih Angležev in v zadovoljstvo predsednika Združenih držav, ki mu ni treba potovati v Veliko Britanijo in se bati, da bi ta obisk spravil v slabo voljo njeno volilno klientelo irskega porekla.

Churchill in Roosevelt se nastanita v zanju urejeni utrdbi blizu Abrahamovih ravnin, kjer je bila zapečatena usoda francoske Kanade, njuna glavna štaba pa v ogromnem poslopju gradu Frontenac, ki se visoko dviga nad prostranim Saint-Laurentom.

Na tem sestanku v Quebecu, imenovanem »kvadrantska konferenca«, pride do novega resnega anglo-ameriškega nesoglasja.

Predmet prepira je spet isti: Zahodna Evropa proti Sredozemlju in ameriška ideologija proti britanskemu imperializmu.

Nesoglasja so še hujša, ker je očitno, da zmaga ni več daleč. Iz lahke in nejasne frazeologije, kakršno so uporabljali v Atlantski listini, se začene luščiti vprašanje o tem, kakšen bo jutrišnji svet.

Glavni vprašanja, ki usmerjata strategijo, sta prihodnje mesto Rusije v svetu in prihodnost kolonialnega sistema.

To zadnje vprašanje izzove v Quebecu čuden zaplet. V razpravi o prednosti Rokavskega preliva ali Sredozemlja je Churchill popolnoma jase. Vztraja pri tem, da izvajanje operacij v Sredozemlju ni nezdržljivo z izkrcanjem v Normandiji, ampak je priprava nanj. Deset mesecev je še do najbližjega predvidenega datuma za Overlord. Če bi zdaj zaprli sredozemsko prizorišče, bi to pomenilo dati Nemčiji odlog. Vojna v Italiji pa bo razkropila njene sile, izrabila njene rezerve, zadržila železni obroč, ki jo stiska, in jo oslabila za odločilni udarec.

Badoglijeve prve poteze so v prid Churchillovi postavki. Maršal spozna, da je odslej smiselno nadaljevati v Italiji vojno, ki je že prinesla zmago na Siciliji, Eisenhower pa v ta namen pripravi dve operaciji: Baytown, invazijo v Kalabrijo in Plaz

Jana
sodoben ženski tednik

(Avalanche), izkrcanje v bližini Neaplja: zavzeti nameravajo Rim in prisiliti Italijo, da izstopi iz vojne, ter pred zimo doseči črto Livorno—Ancona.

Badoglio je obupno manevriral. Pred novim nemškim predstavnikom Rudolfom Rahmom, človekom z nacistično roko, je onečastil svoje ime, svoj naziv in svojo preteklost.

»Sem maršal Badoglio, poleg Mackensena in Pétaina najstarejši evropski maršal. Nedopustno je, da mi nemška vlada ne zaupa. Dal sem vam svojo besedo. Morate mi verjeti...«

Patetična kriva prisega! V trenutku ko je Badoglio izgovorjal te besede z glasom, trepetajočim od zanesenosti, je prihajal v Lizbono njegov novi tajni odposlanec general Giacomo Zanussi v spremstvu »muvalca« generala Adriana Cartonata de Wiarta, najznamenitejšega angleškega vojnega ujetnika.

Ponujat je prišel nič manj kot načrt za zavzetje Rima, ki naj bi ga kot udarec-presenečenje skupaj izvedli Italijani in zavezniški. (Se nadaljuje)

PREŽIHOV VORLANC STARI GRAD

IL. I. SLJONIC

Potem se je lotil drugega. Ta je šel laže. Tretji pa mu je zopet dal opravka, da je bil ves moker, preden ga je izruval. Četrta in peti pa sta tičala tako trdo, da mu orodje ni zadostovalo in je moral iti domov po težki kramp, s katerim jih je potem izruval. Šestega pa je zopet laže izruval.

Ko je imel že vseh šest zunaj, se je ves srečen od-dahnil:

»Sedaj jih pa ne bodo mogli privezovati!«

Delal je skoraj do noči, potem pa je zmetal železje čez razvaline in se zadovoljen vrnil domov. Zvečer doma ni povedal, kaj je storil tisti dan.

Nekaj dni pozneje so že navsezgodaj prišli nemški vojaki in so prijeli očeta:

»Kdo je izruval tisto železje v stolpu? To je očitno sabotaža. Ded, varuj se teh stvari!«

Oče se je branil in navsezadnje tudi obranil. Vojaki so med zaslisevanjem postrani gledali malega, pohabljenega Vestra, ki je molče stal poleg. Potem pa je dejal komandant:

»Ah, ta šema pokvečena pa res tega ni mogla storiti.«

Nato so odšli.

Potem je bil nekaj časa mir v stolpu.

Nekega jutra pa je Vester spet slišal, da se bližajo težki vojaški koraki. Slutil je, da spet nekoga ženejo. Hitro kakor verica se je spet splazil na stolp in je komaj prišel do vrha, ko so na dnu že vstopili ljudje v temen prostor. Bilo je še zelo zgodaj, tako da se je komaj videlo žrelo do dna. Toda Vester je imel dobre oči in je vse natanko razločil. Videl je, da je skupina vojakov prignala enega samega moškega, toda tudi ta moški je bil oblečen po vojaško, le

kapo je imel drugačno na glavi kakor Nemci. Vojaki so bili zelo osorni z zvezanim tovarišem in so ga tako močno potisnili v prostor, da je padel na obraz po tleh. Ko se je pobral, so ga še in še suvali in zraven na glas psovali.

»Pes!«

»Bandit!«

»Titova svinja!«

Zvezani vojak ni odgovoril nič, le pokonci je stal pred njimi. Tedaj je pristopil k njemu komandant in zarjnil:

»Ti bi gotovo rad hitro crknil?«

»Storite, kar hočete z menoj!« je glasno odgovoril zvezani vojak.

»To bomo tudi storili,« mu je odvrnil komandant in se grdo zasmejal.

Vester je vlekel sapo k sebi.

»Sedaj ga nimajo kam privezati, da bi ga ustrelili,« je mislil sam pri sebi. Toda niso ga ustrelili, ampak storili so nekaj drugega, še strašnejšega. V temni prostor so spustili tri velike volčje pse, ki so napadli zvezanega vojaka in ga začeli živega gristi. Nekaj časa se je zvezani z nogami in ramami otepal

psov, kakor je vedel in znal, potem pa je očitno omagal in se zgrudil na tla. Psi so ga dalje popadali in trgali. Vojaki pa so stali naokrog in ščevali pse, ki so se hoteli že naveličati.

Vestru je zastala kri po žilah. Z vso močjo se je moral okleniti zidovja, da se ni sam zrušil v žrelo. Enkrat je hotel že zakričati v globino, le mukoma je zadržal glas in se potuhnil. Vojak je že ležal na tleh kakor kepa mesa, psi pa so se še vedno zaganjali v to kepo. Tedaj se je Vester v hipu odločil. Vrh razvaline se je nekaj kamenja le še za silo držalo zidu. Iztegnil je roko in odkrušil kup kamenja, ki se je zvalilo v žrelo. Debel kamen je zadel enega psa na glavo in žival je takoj iztegnila noge. Drugi kamen je zadel v hrbet nekega vojaka, ki je tudi padel po tleh in začel nečloveško javkati. Ostala psa sta takoj odskočila in cvileč zbežala skozi vhod. Vojaki, ki so prej ščevali pse, so tudi odskočili in začeli bežati za živalmi. Le komandant je bil najpogumnejši in je ostal pod vhomom ter začel strmeti kvišku in kričati:

»To je smola, prava smola. To staro stranišče se je začelo prav zdaj posipati!«

